

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและได้นำเสนอตามประเด็นต่อไปนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้อง

1.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)

1.2 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545

1.3 หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

1.4 การสร้างความร่วมมือ

1.5 แหล่งเรียนรู้

1.6 การบริหารการใช้แหล่งเรียนรู้ตามกระบวนการบริหารวงจรกิจภาพเดิม

1.7 ภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.8 การจัดการความรู้

1.9 บริบทของโรงเรียนบ้านแม่ใหญ่

1.10 บริบทของชุมชนบ้านแม่ใหญ่

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 งานวิจัยในประเทศ

2.2 งานวิจัยต่างประเทศ

3. กรอบแนวคิด

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องในงานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการสร้างความร่วมมือในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ดังนี้

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554)

เพื่อให้เป็นไปตามพันธกิจในการพัฒนาคน ให้มีคุณภาพพร้อมคุณธรรม และรอบรู้ อย่างเท่าทัน แนวทางการพัฒนาภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคม

แห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ในระยะ 5 ปี ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนใน 3 มิติ คือ การพัฒนาคนให้มีคุณธรรมนำความรู้ โดยมุ่งให้เกิดการเสริมสร้างความรู้ตามความเหมาะสมของคนทุกกลุ่มทุกวัย เพื่อให้สามารถรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ก้าวสู่สังคมฐานความรู้ได้อย่างมั่นคง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2549 : 52-57) โดยมีแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้คือ

การพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิต ส่งเสริมให้คนไทยได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สามารถเข้าถึงแหล่งความรู้ทั้งที่เป็นวิชาการสมัยใหม่ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่มุ่งสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ส่งเสริมให้จัดการเรียนรู้ในหลากหลายรูปแบบ และปรับสภาพแวดล้อมให้เอื้ออำนวยกับการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

1. สร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องให้กับคนทุกช่วงวัย ให้ตระหนักถึงประโยชน์และความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่นำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตและความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างรู้เท่าทัน โดย

1.1 สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับทุกคนในสังคมไทย ให้ความสำคัญและสนใจการเรียนรู้ในหลายรูปแบบ เกิดเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

1.2 ปรับทัศนคติของสังคมไทยให้ยกย่องผู้ที่ใฝ่รู้ศึกษาอย่างต่อเนื่อง เป็นคนที่มีคุณค่า มีความขยันหมั่นเพียรและสามารถปรับตัวรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง

1.3 ส่งเสริมเด็กและเยาวชนในการเรียนรู้และปรับตัวรองรับเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อสร้างโอกาสการเข้าถึงแหล่งข้อมูลและความรู้อย่างกว้างขวาง

2. พัฒนารูปแบบและหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่สอดคล้องกับสภาพของเมืองและชุมชน โดย

2.1 เปิดพื้นที่ทั้งสถานศึกษาและชุมชน ให้เป็นสถานที่เรียนรู้ของคนในชุมชน

2.2 โดยจัดกิจกรรมหลังเวลาเรียน โรงเรียน ขยายหลักสูตรสำหรับคนทั่วไป ในมหาวิทยาลัยและวิทยาลัย เพิ่มการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะเพื่อการเรียนรู้ อาทิ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์กีฬา

2.3 พัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น โดยการสำรวจความต้องการของผู้เรียน จัดหลักสูตรที่มุ่งให้ปราชญ์ ผู้รู้ในพื้นที่เป็นผู้สอน มีหลักสูตรสำหรับผู้ประกอบการเรียนรู้เพื่อเป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น นักการศึกษา ผู้ฝึกกีฬา ผู้นำเยาวชน บรรณารักษ์ห้องสมุด ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ อาสาสมัคร เป็นต้น และจัดทำปฏิทินการเรียนรู้เพื่อกระตุ้นความสนใจของสาธารณชน รวมทั้งการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเบื้องต้นที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

2.4 ปรับสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับคน โดย

2.4.1 ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต โดยกำหนดมาตรการจูงใจ อาทิ การลดหย่อนภาษีให้ภาคเอกชนที่ร่วมลงทุนและส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ในสถานประกอบการ เป็นต้น ปรับปรุงกฎ ระเบียบและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้เอื้ออำนวยและส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และพัฒนาสถานที่เรียนรู้ให้เหมาะสมกับกิจกรรม

2.4.2 จัดระบบข้อมูลข่าวสารการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ทุกคนสามารถเข้าถึงผ่านสื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศ รวมทั้งจัดหน่วยให้คำปรึกษาสำหรับการเรียนรู้เพื่อแนะนำการเรียนรู้ที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของผู้สนใจเรียน

สรุปได้ว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 มุ่งพัฒนาคนให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ให้กับคนทุกช่วงวัยพัฒนารูปแบบและหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่สอดคล้องกับสภาพของเมือง และชุมชนซึ่งเปิดพื้นที่ทั้งสถานศึกษาและชุมชน พัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น โดยการสำรวจความต้องการของผู้เรียน จัดหลักสูตรที่มุ่งให้ปราชญ์ ผู้รู้ในพื้นที่เป็นผู้สอนปรับสภาพแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ให้เอื้อต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2)

พ.ศ. 2545

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้นำไปสู่การปฏิรูปการศึกษาและการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ โดยจัดเนื้อหา สาระและกิจกรรมที่หลากหลาย สอดคล้องกับความสนใจและความแตกต่างระหว่างบุคคล และส่งเสริมให้มีการจัดแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ จากสาระของแนวทางการศึกษาที่ปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 สามารถวิเคราะห์เป็นประเด็นสำคัญที่เกี่ยวกับการใช้แหล่งเรียนรู้ได้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545 : 7-15)

1. การเรียนรู้โดยสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง หมายถึง การเรียนรู้ที่เป็นกระบวนการสร้างประสบการณ์และสิ่งของต่าง ๆ ให้มีความหมายต่อตนเองจากปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม โดยใช้กระบวนการคิดและแสวงหาความรู้ควบคู่ไปกับการปฏิบัติจริงให้ผู้เรียนค้นพบ ข้อความรู้ และประสบการณ์ได้ด้วยตนเอง ครูเป็นผู้อำนวยความสะดวก จัดโอกาส จัดบรรยากาศ สิ่งแวดล้อม และแหล่งวิทยาการให้เอื้อต่อการสร้างแรงจูงใจให้เกิดการเรียนรู้

2. การเรียนรู้เป็นเรื่องของตนเอง ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม หมายถึง การเรียนรู้เพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างร่างกายและจิตใจของตนเอง การรับรู้และตระหนัก ในตนเอง สามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมให้สอดคล้องกับค่านิยมที่พึงงาม ยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรมมีความเพียรพยายามในการทำความดีอย่างไม่ย่อท้อ การเสริมสร้างลักษณะนิสัยและสุนทรียภาพความดีงามในตนเอง การเรียนรู้เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างสอดคล้อง เหมาะสมกับสภาวะแวดล้อมการตระหนักถึงคุณค่า และพัฒนาคุณภาพธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

3. การเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาทักษะการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ มี 2 ลักษณะ ได้แก่

3.1 การเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาทักษะการดำรงชีวิต หมายถึง การเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนมีทักษะชีวิตที่สำคัญ และจำเป็นในด้านการรู้จักวิเคราะห์วิจารณ์ มีความคิดสร้างสรรค์ ตระหนักรู้ในตนเองเห็นใจผู้อื่น ภาวภูมิใจในตนเอง รับผิดชอบต่อสังคม สร้างสัมพันธ์ภาพและการสื่อสารตัดสินใจและแก้ปัญหา และจัดการกับอารมณ์และความเครียด

3.2 การเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาทักษะการประกอบอาชีพ หมายถึง การเรียนรู้เพื่อค้นพบ และใช้ศักยภาพของตน เพื่อเตรียมตัวประกอบอาชีพให้เหมาะสมกับตนเอง รู้จักเลือกประกอบอาชีพสุจริต

4. การเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนากระบวนการคิด การแก้ปัญหาโดยเน้นประสบการณ์ และการฝึกปฏิบัติ หมายถึง การใช้ทักษะและการคิดเพื่อค้นหาคำตอบในสถานการณ์ต่าง ๆ โดยอาศัยประสบการณ์และการปฏิบัติจริง เพื่อให้สามารถเผชิญกับปัญหาและจัดการกับภาวะต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมเป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม

5. การเรียนรู้โดยผสมผสานความรู้ คุณธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ หมายถึง การเรียนรู้ที่มุ่งให้มีความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ ควบคู่กับการพัฒนาตนเองด้านจิตใจ บุคลิกภาพและลักษณะนิสัย

6. การเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาประชาธิปไตย หมายถึง การเรียนรู้ในเรื่องสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค และการปฏิบัติตามหน้าที่ของตน การเคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น โดยคำนึงถึงความคิดเห็นและผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก

7. การเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรม หมายถึง การเรียนรู้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ความเข้าใจและความตระหนักในคุณค่าของความรู้ต่างๆ ที่ได้คิดค้นและสั่งสมประสบการณ์ โดยภูมิปัญญาไทย ตลอดจนมีความรัก ชื่นชมและหวงแหนในคุณค่าของศิลป วัฒนธรรมไทย สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตและสืบสานให้ยั่งยืนตลอดจนเชื่อมโยงให้สู่สากล

8. การวิจัยเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การศึกษารวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ สรุปผล เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของสถานศึกษา

9. การเรียนรู้โดยความร่วมมือของครอบครัวและชุมชน หมายถึง การที่ครอบครัว ชุมชนและสถานศึกษามีบทบาทร่วมกันในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนเพื่อให้เรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ

10. การประเมินผลการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการพิจารณาตัดสินคุณภาพ คุณลักษณะและพฤติกรรมของผู้เรียนว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้หรือไม่

มาตรา 25 รัฐส่งเสริม ดำเนินการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ ศูนย์การศึกษาและนันทนาการ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แหล่งข้อมูลและแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ อย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ

มาตรา 29 สถานศึกษาร่วมกับองค์กรต่าง ๆ ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษา อบรม แสวงหาความรู้ รู้จักเลือกสรร ภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ

มาตรา 32 กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ฉะนั้น ครู ผู้สอน และผู้จัดการศึกษาจะต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทจากการเป็นผู้ชี้แนะ ผู้ถ่ายทอดความรู้ไปเป็นผู้ช่วยเหลือ ส่งเสริม และสนับสนุนผู้เรียนในการแสวงหาความรู้จากสื่อและแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ และให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้น ไปใช้สร้างสรรค์ความรู้ของตน

หมวด 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา

มาตรา 47 ให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ประกอบด้วยระบบการประกันคุณภาพภายใน และระบบการประกันคุณภาพภายนอก ระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 48 ให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษา จัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษา ที่ต้อง ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำรายงานประจำปี เสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดเผยต่อสาธารณชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอก

ระบบ การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

มาตรฐานด้านการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้

มาตรฐานที่ 17 สถานศึกษามีการสนับสนุนและใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาในท้องถิ่น

ตัวบ่งชี้

17.1 มีการเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนข้อมูลกับแหล่งเรียนรู้ และภูมิปัญญาในท้องถิ่น

17.2 สนับสนุนให้แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญา และชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำ หลักสูตรระดับสถานศึกษา

มาตรฐานที่ 18 สถานศึกษามีการร่วมมือกันระหว่างบ้าน องค์กรทางศาสนา สถาบันทางวิชาการ และองค์กรภาครัฐและเอกชน เพื่อพัฒนา วิธีการเรียนรู้ในชุมชน

ตัวบ่งชี้

18.1 เป็นแหล่งวิทยากรในการแสวงหาความรู้และบริการชุมชน

18.2 มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

มาตรา 49 ให้มีสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา มีฐานะเป็นองค์การมหาชนทำหน้าที่พัฒนาเกณฑ์วิธีการประเมินคุณภาพภายนอกและทำการประเมินผลการจัดการศึกษา เพื่อให้มีการตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษา โดยคำนึงถึงความมุ่งหมายและหลักการ และแนวการจัดการศึกษาในแต่ละระดับตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ ให้มีการประเมินผลคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาทุกแห่ง อย่างน้อยหนึ่งครั้งในทุกห้าปีนับ ตั้งแต่การประเมินครั้งสุดท้ายและเสนอผลการประเมินต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน

มาตรา 50 ให้สถานศึกษาให้ความร่วมมือ ในการจัดเตรียมเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ที่มีข้อมูลเกี่ยวข้องกับสถานศึกษา ตลอดจนให้บุคลากร คณะกรรมการของสถานศึกษา รวมทั้งผู้ปกครองและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถานศึกษาให้ข้อมูลเพิ่มเติม ในส่วนที่พิจารณาเห็นว่าเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติการกิจของสถาน ศึกษาตามคำร้องขอของสำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษา หรือบุคคล หรือหน่วยงานภายนอกที่สำนักงานดังกล่าวรับรอง ที่ทำการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษานั้น

มาตรา 51 ในกรณีที่ผลการประเมินภายนอกของสถานศึกษาใดไม่ได้ตามมาตรฐานที่กำหนดให้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา จัดทำข้อเสนอแนะการปรับปรุงแก้ไขต่อหน่วยงาน ต้นสังกัด เพื่อให้สถานศึกษานั้นปรับปรุงแก้ไขภายในระยะเวลา

ที่กำหนด หากมิได้ดำเนินการดังกล่าว ให้สำนักงานรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพ การศึกษารายงานต่อคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐานหรือคณะกรรมการการอุดมศึกษา เพื่อดำเนินการให้มีการปรับปรุงแก้ไข

กล่าวโดยสรุป พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 เน้นให้เห็นถึงการส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ตลอดชีวิต จะต้องมีการจัดการ การศึกษาและการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมที่ หลากหลายสอดคล้องกับความสนใจและความแตกต่างระหว่างบุคคล และจะต้องเกิดจากความ ร่วมมือของชุมชนที่เป็นเจ้าขององค์ความรู้ท้องถิ่นและสถานศึกษาที่จะร่วมกันจัดแหล่งเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้จากสิ่งที่ใกล้ตัว เรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง สามารถนำความรู้ ไปพัฒนาทักษะชีวิตที่ยั่งยืนได้

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

จากการวิจัย และติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตรในช่วงระยะ 6 ปีที่ผ่านมา พบว่า หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 มีจุดดีหลายประการ เช่น ช่วยส่งเสริมการ กระจายอำนาจทางการศึกษาทำให้ท้องถิ่นและสถานศึกษามีส่วนร่วมและมีบทบาทสำคัญในการ พัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้อง กับความต้องการของท้องถิ่น และมีแนวคิดและหลักการในการ ส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวมอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาดังกล่าว ยังได้ สะท้อนให้เห็นถึงประเด็นที่เป็นปัญหาและความไม่ชัดเจนของหลักสูตรหลายประการทั้งในส่วน ของเอกสารหลักสูตร กระบวนการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติ และผลผลิตที่เกิดจากการใช้หลักสูตร ได้แก่ ปัญหาความสับสนของผู้ปฏิบัติในระดับสถานศึกษาในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา สถานศึกษาส่วนใหญ่กำหนดสาระและผลการเรียนรู้ที่คาดหวังไว้มาก ทำให้เกิดปัญหาหลักสูตร แน่น การวัดและประเมินผลไม่สะท้อนมาตรฐาน ส่งผลต่อปัญหาการจัดทำเอกสารหลักฐาน ทางการศึกษาและการเทียบโอนผลการเรียน รวมทั้งปัญหาคุณภาพของผู้เรียนในด้านความรู้ ทักษะ ความสามารถและคุณลักษณะที่พึงประสงค์อันยังไม่เป็นที่น่าพอใจ

นอกจากนั้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2555) ได้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนจุดเน้นในการพัฒนาคุณภาพคนในสังคมไทยให้มี คุณธรรม และมีความรอบรู้อย่างเท่าทัน ให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และ ศิลธรรม สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่สังคมฐานความรู้ได้อย่างมั่นคง แนวการ พัฒนาคอนดังกล่าวมุ่งเตรียมเด็กและเยาวชนให้มีพื้นฐานจิตใจที่ดีงาม มีจิตสาธารณะ พร้อมทั้งมี

สมรรถนะ ทักษะและความรู้พื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิต อันจะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศแบบยั่งยืน (สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549 : 112) ซึ่งแนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการในการพัฒนาเยาวชนของชาติเข้าสู่โลกยุคศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งส่งเสริมผู้เรียนมีคุณธรรม รักความเป็นไทย ให้มีทักษะการคิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์ มีทักษะด้านเทคโนโลยี สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นและสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมโลกได้อย่างสันติ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551 : ความนำ)

จากข้อค้นพบในการศึกษาวิจัยและติดตามผลการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ที่ผ่านมา ประกอบกับข้อมูลจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคนในสังคมไทย และจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการในการพัฒนาเยาวชนสู่ศตวรรษที่ 21 จึงเกิดการทบทวนหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เพื่อนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่มีความเหมาะสม ชัดเจน ทั้งเป้าหมายของหลักสูตรในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมพัฒนาประเทศพื้นฐานในการดำรงชีวิต การพัฒนาสมรรถนะและทักษะกระบวนการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา โดยได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ จุดหมาย สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่ชัดเจน เพื่อใช้เป็นทิศทางในการจัดทำหลักสูตร การเรียนการสอนในแต่ละระดับ นอกจากนี้ได้กำหนดโครงสร้างเวลาเรียนขั้นต่ำของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ในแต่ละชั้นปีไว้ในหลักสูตรแกนกลาง และเปิดโอกาสให้สถานศึกษาเพิ่มเติมเวลาเรียนได้ตามความพร้อมและจุดเน้น อีกทั้งได้ปรับกระบวนการวัดและประเมินผลผู้เรียน เกณฑ์การจบการศึกษาแต่ละระดับ และเอกสารแสดงหลักฐานทางการศึกษาให้มีความสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ และมีความชัดเจนต่อการนำไปปฏิบัติ

เอกสารหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 นี้ จัดทำขึ้นสำหรับท้องถิ่นและสถานศึกษาได้นำไปใช้เป็นกรอบและทิศทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา และจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนไทยทุกคนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีคุณภาพด้านความรู้ และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง และแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ในเอกสารนี้ช่วยทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในทุกระดับเห็นผลคาดหวังที่ต้องการในการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนที่ชัดเจนตลอดแนว ซึ่งจะสามารถช่วยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับท้องถิ่นและสถานศึกษาร่วมกันพัฒนาหลักสูตร

ได้อย่างมั่นใจ ทำให้การจัดทำหลักสูตรในระดับสถานศึกษามีคุณภาพ และมีความเป็นเอกภาพยิ่งขึ้น อีกทั้งยังช่วยให้เกิดความชัดเจนเรื่องการจัดและประเมินผลการเรียนรู้ และช่วยแก้ปัญหาการเทียบโอนระหว่างสถานศึกษา ดังนั้นในการพัฒนาหลักสูตรในทุกระดับตั้งแต่ระดับชาติจนกระทั่งถึงสถานศึกษา จะต้องสะท้อนคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมทั้งเป็นกรอบทิศทางในการจัดการศึกษาทุกรูปแบบ และครอบคลุมผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมายในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การจัดหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานจะประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่คาดหวังได้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งระดับชาติ ชุมชน ครอบครัวและบุคคลต้องร่วมรับผิดชอบ โดยร่วมกันทำงานอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ในการวางแผน ดำเนินการ ส่งเสริมสนับสนุน ตรวจสอบ ตลอดจนปรับปรุงแก้ไข เพื่อพัฒนาเยาวชนของชาติไปสู่คุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้

วิสัยทัศน์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทย และเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขมีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้ง เจตคติ ที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพ และการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ

หลักการ

- หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหลักการที่สำคัญ ดังนี้
1. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมบนพื้นฐานของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
  2. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสดำเนินการศึกษาอย่างเสมอภาค และมีคุณภาพ
  3. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น
  4. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลา และการจัดการเรียนรู้
  5. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

6. เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตาม
อัธยาศัย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

จุดหมาย

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา
มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิด
กับผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1. มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัย
และปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของ
เศรษฐกิจพอเพียง

2. มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี
และมีทักษะชีวิต

3. มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย

4. มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นใน
วิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

5. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และ
พัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกัน
ในสังคมอย่างมีความสุข

สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งเน้นพัฒนา
ผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะ
อันพึงประสงค์ ดังนี้

1. สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ

5 ประการ ดังนี้

1.1 ความสามารถในการสื่อสาร เป็นความสามารถในการรับและส่งสาร
มีวัฒนธรรมในการใช้ภาษาถ่ายทอดความคิด ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก และทัศนะของตนเอง
เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเอง และ
สังคม รวมทั้งการเจรจาต่อรองเพื่อขจัดและลดปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ การเลือกรับหรือไม่รับ
ข้อมูลข่าวสารด้วยหลักเหตุผลและความถูกต้อง ตลอดจนการเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่มี
ประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเองและสังคม

1.2 ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิด อย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม

1.3 ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรมและข้อมูลสารสนเทศ เข้าใจความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคม แสวงหาความรู้ ประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา และมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม

1.4 ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม และการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น

1.5 ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการเลือกและใช้เทคโนโลยีด้านต่าง ๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคม ในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้อง เหมาะสม และมีคุณธรรม

2. คุณลักษณะอันพึงประสงค์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ดังนี้

- 2.1 รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
- 2.2 ซื่อสัตย์สุจริต
- 2.3 มีวินัย
- 2.4 ใฝ่เรียนรู้
- 2.5 อยู่อย่างพอเพียง
- 2.6 มุ่งมั่นในการทำงาน
- 2.7 รักความเป็นไทย
- 2.8 มีจิตสาธารณะ

นอกจากนี้ สถานศึกษาสามารถกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพิ่มเติมให้ สอดคล้องตามบริบทและจุดเน้นของตนเอง

มาตรฐานการเรียนรู้

การพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความสมดุล ต้องคำนึงถึงหลักพัฒนาการทางสมองและ พหุปัญญา หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงกำหนดให้ผู้เรียนเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการ เรียนรู้ ดังนี้

1. ภาษาไทย
2. คณิตศาสตร์
3. วิทยาศาสตร์
4. สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
5. สุขศึกษาและพลศึกษา
6. ศิลปะ
7. การงานอาชีพและเทคโนโลยี
8. ภาษาต่างประเทศ

ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายสำคัญ ของการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน มาตรฐานการเรียนรู้ระบุสิ่งที่ผู้เรียนพึงรู้ ปฏิบัติได้ มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากนั้นมาตรฐานการเรียนรู้ ยังเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนพัฒนาการศึกษาทั้งระบบ เพราะมาตรฐานการเรียนรู้จะ สะท้อนให้ทราบว่าต้องการอะไร จะสอนอย่างไร และประเมินอย่างไร รวมทั้งเป็นเครื่องมือใน การตรวจสอบ เพื่อการประกันคุณภาพการศึกษาโดยใช้ระบบการประเมินคุณภาพภายในและ การประเมินคุณภาพภายนอก ซึ่งรวมถึงการทดสอบระดับเขตพื้นที่การศึกษา และการทดสอบ ระดับชาติ ระบบการตรวจสอบเพื่อประกันคุณภาพดังกล่าวเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยสะท้อนภาพการ จัดการศึกษาว่าสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามที่มาตรฐานการเรียนรู้กำหนดเพียงใด

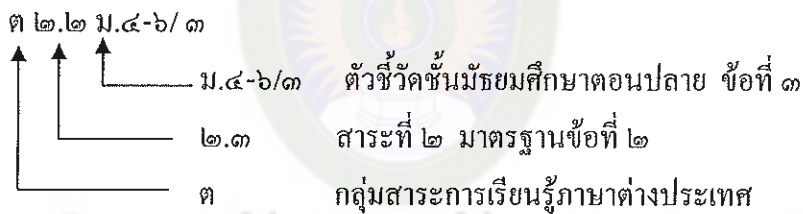
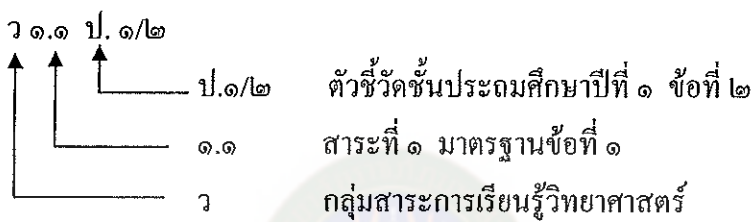
ตัวชี้วัด

ตัวชี้วัดระบุสิ่งที่นักเรียนพึงรู้และปฏิบัติได้ รวมทั้งคุณลักษณะของผู้เรียนในแต่ละ ระดับชั้น ซึ่งสะท้อนถึงมาตรฐานการเรียนรู้ มีความเฉพาะเจาะจง และมีความเป็นรูปธรรม นำไปใช้ในการกำหนดเนื้อหา จัดทำหน่วยการเรียนรู้ จัดการเรียนการสอน และเป็นเกณฑ์สำคัญ สำหรับการวัดประเมินผลเพื่อตรวจสอบคุณภาพผู้เรียน

1. ตัวชี้วัดชั้นปี เป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนแต่ละชั้นปีในระดับการศึกษาภาคบังคับ (ประถมศึกษาปีที่ 1 – มัธยมศึกษาปีที่ 2)

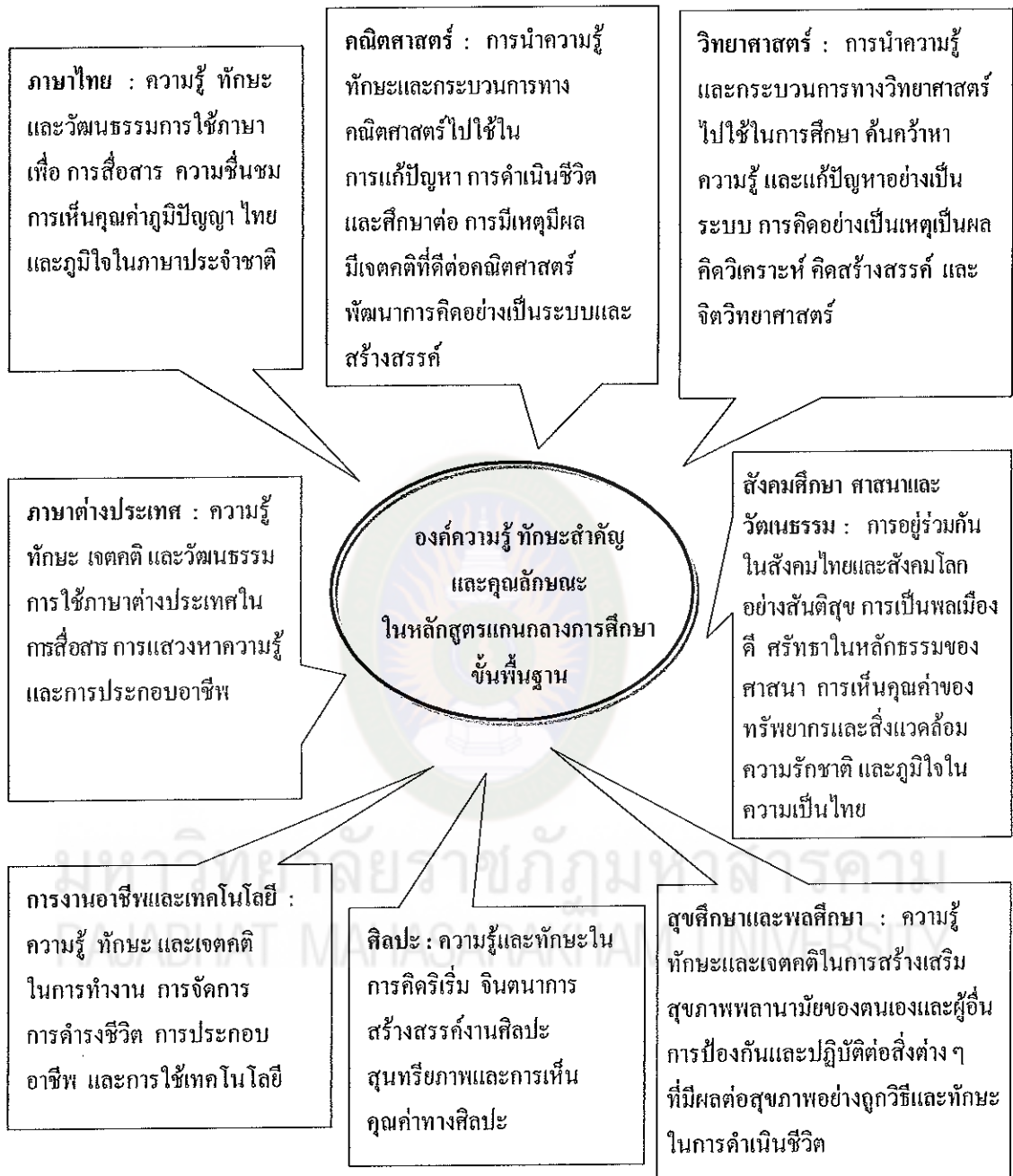
2. ตัวชี้วัดช่วงชั้น เป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (มัธยมศึกษาปีที่ 4-6)

หลักสูตรได้มีการกำหนดรหัสกำกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด เพื่อความเข้าใจและให้สื่อสารตรงกัน ดังนี้

สาระการเรียนรู้

สาระการเรียนรู้ ประกอบด้วย องค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ซึ่งกำหนดให้ผู้เรียนทุกคนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานจำเป็นต้องเรียนรู้ โดยแบ่งเป็น 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ดังแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 แสดงสาระการเรียนรู้ ประกอบด้วย องค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้

วิสัยทัศน์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ

จุดหมาย

1. มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. มีความรู้อันเป็นสากลและมีความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต
3. มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย
4. มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
5. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคมและอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

1. ความสามารถในการสื่อสาร
2. ความสามารถในการคิด
3. ความสามารถในการแก้ปัญหา
4. ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต
5. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี

คุณลักษณะอันพึงประสงค์

1. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
2. ซื่อสัตย์สุจริต
3. มีวินัย
4. ใฝ่เรียนรู้
5. อยู่อย่างพอเพียง
6. มุ่งมั่นในการทำงาน
7. รักความเป็นไทย

มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้

1. ภาษาไทย
2. คณิตศาสตร์
3. วิทยาศาสตร์
4. สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
5. สุขศึกษาและพลศึกษา
6. ศิลปะ
7. การงานอาชีพและเทคโนโลยี
8. ภาษาต่างประเทศ

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

1. กิจกรรมแนะแนว
2. กิจกรรมนักเรียน
3. กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

คุณภาพของผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

แผนภูมิที่ 2 แสดงความสัมพันธ์ของการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ใน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ จำนวน 67 มาตรฐาน ดังนี้

1. ภาษาไทย

สาระที่ 1 การอ่าน

มาตรฐาน ท 1.1 ใช้กระบวนการอ่านสร้างความรู้และความคิดเพื่อนำไปใช้ตัดสินใจแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตและมีนิสัยรักการอ่าน

สาระที่ 2 การเขียน

มาตรฐาน ท 2.1 ใช้กระบวนการเขียน เขียนสื่อสาร เขียนเรียงความ ย่อความ และเขียนเรื่องราวในรูปแบบต่างๆ เขียนรายงานข้อมูลสารสนเทศและรายงานการศึกษาค้นคว้าอย่างมีประสิทธิภาพ

สาระที่ 3 การฟัง การดู และการพูด

มาตรฐาน ท 3.1 สามารถเลือกฟังและดูอย่างมีวิจารณญาณ และพูดแสดงความรู้ ความคิด ความรู้สึกในโอกาสต่างๆ อย่างมีวิจารณญาณ และสร้างสรรค์

สาระที่ 4 หลักการใช้ภาษาไทย

มาตรฐาน ท 4.1 เข้าใจธรรมชาติของภาษาและหลักภาษาไทย การเปลี่ยนแปลง ของภาษาและพลังของภาษา ภูมิปัญญาทางภาษา และรักษา ภาษาไทยไว้เป็นสมบัติของชาติ

สาระที่ 5 วรรณคดีและวรรณกรรม

มาตรฐาน ท 5.1 เข้าใจและแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์วรรณคดี และวรรณกรรมไทยอย่างเห็นคุณค่าและนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

2. คณิตศาสตร์

สาระที่ 1 จำนวนและการดำเนินการ

มาตรฐาน ค 1.1 เข้าใจถึงความหลากหลายของการแสดงจำนวนและการใช้จำนวนในชีวิตจริง

มาตรฐาน ค 1.2 เข้าใจถึงผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการของจำนวนและความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินการต่าง ๆ และใช้การดำเนินการในการแก้ปัญหา

มาตรฐาน ค 1.3 ใช้การประมาณค่าในการคำนวณและแก้ปัญหา

มาตรฐาน ค 1.4 เข้าใจระบบจำนวนและนำเสนอสมบัติเกี่ยวกับจำนวนไปใช้

สาระที่ 2 การวัด

มาตรฐาน ค 2.1 เข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับการวัด วัดและคาดคะเนขนาดของสิ่งที่ต้องการวัด

มาตรฐาน ค 2.2 แก้ปัญหาเกี่ยวกับการวัด

สาระที่ 3 เรขาคณิต

มาตรฐาน ค 3.1 อธิบายและวิเคราะห์รูปเรขาคณิตสองมิติและสามมิติ

มาตรฐาน ค 3.2 ใช้การนีกภาพ (visualization) ใช้เหตุผลเกี่ยวกับปริภูมิ (spatial reasoning) และใช้แบบจำลองทางเรขาคณิต (geometric model) ในการแก้ปัญหา

สาระที่ 4 พีชคณิต

มาตรฐาน ค 4.1 เข้าใจและวิเคราะห์แบบรูป (pattern) ความสัมพันธ์ และฟังก์ชัน

มาตรฐาน ค 4.2 ใช้นิพจน์ สมการ อสมการ กราฟ และตัวแบบเชิงคณิตศาสตร์ (mathematical model) อื่น ๆ แทนสถานการณ์ต่างๆ ตลอดจนแปลความหมายและนำไปใช้แก้ปัญหา

สาระที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูลและความน่าจะเป็น

มาตรฐาน ค 5.1 เข้าใจและใช้วิธีการทางสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล

มาตรฐาน ค 5.2 ใช้วิธีการทางสถิติและความรู้เกี่ยวกับความน่าจะเป็นในการคาดการณ์ได้อย่างสมเหตุสมผล

มาตรฐาน ค 5.3 ใช้ความรู้เกี่ยวกับสถิติและความน่าจะเป็นช่วยในการตัดสินใจและแก้ปัญหา

สาระที่ 6 ทักษะและกระบวนการทางคณิตศาสตร์

มาตรฐาน ค 6.1 มีความสามารถในการแก้ปัญหา การให้เหตุผล การสื่อสาร การสื่อความหมายทางคณิตศาสตร์ และการนำเสนอ การเชื่อมโยงความรู้ต่างๆ ทางคณิตศาสตร์ และเชื่อมโยงคณิตศาสตร์กับศาสตร์อื่นๆ และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

3. วิทยาศาสตร์

สาระที่ 1 สิ่งมีชีวิตกับกระบวนการดำรงชีวิต

มาตรฐาน ว 1.1 เข้าใจหน่วยพื้นฐานของสิ่งมีชีวิต ความสัมพันธ์ของโครงสร้าง และหน้าที่ของระบบต่างๆ ของสิ่งมีชีวิตที่ทำงานสัมพันธ์กัน มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ในการดำรงชีวิตของตนเองและดูแลสิ่งมีชีวิต

มาตรฐาน ว 1.2 เข้าใจกระบวนการและความสำคัญของการถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรม วิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิต ความหลากหลายทางชีวภาพ การใช้เทคโนโลยีชีวภาพที่มีผลกระทบต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้และจิตวิทยาศาสตร์ สื่อสาร สิ่งที่เรียนรู้ และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

สาระที่ 2 ชีวิตกับสิ่งแวดล้อม

มาตรฐาน ว 2.1 เข้าใจสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับสิ่งมีชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ในระบบนิเวศ มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้และจิตวิทยาศาสตร์ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

มาตรฐาน ว 2.2 เข้าใจความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติในระดับท้องถิ่น ประเทศ และโลก นำความรู้ไปใช้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

สาระที่ 3 สารและสมบัติของสาร

มาตรฐาน ว 3.1 เข้าใจสมบัติของสาร ความสัมพันธ์ระหว่างสมบัติของสารกับโครงสร้างและแรงยึดเหนี่ยวระหว่างอนุภาค มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้และจิตวิทยาศาสตร์ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้ นำความรู้ไปใช้ประโยชน์

มาตรฐาน ว 3.2 เข้าใจหลักการและธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงสถานะของสาร การเกิดสารละลาย การเกิดปฏิกิริยา มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้และจิตวิทยาศาสตร์ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้ และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

สาระที่ 4 แรงและการเคลื่อนที่

มาตรฐาน ว 4.1 เข้าใจธรรมชาติของแรงแม่เหล็กไฟฟ้า แรงโน้มถ่วง และแรงนิวเคลียร์ มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้ และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์อย่างถูกต้องและมีคุณธรรม

มาตรฐาน ว 4.2 เข้าใจลักษณะการเคลื่อนที่แบบต่างๆ ของวัตถุในธรรมชาติ มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้และจิตวิทยาศาสตร์ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

สาระที่ 5 พลังงาน

มาตรฐาน ว 5.1 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างพลังงานกับการดำรงชีวิต การเปลี่ยนรูปพลังงาน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสารและพลังงาน ผลของการใช้พลังงานต่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

สาระที่ 6 กระบวนการเปลี่ยนแปลงของโลก

มาตรฐาน ว 6.1 เข้าใจกระบวนการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นบนผิวโลกและภายในโลก ความสัมพันธ์ของกระบวนการต่าง ๆ ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ ภูมิประเทศ และลักษณะของโลก มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้และจิตวิทยาศาสตร์ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

สาระที่ 7 ดาราศาสตร์และอวกาศ

มาตรฐาน ว 7.1 เข้าใจวิวัฒนาการของระบบสุริยะ กาแล็กซีและเอกภพ การปฏิสัมพันธ์ภายในระบบสุริยะและผลต่อสิ่งมีชีวิตบนโลก มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้และจิตวิทยาศาสตร์ การสื่อสารสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

มาตรฐาน ว 7.2 เข้าใจความสำคัญของเทคโนโลยีอวกาศที่นำมาใช้ในการสำรวจอวกาศและทรัพยากรธรรมชาติ ด้านการเกษตรและการสื่อสาร มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้และจิตวิทยาศาสตร์ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์อย่างมีคุณธรรมต่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม

สาระที่ 8 ธรรมชาติของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

มาตรฐาน ว 8.1 ใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์และจิตวิทยาศาสตร์ในการสืบเสาะหาความรู้ การแก้ปัญหา รู้ว่าปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่มีรูปแบบที่แน่นอน สามารถอธิบายและตรวจสอบได้ ภายได้ข้อมูลและเครื่องมือที่มีอยู่ในช่วงเวลานั้นๆ เข้าใจว่า วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี สังคม และสิ่งแวดล้อม มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน

4. สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส 1.1 รู้และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 1.2 เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส 2.1 เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงาม และธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทย และสังคมโลกอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 2.2 เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็น ประมุข

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์

มาตรฐาน ส 3.1 เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิต และการบริโภค การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจ หลักการของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ

มาตรฐาน ส 3.2 เข้าใจระบบและสถาบันทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ความสัมพันธ์ ทางเศรษฐกิจและความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์

มาตรฐาน ส 4.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทาง ประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ

มาตรฐาน ส 4.2 เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในด้านความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญ และสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

มาตรฐาน ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจ และธำรงความเป็นไทย

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

มาตรฐาน ส 5.1 เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ และความสัมพันธ์ ของสรรพสิ่งซึ่งมีผลต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ในการค้นหา วิเคราะห์ สรุป และใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรฐาน ส 5.2 เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทาง กายภาพที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรม มีจิตสำนึก และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

5. สุขศึกษาและพลศึกษา

สาระที่ 1 การเจริญเติบโตและพัฒนาการของมนุษย์

มาตรฐาน พ 1.1 เข้าใจธรรมชาติของการเจริญเติบโตและพัฒนาการ ของมนุษย์

สาระที่ 2 ชีวิตและครอบครัว

มาตรฐาน พ 2.1 เข้าใจและเห็นคุณค่าตนเอง ครอบครัว เพศศึกษา และมี ทักษะในการดำเนินชีวิต

สาระที่ 3 การเคลื่อนไหว การออกกำลังกาย การเล่นเกม กีฬาไทย และกีฬาสากล

มาตรฐาน พ 3.1 เข้าใจ มีทักษะในการเคลื่อนไหว กิจกรรมทางกาย การเล่นเกม และกีฬา

มาตรฐาน พ 3.2 รักการออกกำลังกาย การเล่นเกม และการเล่นกีฬา ปฏิบัติเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ มีวินัย เคารพสิทธิ กฎ กติกา มีน้ำใจนักกีฬา มีจิตวิญญาณในการแข่งขัน และชื่นชมในสุนทรียภาพของการกีฬา

สาระที่ 4 การสร้างเสริมสุขภาพ สมรรถภาพและการป้องกันโรค

มาตรฐาน พ 4.1 เห็นคุณค่าและมีทักษะในการสร้างเสริมสุขภาพ การดำรงสุขภาพ การป้องกันโรคและการสร้างเสริมสมรรถภาพเพื่อสุขภาพ

สาระที่ 5 ความปลอดภัยในชีวิต

มาตรฐาน พ 5.1 ป้องกันและหลีกเลี่ยงปัจจัยเสี่ยง พฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ อุบัติเหตุ การใช้อาหารเสพติด และความรุนแรง

6. ศิลปะ

สาระที่ 1 ทักษะศิลป์

มาตรฐาน ศ 1.1 สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ตามจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิจัยคุณค่างานทัศนศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่องานศิลปะ อย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

มาตรฐาน ศ 1.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่างานทัศนศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และสากล

สาระที่ 2 ดนตรี

มาตรฐาน ศ 2.1 เข้าใจและแสดงออกทางดนตรีอย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิจัยคุณค่าดนตรี ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่อดนตรีอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

มาตรฐาน ศ 2.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างดนตรี ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่าของดนตรีที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และสากล

สาระที่ 3 นาฏศิลป์

มาตรฐาน ศ.3.1 เข้าใจ และแสดงออกทางนาฏศิลป์อย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิวิจารณ์ คุณค่านาฏศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

มาตรฐาน ศ.3.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างนาฏศิลป์ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เห็นคุณค่าของนาฏศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และสากล

7. การงานอาชีพและเทคโนโลยี

สาระที่ 1 การดำรงชีวิตและครอบครัว

มาตรฐาน ง.1.1 เข้าใจการทำงาน มีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะกระบวนการทำงาน ทักษะการจัดการ ทักษะกระบวนการแก้ปัญหา ทักษะการทำงานร่วมกัน และทักษะการแสวงหาความรู้ มีคุณธรรม และลักษณะนิสัยในการทำงาน มีจิตสำนึกในการใช้พลังงาน ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม เพื่อการดำรงชีวิตและครอบครัว

สาระที่ 2 การออกแบบและเทคโนโลยี

มาตรฐาน ง.2.1 เข้าใจเทคโนโลยีและกระบวนการเทคโนโลยี ออกแบบ และสร้างสิ่งของเครื่องใช้ หรือวิธีการ ตามกระบวนการเทคโนโลยีอย่างมีความคิดสร้างสรรค์ เลือกใช้เทคโนโลยีในทางสร้างสรรค์ต่อชีวิต สังคม สิ่งแวดล้อม และมีส่วนร่วมในการจัดการเทคโนโลยีที่ยั่งยืน

สาระที่ 3 เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

มาตรฐาน ง.3.1 เข้าใจ เห็นคุณค่า และใช้กระบวนการเทคโนโลยีสารสนเทศ ในการสืบค้นข้อมูลการเรียนรู้ การสื่อสาร การแก้ปัญหา การทำงานและอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และมีคุณธรรม

สาระที่ 4 การอาชีพ

มาตรฐาน ง.4.1 เข้าใจ มีทักษะที่จำเป็น มีประสบการณ์ เห็นแนวทาง ในงานอาชีพ ใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาอาชีพ มีคุณธรรม และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพ

8. ภาษาต่างประเทศ

สาระที่ 1 ภาษาเพื่อการสื่อสาร

มาตรฐาน ต.1.1 เข้าใจและตีความเรื่องที่ฟังและอ่านจากสื่อประเภทต่างๆ และแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล

มาตรฐาน ต 1.2 มีทักษะการสื่อสารทางภาษาในการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร แสดงความรู้สึกและความคิดเห็นอย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรฐาน ต 1.3 นำเสนอข้อมูลข่าวสาร ความคิดรวบยอดและความคิดเห็น ในเรื่องต่าง ๆ โดยการพูดและการเขียน

สาระที่ 2 ภาษาและวัฒนธรรม

มาตรฐาน ต 2.1 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับวัฒนธรรมของเจ้าของภาษา และนำไปใช้ได้อย่างเหมาะสมกับกาลเทศะ

มาตรฐาน ต 2.2 เข้าใจความเหมือนและความแตกต่างระหว่างภาษาและวัฒนธรรมของเจ้าของภาษากับภาษาและวัฒนธรรมไทย และนำมาใช้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

สาระที่ 3 ภาษากับความสัมพันธ์กับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น

มาตรฐาน ต 3.1 ใช้ภาษาต่างประเทศในการเชื่อมโยงความรู้กับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น และเป็นพื้นฐานในการพัฒนา แสวงหาความรู้ และเปิดโลกทัศน์ของตน

สาระที่ 4 ภาษากับความสัมพันธ์กับชุมชนและโลก

มาตรฐาน ต 4.1 ใช้ภาษาต่างประเทศในสถานการณ์ต่างๆ ทั้งในสถานศึกษา ชุมชน และสังคม

มาตรฐาน ต 4.2 ใช้ภาษาต่างประเทศเป็นเครื่องมือพื้นฐานในการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสังคมโลก

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองตามศักยภาพ พัฒนาอย่างรอบด้านเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม เสริมสร้างให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม สามารถจัดการตนเองได้ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน แบ่งเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1. กิจกรรมแนะแนว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักตนเอง รู้รักษ์สิ่งแวดล้อม สามารถคิดตัดสินใจ คิดแก้ปัญหา กำหนดเป้าหมาย วางแผนชีวิตทั้งด้านการเรียน และอาชีพ สามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ยังช่วยให้ครูรู้จักและเข้าใจผู้เรียน ทั้งยังเป็นกิจกรรมที่ช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแก่ผู้ปกครองในการมีส่วนร่วมพัฒนาผู้เรียน

2. กิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาความมีระเบียบวินัย ความเป็นผู้นำผู้ตามที่ดี ความรับผิดชอบ การทำงานร่วมกัน การรู้จักแก้ปัญหา การตัดสินใจที่เหมาะสม

ความมีเหตุผล การช่วยเหลือแบ่งปันกัน เอื้ออาทร และสมานฉันท์ โดยจัดให้สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน ให้ได้ปฏิบัติด้วยตนเองในทุกขั้นตอน ได้แก่ การศึกษาวิเคราะห์วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมินและปรับปรุงการทำงาน เน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับวุฒิภาวะของผู้เรียน บริบทของสถานศึกษาและท้องถิ่น กิจกรรมนักเรียนประกอบด้วย

2.1 กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ และ
นักศึกษาวิชาทหาร

2.2 กิจกรรมชุมนุม ชมรม

3. กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน และท้องถิ่นตามความสนใจในลักษณะอาสาสมัคร เพื่อแสดงถึงความรับผิดชอบ ความดีงาม ความเสียสละต่อสังคม มีจิตสาธารณะ เช่น กิจกรรมอาสาพัฒนาต่าง ๆ กิจกรรมสร้างสรรค์สังคม

การจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการสำคัญในการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นหลักสูตรที่มีมาตรฐานการเรียนรู้ สมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณสมบัติตามเป้าหมายหลักสูตร ผู้สอนพยายามคัดสรรกระบวนการเรียนรู้ จัดการเรียนรู้โดยช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ผ่านสาระที่กำหนดไว้ในหลักสูตร 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ รวมทั้งปลูกฝังเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ พัฒนาทักษะต่างๆ อันเป็นสมรรถนะสำคัญให้ผู้เรียนบรรลุตามเป้าหมาย

1. หลักการจัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถตามมาตรฐานการเรียนรู้ สมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยยึดหลักที่ว่า ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด เชื่อว่าทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ยึดประโยชน์ที่เกิดกับผู้เรียน กระบวนการจัดการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียน สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและพัฒนาการทางสมองเน้นให้ความสำคัญทั้งความรู้ และคุณธรรม

2. กระบวนการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนจะต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย เป็นเครื่องมือที่จะนำพาตนเองไปสู่เป้าหมายของหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน อาทิ กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ กระบวนการ

สร้างความรู้ กระบวนการคิด กระบวนการทางสังคม กระบวนการเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหา กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง กระบวนการปฏิบัติ ลงมือทำจริง กระบวนการจัดการ กระบวนการวิจัย กระบวนการเรียนรู้การเรียนรู้ของตนเอง กระบวนการพัฒนาลักษณะนิสัย กระบวนการเหล่านี้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนควรได้รับการฝึกฝน พัฒนาเพราะจะสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร ดังนั้นผู้สอนจึงจำเป็นต้องศึกษา ทำความเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้สามารถเลือกใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การออกแบบการจัดการเรียนรู้ ผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตรสถานศึกษาให้เข้าใจถึงมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และสาระการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน แล้วจึงพิจารณาออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยเลือกใช้วิธีสอนและเทคนิคการสอน สื่อ/แหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพและบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด

4. บทบาทของผู้สอนและผู้เรียน การจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามเป้าหมายของหลักสูตร ทั้งผู้สอนและผู้เรียนควรมีบทบาท ดังนี้

4.1 บทบาทของผู้สอน

4.1.1 ศึกษาวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคล แล้วนำข้อมูลมาใช้ในการวางแผนการจัดการเรียนรู้ ที่ท้าทายความสามารถของผู้เรียน

4.1.2 กำหนดเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ด้านความรู้และทักษะกระบวนการ ที่เป็นความคิดรวบยอด หลักการ และความสัมพันธ์ รวมทั้งคุณลักษณะอันพึงประสงค์

4.1.3 ออกแบบการเรียนรู้และจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลและพัฒนาการทางสมอง เพื่อนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมาย

4.1.4 จัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และดูแลช่วยเหลือผู้เรียน ให้เกิดการเรียนรู้

4.1.5 จัดเตรียมและเลือกใช้สื่อให้เหมาะสมกับกิจกรรม นำภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน

4.1.6 ประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย เหมาะสมกับธรรมชาติของวิชาและระดับพัฒนาการของผู้เรียน

4.1.7 วิเคราะห์ผลการประเมินมาใช้ในการซ่อมเสริมและพัฒนาผู้เรียน รวมทั้งปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนของตนเอง

4.2 บทบาทของผู้เรียน

4.2.1 กำหนดเป้าหมาย วางแผน และรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง

4.2.2 เสาะแสวงหาความรู้ เข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อความที่ตั้งคำถาม คิดหาคำตอบหรือหาแนวทางแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่าง ๆ

4.2.3 ลงมือปฏิบัติจริง สรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ด้วยตนเอง และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ

4.2.4 มีปฏิสัมพันธ์ ทำงาน ทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มและครู

4.2.5 ประเมินและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่อง

สื่อการเรียนรู้

สื่อการเรียนรู้เป็นเครื่องมือส่งเสริมสนับสนุนการจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเข้าถึงความรู้ ทักษะกระบวนการ และคุณลักษณะตามมาตรฐานของหลักสูตร ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สื่อการเรียนรู้มีหลากหลายประเภท ทั้งสื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี และเครือข่ายการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่มีในท้องถิ่น การเลือกใช้สื่อควรเลือกให้มีความเหมาะสมกับระดับพัฒนาการ และลีลาการเรียนรู้ที่หลากหลายของผู้เรียน การจัดหาสื่อการเรียนรู้ ผู้เรียนและผู้สอนสามารถจัดทำและพัฒนาขึ้นเอง หรือปรับปรุงเลือกใช้อย่างมีคุณภาพจากสื่อต่างๆ ที่มีอยู่รอบตัวเพื่อนำมาใช้ประกอบในการจัดการเรียนรู้ที่สามารถส่งเสริมและสื่อสารให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยสถานศึกษาควรจัดให้มีอย่างพอเพียง เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง สถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้มีหน้าที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรดำเนินการดังนี้

1. จัดให้มีแหล่งการเรียนรู้ ศูนย์สื่อการเรียนรู้ ระบบสารสนเทศการเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพทั้งในสถานศึกษาและในชุมชน เพื่อการศึกษา ค้นคว้า และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ ระหว่างสถานศึกษา ท้องถิ่น ชุมชน สังคมโลก
2. จัดทำและจัดหาสื่อการเรียนรู้สำหรับการศึกษาค้นคว้าของผู้เรียน เสริมความรู้ให้ผู้สอนรวมทั้งจัดหาสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้เป็นสื่อการเรียนรู้
3. เลือกและใช้สื่อการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ มีความเหมาะสม มีความหลากหลาย สอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ ธรรมชาติของสาระการเรียนรู้ และความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน
4. ประเมินคุณภาพของสื่อการเรียนรู้ที่เลือกใช้อย่างเป็นระบบ
5. ศึกษา ค้นคว้า วิจัย เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน

6. จัดให้มีการกำกับ ติดตาม ประเมินคุณภาพและประสิทธิภาพเกี่ยวกับสื่อและการใช้สื่อการเรียนรู้เป็นระยะๆ และสม่ำเสมอในการจัดทำ การเลือกใช้ และการประเมินคุณภาพสื่อ การเรียนรู้ที่ใช้ในสถานศึกษาควรคำนึงถึงหลักการสำคัญของสื่อการเรียนรู้ เช่น ความสอดคล้องกับหลักสูตร วัตถุประสงค์การเรียนรู้การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียน เนื้อหามีความถูกต้องและทันสมัย ไม่กระทบความมั่นคงของชาติ ไม่ขัดต่อศีลธรรม มีการใช้ภาษาที่ถูกต้อง รูปแบบการนำเสนอที่เข้าใจง่าย และน่าสนใจ

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนต้องอยู่บนหลักการพื้นฐานสองประการ คือ การประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียนและเพื่อตัดสินผลการเรียน ในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนให้ประสบผลสำเร็จนั้น ผู้เรียนจะต้องได้รับการพัฒนาและประเมินตามตัวชี้วัด เพื่อให้บรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ สะท้อนสมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนซึ่งเป็นเป้าหมายหลักในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในทุกระดับไม่ว่าจะเป็นระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับชาติ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โดยใช้ผลการประเมินเป็นข้อมูลและสารสนเทศที่แสดงพัฒนาการ ความก้าวหน้า และความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียน ตลอดจนข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและเรียนรู้อย่างเต็มตามศักยภาพ

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ แบ่งออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับชาติ มีรายละเอียด ดังนี้

1. การประเมินระดับชั้นเรียน เป็นการวัดและประเมินผลที่อยู่ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ผู้สอนดำเนินการเป็นปกติและสม่ำเสมอ ในการจัดการเรียนการสอน ใช้เทคนิคการประเมินอย่างหลากหลาย เช่น การซักถาม การสังเกต การตรวจการบ้าน การประเมินโครงการ การประเมินชิ้นงาน/ภาระงาน แฟ้มสะสมงาน การใช้แบบทดสอบ ฯลฯ โดยผู้สอนเป็นผู้ประเมินเอง หรือเปิดโอกาสให้ผู้เรียนประเมินตนเอง เพื่อนประเมินเพื่อน ผู้ปกครองร่วมประเมิน ในกรณีที่ไม่มีผ่านตัวชี้วัดให้มีการสอนซ่อมเสริม การประเมินระดับชั้นเรียนเป็นการตรวจสอบว่า ผู้เรียนมีพัฒนาการความก้าวหน้าในการเรียนรู้ อันเป็นผลมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือไม่ และมากน้อยเพียงใด มีสิ่งที่จะต้องได้รับการพัฒนาปรับปรุงและส่งเสริมในด้านใด นอกจากนี้ยังเป็นข้อมูลให้ผู้สอนใช้ปรับปรุงการเรียนการสอนของตนด้วย ทั้งนี้ โดยสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด

2. การประเมินระดับสถานศึกษา เป็นการประเมินที่สถานศึกษาดำเนินการ เพื่อตัดสินผลการเรียนของผู้เรียนเป็นรายปี/รายภาค ผลการประเมินการอ่าน คณิตศาสตร์และเขียนคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน นอกจากนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ว่าส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนตามเป้าหมายหรือไม่ ผู้เรียนมีจุดพัฒนาในด้านใด รวมทั้งสามารถนำผลการเรียนของผู้เรียน ในสถานศึกษาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ระดับชาติ ผลการประเมินระดับสถานศึกษาจะเป็นข้อมูลและสารสนเทศเพื่อการปรับปรุงนโยบาย หลักสูตร โครงการ หรือวิธีการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนเพื่อการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาตามแนวทางการประกันคุณภาพการศึกษาและการรายงานผลการจัดการศึกษาต่อคณะกรรมการสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครองและชุมชน

3. การประเมินระดับเขตพื้นที่การศึกษา เป็นการประเมินคุณภาพผู้เรียนในระดับเขตพื้นที่การศึกษาตามมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา ตามภาระความรับผิดชอบ สามารถดำเนินการโดยประเมินคุณภาพผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนด้วยข้อสอบมาตรฐานที่จัดทำและดำเนินการ โดยเขตพื้นที่การศึกษา หรือด้วยความร่วมมือกับหน่วยงานต้นสังกัด ในการดำเนินการจัดสอบ นอกจากนี้ยังได้จากการตรวจสอบทบทวนข้อมูลจากการประเมินระดับสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

4. การประเมินระดับชาติ เป็นการประเมินคุณภาพผู้เรียนในระดับชาติตามมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนที่เรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เข้ารับการประเมิน ผลจากการประเมินใช้เป็นข้อมูลในการเทียบเคียงคุณภาพการศึกษาในระดับต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในการวางแผนยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษา ตลอดจนเป็นข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจในระดับนโยบายของประเทศ ข้อมูลการประเมินในระดับต่าง ๆ ข้างต้น เป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษาในการตรวจสอบทบทวนพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ถือเป็นภาระความรับผิดชอบของสถานศึกษาที่จะต้องจัดระบบดูแลช่วยเหลือ ปรับปรุงแก้ไข ส่งเสริมสนับสนุนเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพบนพื้นฐานความแตกต่างระหว่างบุคคลที่จำแนกตามสภาพปัญหาและความต้องการ ได้แก่ กลุ่มผู้เรียนทั่วไป กลุ่มผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษ กลุ่มผู้เรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ กลุ่มผู้เรียนที่มีปัญหาด้านวินัยและพฤติกรรม กลุ่มผู้เรียนที่ปฏิเสธ โรงเรียน กลุ่มผู้เรียนที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม กลุ่มพิการทางร่างกาย

และสติปัญญา เป็นต้น ข้อมูลจากการประเมินจึงเป็นหัวใจของสถานศึกษาในการดำเนินการช่วยเหลือผู้เรียนได้ทันทั่วทั้งที่ ปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาและประสบความสำเร็จในการเรียนสถานศึกษาในฐานะผู้รับผิดชอบจัดการศึกษา จะต้องจัดทำระเบียบว่าด้วยการวัดและประเมินผลการเรียนของสถานศึกษาให้สอดคล้องและเป็นไปตามหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติที่เป็นข้อกำหนดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายถือปฏิบัติร่วมกัน

การบริหารจัดการหลักสูตร

ในระบบการศึกษาที่มีการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นและสถานศึกษามีบทบาทในการพัฒนาหลักสูตรนั้น หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในแต่ละระดับ ตั้งแต่ระดับชาติ ระดับท้องถิ่น จนถึงระดับสถานศึกษา มีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบในการพัฒนา สนับสนุน ส่งเสริม การใช้และพัฒนาหลักสูตรให้เป็นอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้การดำเนินการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษามีประสิทธิภาพสูงสุด อันจะส่งผลให้การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนบรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในระดับชาติ

ระดับท้องถิ่น ได้แก่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หน่วยงานต้นสังกัดอื่น ๆ เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนคุณภาพการจัดการศึกษา เป็นตัวกลางที่จะเชื่อมโยงหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานที่กำหนดในระดับชาติให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การจัดทำหลักสูตรของสถานศึกษา ส่งเสริมการใช้และพัฒนาหลักสูตรในระดับสถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จ โดยมีภารกิจสำคัญ คือ กำหนดเป้าหมาย และจุดเน้นการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในระดับท้องถิ่น โดยพิจารณาให้สอดคล้องกับสิ่งที่มีความต้องการในระดับชาติ พัฒนาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ประเมินคุณภาพการศึกษาในระดับท้องถิ่น รวมทั้งเพิ่มพูนคุณภาพการใช้หลักสูตรด้วยการวิจัยและพัฒนา การพัฒนาบุคลากร สนับสนุน ส่งเสริม ติดตามผล ประเมินผล วิเคราะห์ และรายงานผลคุณภาพของผู้เรียน

สถานศึกษามีหน้าที่สำคัญในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การวางแผนและดำเนินการใช้หลักสูตร การเพิ่มพูนคุณภาพการใช้หลักสูตรด้วยการวิจัยและพัฒนา การปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร จัดทำระเบียบการวัดและประเมินผล ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาต้องพิจารณาให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และรายละเอียดที่เขตพื้นที่การศึกษา หรือหน่วยงานต้นสังกัดอื่นๆ ในระดับท้องถิ่น ได้จัดทำเพิ่มเติม รวมทั้ง สถานศึกษาสามารถเพิ่มเติม ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และความต้องการของผู้เรียน โดยทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

สรุปได้ว่า หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จัดทำขึ้นสำหรับ ท้องถิ่นและสถานศึกษาได้นำไปใช้เป็นกรอบและทิศทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา และ จัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนไทยทุกคนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้มี คุณภาพด้านความรู้ และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง และ แสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การจัดหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน จะประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่คาดหวังได้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งระดับชาติ ชุมชน ครอบครัว และบุคคลต้องร่วมรับผิดชอบ โดยร่วมกันทำงานอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่อง ในการวางแผน ดำเนินการ ส่งเสริมสนับสนุน ตรวจสอบ ตลอดจนปรับปรุงแก้ไข เพื่อพัฒนาเยาวชนของชาติ ไปสู่คุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้

การสร้างความร่วมมือ

1. ความร่วมมือ

ในการทำกิจกรรมใด ๆ การที่จะให้งานที่ทำร่วมกันบรรลุจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ จะต้องเกิดจากความร่วมมือกันของบุคคลหลายฝ่าย ที่มีแนวทางหรือวิธีการทำงาน เพื่อให้บรรลุ จุดมุ่งหมาย ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายร่วมกัน ซึ่งนักวิชาการหลายท่านได้ให้นิยามที่สั้นกระชับไว้ดังนี้ (วาทสิทธิ์ โภชนกุล, 2552 : 79)

1.1 ความหมายของความร่วมมือ

1.1.1 ความร่วมมือ หมายถึง ความเต็มใจของแต่ละคนในการช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน

1.1.2 ความร่วมมือ หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่ทำร่วมกันหรือ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อ ไปสู่เป้าหมายใดเป้าหมายหนึ่ง

1.1.3 ความร่วมมือ หมายถึง การทำงานร่วมกับคนอื่นในทางต่างๆ เพื่อให้ เป็นไปตามเป้าหมายขององค์กรหรือหน่วยงาน

1.1.4 ความร่วมมือ หมายถึง บุคคลในหน่วยงานหรือองค์กร ซึ่งทำงาน ช่วยเหลือซึ่งกัน ด้วยความเต็มใจเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์อย่างเดียวกัน

1.2 ลักษณะของความร่วมมือ

1.2.1 ความร่วมมือเป็นลักษณะของการปฏิบัติงาน เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมาย เดียวกัน

1.2.2 ความร่วมมือเป็นการช่วยเหลือบุคคลอื่นๆ หรือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในทางสร้างเสริม

1.2.3 ความร่วมมือเป็นการยอมรับการกระทำของบุคคลอื่นและของตนเอง

1.2.4 ความร่วมมือเป็นการกระทำที่เห็นพ้องต้องกัน และเพิ่มกำลังในทาง

ปฏิบัติ

1.3 วิธีสร้างความร่วมมือ

1.3.1 ชี้ให้เห็นประโยชน์ร่วมกัน

1.3.2 ผูกมิตรไมตรีต่อกัน

1.3.3 แนะนำกัน

1.3.4 มีการสื่อสารที่ดี

1.3.5 เพิ่มความใกล้ชิด

1.4 ปัญหาเกี่ยวกับความร่วมมือ

1.4.1 ความไม่เต็มใจในการให้ความช่วยเหลือ

1.4.2 การขาดแรงจูงใจในการให้ความร่วมมือ

1.4.3 ความไม่เข้าใจในวัตถุประสงค์

1.4.4 การไม่ให้ความร่วมมือ

1.4.5 ไม่สามารถดำเนินการตามจังหวะเวลา

1.4.6 ผู้เกี่ยวข้องไม่รู้ในสาระสำคัญของงานบางลักษณะ

1.4.7 มีความเข้าใจในเนื้อหาของงานไม่ตรงกัน

1.5 แนวทางในการสร้างความร่วมมือกับชุมชน

1.5.1 เครื่องมือและเทคนิค

1) สร้างความเข้าใจให้ชัดเจนให้เป็นที่ยอมรับว่านักเรียนมีความสำคัญ และการดำเนินงานทุกอย่างของโรงเรียนก็เพื่อความเจริญงอกงามของนักเรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนไปในแนวทางที่พึงประสงค์

2) กำหนดจุดหมายการปฏิบัติงานและโครงการต่างๆ ของโรงเรียนให้เข้าใจร่วมกัน

3) จัดหลักสูตรการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับปัญหาความต้องการของชุมชน

4) ใช้ทรัพยากรทุกอย่างในชุมชนให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษาสูงสุด

5) ให้นักเรียนแสดงผลงานและความสามารถในโอกาสอันควรและ

เหมาะสม

6) จัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้เหมาะสม

7) ให้นักเรียนมีส่วนร่วม

1.5.2 ผู้บริหารและครู ผู้บริหารและครูต้องศึกษาทำความเข้าใจในสิ่งต่อไปนี้

1) สิ่งแวดล้อมทางครอบครัวและชุมชน

2) ศิลธรรม จริยธรรมที่ประพฤติปฏิบัติของแต่ละบุคคลและกลุ่มคน

ในชุมชน

3) การแสดงออกทางด้านศิลปะ สุนทรียะ และรสนิยม

4) พิจารณาสถาบันที่อยู่ในชุมชนว่าเป็นอย่างไรมีปัญหาอะไร จะปรับปรุงแก้ไขอย่างไรเพื่อเป็นประโยชน์แก่การศึกษา

5) การใช้หลักการและความรู้ของวิชามานุษยวิทยาทางสังคมเพื่อความเข้าใจกับวัฒนธรรม การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมอย่างเหมาะสม

6) การนำสภาพทั่วไปของชุมชน มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

7) เรียนรู้วัฒนธรรมวิถีชีวิตของนักเรียนให้มากที่สุด

8) จัดการเรียนรู้ เพื่อให้ให้นักเรียนพัฒนาตามศักยภาพ

9) จัดหลักสูตร เพื่อให้ให้นักเรียนได้เรียนรู้สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม

ของนักเรียน

10) จัดทำระเบียบนักเรียนรายบุคคล เรื่องการเรียน ครอบครัว

ความประพฤติ

11) จัดกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการกลุ่ม เรียนรู้ด้วยโครงการ

บูรณาการการเรียนรู้

1.5.3 บทบาทของครูในการสร้างความร่วมมือกับชุมชน

1) มีส่วนร่วมในวิถีชีวิตชุมชน

2) ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชุมชน

3) ต้องมีความศรัทธาและภาคภูมิใจในวิชาชีพครู

4) ต้องตระหนักถึงความสำคัญของการประชาสัมพันธ์

5) ต้องรายงานความก้าวหน้าของนักเรียนให้ผู้ปกครองทราบเสมอ

1.5.4 สิ่งที่ต้องคำนึงในการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

1) ศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจของประชาชนที่มีต่อการศึกษา และต้องศึกษาบทบาทหน้าที่ของโรงเรียน ที่มีต่อชุมชน

- 2) ศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชน เพื่อเป็นข้อมูลในการตัดสินใจ
- 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในอดีต ปัจจุบัน รวมถึงปัญหาอุปสรรคและเจตคติของประชาชนต่อโรงเรียน
- 4) กำหนดยุทธศาสตร์ วิธีการ กระบวนการให้เหมาะกับชุมชนและกลุ่มคนในชุมชน
- 5) ความรู้และเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของโรงเรียนต่อชุมชนความร่วมมือร่วมใจ ความสามัคคี รวมทั้งการเข้าใจเป้าหมายและแผนปฏิบัติงานของโรงเรียน เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

อานนท์ อาภาภิรม (2525 : 64) ได้ให้ความหมายของการร่วมมือไว้ว่า การร่วมมือเป็นเรื่องของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ร่วมมือกันในการปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยหวังที่จะให้บังเกิดผลสำเร็จเป็นองค์ที่ดีที่สุด

ดังกล่าวข้างต้น จึงสรุปได้ว่า ความร่วมมือ หมายถึง พฤติกรรมของแต่ละคนในการทำงาน การช่วยเหลือซึ่งกัน ร่วมกันด้วยความเต็มใจ เพื่อไปสู่เป้าหมายใดเป้าหมายหนึ่ง และบรรลุวัตถุประสงค์อย่างเดียวกัน

2. การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

จากการจัดการศึกษาที่ผ่านมา ได้มีการกำหนดนโยบายและมาตราต่าง ๆ ไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เน้นการกระจายอำนาจเพื่อให้ท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเต็มศักยภาพ โดยได้กำหนดนโยบายดังกล่าวไว้ในส่วนของนโยบายพัฒนาการศึกษา เพื่อให้การจัดการศึกษามีอิสระมากขึ้น ปรับเปลี่ยนการตัดสินใจจากส่วนกลางเป็นการตัดสินใจในพื้นที่ ตั้งแต่ประชาชน ครอบครัว ชุมชน สถาบันสังคม องค์กรพัฒนาเอกชน ธุรกิจ เอกชน และองค์กรภาครัฐ มีส่วนร่วมรับผิดชอบการจัดการศึกษาอย่างเต็มศักยภาพ ซึ่งการมีส่วนร่วม ได้มีนักวิชาการให้รายละเอียดไว้หลายอย่างดังนี้

2.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542 : 38) สรุปกรอบความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ว่า เป็นการจัดการศึกษาที่ประชาชนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการร่วมดำเนินการ ในการร่วมสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการมีสิทธิร่วมรับประโยชน์ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยนัยที่เป็นการเกี่ยวข้องโดยตรงและโดยทางอ้อม

เจมส์ เพียร์ แก่นสา (2543 : 39) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การพัฒนาหรือประกอบกิจการใด ๆ ควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้น ๆ โดยให้ เป็นไปตามหลักประชาธิปไตย โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมรับรู้ในขั้นตอนของกิจกรรม นับตั้งแต่ การศึกษาสภาพปัญหา กำหนดจุดประสงค์ วางแผน ร่วมปฏิบัติงาน จนถึงขั้นประเมินผล พยายาม สร้างจิตสำนึกให้ประชาชนรู้ว่ากิจกรรมที่ทำอยู่นั้น เป็นผลงานที่พวกเขาต้องรับผิดชอบกรณีที่ กิจกรรมมีกลุ่มผลประโยชน์หลายกลุ่มเข้ามาเกี่ยวข้อง ต้องพยายามดึงตัวแทนของกลุ่ม ให้มา ปฏิบัติงานร่วมกัน เพื่อให้ทุกฝ่ายยอมรับผลที่ตามมาของกิจกรรมนั้น

กรเกล้า แก้วโชติ (2544 : 9) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้ปกครอง หมายถึง การที่ผู้ปกครองตั้งใจเข้ามาให้ความ ร่วมมืออย่างต่อเนื่องและเป็นระบบในการให้ข้อเสนอแนะ การแสดงความคิดเห็น การร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินงานและร่วมประเมินผลด้วยเทคนิคและวิธีการต่าง ๆ ทั้งในด้านการ บริหารจัดการ วิชาการ และด้านการส่งเสริมสนับสนุนการเรียนการสอน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ของการจัดการศึกษาที่โรงเรียนตั้งไว้

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา หมายถึง การให้ประชาชน มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในการดำเนินงาน ร่วมให้ข้อเสนอแนะ ตลอดจนการสนับสนุน ส่งเสริม ให้การดำเนิน การจัดการศึกษา เกิดประโยชน์และส่งเสริมให้ชุมชนมีประชาชน ที่เข้มแข็ง บนพื้นฐานของการรู้จักพึ่งพาตนเอง

2.2 ประเภทของการมีส่วนร่วม

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542 : 209-212) ได้เสนอแนวคิดถึงกระบวนการมี ส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียน ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า มี 8 ขั้นตอน คือ

1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐานก่อนร่วมดำเนินการ
2. การสร้างความสัมพันธ์กับประชาชนในชุมชน
3. การสร้างเครือข่ายของกลุ่มผู้มีส่วนร่วม
4. การสร้างกิจกรรม
5. การต่อรองเพื่อการดำเนินการ
6. การร่วมดำเนินการ
7. การร่วมกันประเมินผลการดำเนินการ
8. การร่วมกันรับผลประโยชน์จากการดำเนินการ

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2537 : 176) การมีส่วนร่วมเป็นความเกี่ยวข้องในด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลที่มีต่อกิจกรรมของกลุ่ม เป็นตัวกระตุ้นให้ทำงานสำเร็จได้ตามเป้าหมาย ซึ่งการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องด้วย

1. การเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย (Involvement)
2. การช่วยเหลือและทำประโยชน์ (Contribution)
3. การรับผิดชอบ (Responsibility)

สรุปได้ว่า ประเภทของการมีส่วนร่วม จะขึ้นอยู่กับการมีส่วนร่วมเป็นการร่วมคิด ร่วมทำ และประเมินผลการดำเนินงานที่ทำ ตลอดจนร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดจากการร่วมทำ

2.3 การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน

จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่กำหนดว่าสถานศึกษา ร่วมกับ องค์กรต่าง ๆ ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษา อบรม แสวงหาความรู้ รู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ ซึ่งในการร่วมกันลักษณะนี้ต้องเกิดการสร้างความสัมพันธ์กันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ความหมายและความมุ่งหมายในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน ไว้ดังนี้

ตีวา ภาพแสน (2547 : 32) ได้กล่าวไว้ว่า การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน หมายถึง การที่โรงเรียนกับชุมชนมีบทบาทต่อกัน เพื่อให้เกิดการสนับสนุนในด้านการจัดการศึกษา เกิดประโยชน์ต่อชุมชน โรงเรียน ชุมชนได้รับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นการเอื้อประโยชน์ต่อกันและกัน

กฤษดา ผุยพรหม (2546 : 21) ได้กล่าวว่า ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน หมายถึง กระบวนการที่ผู้บริหารและครูอาจารย์ในโรงเรียนใช้การติดต่อสื่อสารและการสร้างความเข้าใจอันดีกับผู้ปกครองนักเรียน หรือประชาชนในชุมชน เพื่อให้มีความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

จากความหมายดังกล่าว สรุปได้ว่า การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน หมายถึง กระบวนการที่บุคลากรของโรงเรียนและบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในชุมชน มีกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้เกิดความรู้สึกที่ดี มีความร่วมมือในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดประโยชน์ร่วมกัน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528 : 24) กล่าวว่า การบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีความสำคัญสรุปได้ดังนี้

1. เป็นการบริหารงานที่ช่วยส่งเสริมให้การดำเนินงานด้านอื่น ๆ ของโรงเรียน เป็นไปด้วยความสะดวก
2. เป็นการบริหารงานที่ช่วยสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
3. เป็นการบริหารงาน ที่ช่วยให้โรงเรียนสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชนให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานของโรงเรียน
4. เป็นการบริหารที่ช่วยให้เข้าใจสภาพความต้องการ และปัญหาของชุมชน เพื่อประกอบในการพิจารณากำหนดนโยบายของโรงเรียน
5. เป็นการบริหารงานที่มีส่วนร่วมให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชนอันเป็นการช่วยพัฒนาสังคมอีกทางหนึ่ง
6. เป็นการบริหารที่ส่งเสริมเรื่องการอยู่ร่วมกัน และช่วยเหลือเกื้อกูลในสังคม
7. เป็นการบริหารที่มีส่วนสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยราชการอื่น เช่น กรมการปกครอง กรมการพัฒนาชุมชน เป็นต้น

สรุปได้ว่า การบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจะช่วยส่งเสริมให้การดำเนินงานด้านต่างๆ ของโรงเรียนเป็นไปด้วยความสะดวกซึ่งการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ จะขาดส่วนใดส่วนหนึ่งไปไม่ได้ และทำให้ทั้งโรงเรียนและชุมชนสามารถพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าได้ดีกว่าที่จะอาศัยการพึ่งพาตนเองเพียงอย่างเดียว

2.4 บทบาทหน้าที่ระหว่างโรงเรียนและชุมชน

โรงเรียนนอกจากจะเป็นองค์กรในชุมชนที่รับผิดชอบด้านการจัดการศึกษาของชุมชนแล้ว ยังต้องสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอีกด้วย

ปรีชา คัมภีรปกรณ (2539 : 131) ได้เสนอว่า โรงเรียนควรมีบทบาทดังนี้

1. นำการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ชุมชน ชุมชนไทยส่วนใหญ่ต้องมีการพัฒนาอีกหลายด้าน โรงเรียนในฐานะเป็นสถาบันทางการศึกษา จึงควรเป็นผู้นำความรู้ที่แปลกใหม่ และสามารถทำให้สภาพความเป็นอยู่ของชุมชนดีขึ้น
2. เป็นแหล่งวิทยาการของชุมชน โรงเรียนควรเปิด โอกาสให้ชุมชนได้ใช้เป็นแหล่งสำหรับการศึกษาค้นคว้า ทั้งในด้านวิชาการและวิชาชีพ

3. เป็นศูนย์พัฒนาชุมชน การพัฒนาชุมชนนั้น รัฐจะสร้างหน่วยงานให้ครบทุกหมู่บ้านย่อมเป็นไปได้ ดังนั้น โรงเรียนซึ่งมีความพร้อมด้านบุคลากรและสถานที่ ควรทำหน้าที่เป็นศูนย์พัฒนา

4. เป็นแหล่งส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรม หน้าที่ของโรงเรียน คือ การส่งเสริมและถ่ายทอดวัฒนธรรม ดังนั้น โรงเรียนจึงควรได้ดำเนินการตามบทบาทหน้าที่

5. เป็นศูนย์การดำเนินงานของทางราชการ โรงเรียนกระจายอยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ควรให้ใช้อาคารต่าง ๆ เป็นที่ทำงานของหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องกับประชาชน เพื่อ ไม่ให้เกิดความสูญเปล่าของอาคารเหล่านี้

6. เป็นสถานฝึกอาชีพ โรงเรียนควรให้ใช้สถานที่เป็นที่ฝึกงานอาชีพ ที่เห็นว่าเหมาะสมกับท้องถิ่น โดยเน้นการฝึกอาชีพระยะสั้น

จึงกล่าวได้ว่า บทบาทหน้าที่ระหว่างโรงเรียนและชุมชน โรงเรียนจะต้องนำการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ชุมชน เป็นแหล่งวิทยาการของชุมชน เป็นศูนย์การดำเนินงานของทางราชการเป็นสถานฝึกอาชีพ

2.5 บทบาทหน้าที่ของชุมชนที่มีต่อโรงเรียน

กิติมา ปรีดีคิลิก (2532 : 26) กล่าวว่า ชุมชนมีความสำคัญต่อโรงเรียนอย่างแยกไม่ออก เพราะ โรงเรียนตั้งอยู่ในชุมชน การจัดการเรียนการสอนจึงต้องให้เป็นไปตามความต้องการหรือความสอดคล้องต่อความต้องการของชุมชน ชุมชนจึงมีบทบาทและมีความสำคัญต่อโรงเรียนเป็นอย่างมาก ดังนี้

1. ชุมชนมีส่วนร่วมต่อการกำหนดปรัชญา และจุดมุ่งหมายของโรงเรียน โดยการกำหนดให้สอดคล้องกับความเป็นอยู่ของชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่
2. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญในการที่โรงเรียนจะพัฒนาหลักสูตร
3. ชุมชนมีบทบาท ในการที่โรงเรียนจะพัฒนาคนอันเป็นส่วนสำคัญของชุมชน
4. ชุมชนมีบทบาทในการช่วยโรงเรียนพัฒนา ปรับปรุงการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน
5. ชุมชนมีบทบาทในการช่วยอนุรักษ์และถ่ายทอดวัฒนธรรม
6. ชุมชนมีบทบาทที่ช่วยเหลือสนับสนุน โรงเรียนในด้านต่างๆ
7. ชุมชนมีบทบาทและความสำคัญต่อโรงเรียน ในฐานะที่ชุมชนเป็นที่ตั้งของหน่วยงาน องค์กร และสถาบันต่าง ๆ รวมทั้งตัวโรงเรียนเองด้วย
8. ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการควบคุม และสนับสนุนส่งเสริม โรงเรียน

จึงกล่าวได้ว่า บทบาทหน้าที่ระหว่างชุมชนและโรงเรียน ชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมต่อการกำหนดปรัชญาและจุดมุ่งหมายให้สอดคล้องกับความเป็นอยู่ของชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ มีการช่วยโรงเรียนพัฒนา ปรับปรุงการจัดสภาพแวดล้อม อนุรักษ์และถ่ายทอดวัฒนธรรม ช่วยเหลือสนับสนุนโรงเรียนในด้านต่างๆ

2.6 กิจกรรมการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

งานความสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียนและชุมชนเกี่ยวพันอยู่กับการดำเนินการ เพื่อให้โรงเรียนสามารถแสดงบทบาทของการให้และการรับความร่วมมือ การสนับสนุน และความช่วยเหลือ ได้อย่างเต็มที่ (อำนาจ เกิดแสงรัตน์. 2550 : 21)

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 36-7) ได้ให้ความสำคัญแก่ชุมชนในการจัดการศึกษา โดยได้กำหนดขอบเขตและภารกิจการบริหารและจัดการสถานศึกษา ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนไว้ในขอบข่ายงานด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการได้กำหนดภารกิจที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ดังนี้

1.1 การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ โดยมีแนวปฏิบัติ คือ

1.1.1 สำรวจแหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพ การศึกษาทั้งในสถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น ในเขตพื้นที่การศึกษา และในเขตพื้นที่การศึกษา ใกล้เคียง

1.1.2 จัดทำเอกสารเผยแพร่แหล่งเรียนรู้แก่ครู สถานศึกษาอื่น บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่น ที่จัดการศึกษาในบริเวณ ใกล้เคียง

1.1.3 จัดตั้งและพัฒนาแหล่งเรียนรู้รวมทั้งพัฒนาให้เกิดองค์ความรู้ และประสานความร่วมมือกับสถานศึกษาอื่น บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา ในการจัดตั้ง ส่งเสริม พัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่ใช้ร่วมกัน

1.1.4 ส่งเสริมให้ครูใช้แหล่งการเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียน ในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบคลุมภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.2 การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน โดยมีแนวทางปฏิบัติ คือ

1.2.1 การศึกษา สำรวจความต้องการ สนับสนุนงานวิชาการแก่ชุมชน

1.2.2 จัดให้ความรู้ เสริมสร้างความคิด และเทคนิค และเทคนิค ทักษะทางวิชาการเพื่อการพัฒนาทักษะวิชาชีพ และคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน ท้องถิ่น

1.2.3 การส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชน ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม ในกิจกรรมทางวิชาการของสถานศึกษา และที่จัดโดยบุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

1.2.4 ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ประสบการณ์ ระหว่าง บุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ ชุมชน ท้องถิ่น

1.3 การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา โดยมีแนวปฏิบัติ คือ

1.3.1 สำรวจและศึกษาข้อมูลการจัดการศึกษา รวมทั้งความต้องการในการได้รับการสนับสนุนด้านวิชาการของบุคคล ยุทธศาสตร์ หน่วยงานและสถาบันสังคมอื่น ที่จัดการศึกษา

1.3.2 ส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนางานวิชาการและการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ ในการจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ หน่วยงานและสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา

1.3.3 จัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการจัดการศึกษาของ บุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา

1.4 ขอบข่ายการบริหารงบประมาณ ได้กำหนดภารกิจที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ดังนี้

1.4.1 การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา มีแนวทางการปฏิบัติ คือ

1) สนับสนุนให้บุคลากร และสถานศึกษาร่วมมือกันใช้ทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์ต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษา

2) ศึกษาวิเคราะห์แหล่งทรัพยากร บุคคล หน่วยงาน ยุทธศาสตร์ และท้องถิ่นที่มีศักยภาพให้การสนับสนุนการจัดการศึกษา ตลอดจนติดต่อประสานความร่วมมือ อย่างเป็นรูปธรรม

1.5 การประชาสัมพันธ์ มีแนวปฏิบัติ คือ

1.5.1 ศึกษาความต้องการในการเผยแพร่ข่าวสาร ข้อมูลและผลงานของสถานศึกษา รวมทั้งความต้องการในการได้รับข่าวสารข้อมูลทางราชการของชุมชน

1.5.3 วางแผนประชาสัมพันธ์ของสถานศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของบุคคล ชุมชน ยุทธศาสตร์ สถาบัน และสื่อมวลชนในท้องถิ่น

1.5.4 จัดให้มีเครือข่ายการประสานงานประชาสัมพันธ

1.5.5 พัฒนาศักยภาพผู้รับผิดชอบงานประชาสัมพันธ ให้มีความรู้ความสามารถในการดำเนินการประชาสัมพันธผลงานของสถานศึกษา

1.5.6 สร้างกิจกรรมการประชาสัมพันธ ในหลากหลายรูปแบบโดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของเครือข่ายประชาสัมพันธ

1.5.7 ติดตามประเมินผลการประชาสัมพันธ เพื่อให้ทราบถึงผลที่ได้รับ และนำไปดำเนินการปรับปรุงแก้ไขพัฒนาให้เหมาะสมต่อไป

สรุปได้ว่า กิจกรรมการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน หรือชุมชนและโรงเรียนนั้น จะต้องเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องเช่นมีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่น การบริหารงบประมาณ การประชาสัมพันธ

แหล่งเรียนรู้

1. ความเป็นมา แนวคิด และหลักในการจัดแหล่งเรียนรู้

ปัจจุบันประเทศต่างๆ ได้ให้ความสนใจในการจัดแหล่งเรียนรู้เพื่อสนองการศึกษาตลอดชีวิตตามความแตกต่างของบุคคลในระดับต่างๆ เป็นจำนวนไม่น้อยและนับวันจะเพิ่มพูนมากขึ้น เพราะได้ตระหนักดีว่าเป็นวิธีการให้การศึกษาตลอดชีวิตที่ถูกต้อง ถือได้ว่าเป็นการช่วยให้เกิดการเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิตของแต่ละบุคคล เนื่องจากการศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นก่อให้เกิดการพัฒนาปัญญา นำมาซึ่งเสถียรภาพและความมั่นคงของประเทศทุก ๆ ด้าน ในประเทศอังกฤษเมื่อดำเนินการเรื่อง “ปฏิรูปการศึกษา” นั้น พบว่า “การสร้างลักษณะนิสัยแห่งการเรียนรู้” สำคัญที่สุด การเรียนรู้จึงเป็น “วาระสำคัญแห่งชาติ” ที่รัฐบาลต้องดำเนินการให้ประชาชนได้เข้าใจและซาบซึ้ง กับมรดกวัฒนธรรมของชาติ ทรัพยากรหลักที่สำคัญที่รัฐบาลอังกฤษกำหนดบทบาทให้เป็น “ชุมพลังแห่งการเรียนรู้” เป็น “แหล่งเรียนรู้” ที่สำคัญนั้นมีอยู่หลายประเภท (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544 : 7) ในต่างประเทศแหล่งเรียนรู้ปรากฏขึ้นเมื่อต้นปี 1960 แนวคิดดั้งเดิมเป็นการบูรณาการระหว่างบริการ โสตทัศนูปกรณ์กับบริการห้องสมุดเข้าไว้ภายใต้หน่วยงานเดียวกัน เพื่อจะสนองความต้องการเรียนรู้ ทางการศึกษาของประชาชนในชุมชน โดยบรรณารักษ์มีส่วนช่วยให้แนวคิด ในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทั้งหมดเพื่อการเรียนรู้อย่างกว้าง ๆ โดยวิธีการศึกษาอย่างอิสระส่วนบุคคลในด้านสื่อต่างๆ และด้านการอ่านได้ให้แนวคิดในการเรียนรู้โดยการใช้สื่อในรูปแบบ

2. ความหมายของแหล่งเรียนรู้

มีนักวิชาการและนักการศึกษาให้ความหมายของคำว่า “แหล่งเรียนรู้” ไว้หลากหลาย ดังนี้

กู๊ด (Good, 1959 : 114) ได้ให้ความหมายของแหล่งเรียนรู้ว่า หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่าง ที่มีอยู่ในชุมชนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญทางการศึกษาที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอนได้เช่น พิพิธภัณฑ์ โรงมหรสพ ห้องสมุด สวนสาธารณะ เป็นต้น นอกจากนี้ยังรวมถึงบุคคลหรือกลุ่มคนที่อยู่ในชุมชนด้วย

กรมสามัญศึกษา (2544 : 4) ได้ให้ความเห็นว่า แหล่งเรียนรู้มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาทักษะและความสามารถต่าง ๆ ที่จะช่วยให้บุคคลแต่ละคนสามารถเป็นผู้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้ศักยภาพอย่างเต็มกำลังความสามารถ หรืออาจกล่าวได้ว่าแหล่งเรียนรู้ช่วยให้ผู้เรียนเป็นผู้ยอมรับความเป็นจริงแห่งตน (self - actualization)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544 : 3) ได้กล่าวถึงแหล่งเรียนรู้ว่าเป็น “แหล่ง” หรือ “ที่รวม” อันอาจเป็นสถานที่หรือศูนย์รวมที่ประกอบด้วย ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้และกิจกรรมที่มีกระบวนการเรียนรู้หรือกระบวนการเรียนการสอนที่มีรูปแบบแตกต่างจากกระบวนการเรียนการสอนที่มีครูเป็นผู้สอน มีระยะเวลาเรียนยืดหยุ่นสอดคล้องกับความต้องการและความพร้อมของผู้เรียนมีการประเมินและการวัดผลการเรียนที่มีลักษณะเฉพาะ สร้างขึ้นให้เหมาะสมกับการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ไม่จำเป็นต้องเป็นรูปแบบเดียวกับการประเมินผลในชั้นเรียนหรือห้องเรียนนั้นซึ่งมีการจัดแหล่งเรียนรู้อยู่มากมายทั้งที่เป็นภาครัฐและเอกชน โดยมีวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งเป็นการเฉพาะแตกต่างกันออกไปไม่ว่าจะเป็นพิพิธภัณฑ์ สวนพฤกษศาสตร์ หรือแม้แต่หอสมุดแห่งชาติ และอุทยานประวัติศาสตร์

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2544 : 6) ได้กล่าวถึงแหล่งเรียนรู้ว่า หมายถึง แหล่งข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ แหล่งความรู้ ทางวิชาการ และประสบการณ์ ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนใฝ่เรียน ใฝ่รู้ แสวงหาความรู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวาง และต่อเนื่องจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

ชัยพจน์ รักราม (2542 : 31-32) การเรียนรู้ในโลกปัจจุบันนั้น มุ่งเสริมสร้างให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องเรียนรู้หรือได้รับความรู้จากครูในห้องเรียนเท่านั้น แต่สามารถเรียนรู้ได้จากแหล่งต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบตัว ได้แก่ พ่อแม่ ชุมชน เพื่อน สถาบันทางศาสนา การอ่านหนังสือพิมพ์ ดูโทรทัศน์ และทันสมัยที่สุดคือ การใช้คอมพิวเตอร์ และ

เข้าสู่ระบบอินเทอร์เน็ต ฯลฯ ซึ่งทุกคนจะได้รับความรู้ตามที่ตนต้องการ การเรียนรู้จึงสนุก ไม่เกิดความเครียด

กรมสามัญศึกษา (2542ข : 9) ให้ความหมายของคำว่าแหล่งเรียนรู้ว่า แหล่งเรียนรู้ หมายถึง ถิ่น ที่อยู่ บริเวณ บ่อเกิด แห่ง ที่ หรือศูนย์รวมความรู้ ที่ให้เข้าไปศึกษาหาความรู้ ความเข้าใจและความชำนาญ

วิททิชซ์ และสคัลเลอร์ (Wittich and Schuller. 1962 : 229) ให้ความหมายคำว่า แหล่งเรียนรู้ในชุมชน หมายถึง ประชาชน สถานที่ และสิ่งของที่อยู่ในชุมชน ซึ่งสามารถนำเอามาใช้เพื่อให้ผู้อื่นมีประสบการณ์ตรง

นิโคลส์ (Nichols. 1971 : 341) ให้ความหมายคำว่า แหล่งเรียนรู้ในชุมชน หมายถึง แหล่งที่เป็นวิชาการสำหรับโรงเรียน ประกอบด้วย ประชาชน สถานที่ สิ่งต่าง ๆ และกิจกรรมทั้งหลายที่นำมาใช้ในการจัดการศึกษาของนักเรียน เพื่อให้เป็นผลเมื่อดำเนิน

ชัยวัฒน์ วรรณพงษ์ (2541: 8) ได้สรุปความหมายของแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนว่าหมายถึง บุคลากร บริเวณ สถานที่หรือศูนย์รวมความรู้ที่ให้เข้าไปศึกษาหาความรู้ ความเข้าใจและความชำนาญที่โรงเรียนหรือหน่วยงานจัดให้เกิดการเรียนรู้

ไพพรรณ เกียรติโชติชัย (2541 : 104) กล่าวว่า แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รวมตัวเอง เมื่อได้ปฏิสัมพันธ์ด้วยทางประสาทสัมผัสแล้วจะทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจความเท่าทัน ความเป็นไปต่าง ๆ และความเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่าง ๆ รอบตัวช่วยให้ทันโลกทันเหตุการณ์สามารถดำรงชีวิตอยู่ในโลกของการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเป็นสุข

กรมสามัญศึกษา (2544 : 4) ได้ให้ความเห็นว่า แหล่งเรียนรู้มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาทักษะและความสามารถต่าง ๆ ที่จะช่วยให้บุคคลแต่ละคนสามารถเป็นผู้เรียนรู้อย่างมีอิสระ เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้ศักยภาพอย่างเต็มกำลังความสามารถหรืออาจกล่าวได้ว่าแหล่งเรียนรู้ช่วยให้ผู้เรียนเป็นผู้ยอมรับความเป็นจริงแห่งตน (self-actualization)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544 : 3) ได้กล่าวถึงแหล่งเรียนรู้ว่าเป็น “แหล่ง” หรือ “ที่รวม” อันอาจเป็นสถานที่หรือศูนย์รวมที่ประกอบด้วย ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้และกิจกรรมที่มีกระบวนการเรียนรู้ หรือกระบวนการเรียนการสอนที่มีรูปแบบแตกต่างจากกระบวนการเรียนการสอนที่มีครูเป็นผู้สอน มีระยะเวลาเรียนยืดหยุ่น สอดคล้องกับความต้องการ และความพร้อมของผู้เรียน มีการประเมินและการวัดผลการเรียน ที่มีลักษณะเฉพาะ สร้างขึ้นให้เหมาะสมกับการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ไม่จำเป็นต้องเป็นรูปแบบเดียวกับการประเมินผล

ในชั้นเรียน หรือห้องเรียนนั้นซึ่งมีการจัดแหล่งเรียนรู้อยู่มากมายทั้งที่เป็นภาครัฐและเอกชน โดยมีวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งเป็นการเฉพาะแตกต่างกันออกไปไม่ว่าจะเป็น พิพิธภัณฑ์ สวนพฤกษศาสตร์ หรือแม้แต่หอสมุดแห่งชาติ และอุทยานประวัติศาสตร์

สิริยุพา ศกุนตะเสฐียร (2545 : 11) สรุปว่า แหล่งเรียนรู้ในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง แหล่งข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ วิทยาการ ประสบการณ์ตรง วัสดุสิ่งของต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น สมาคม บุคคล สถานที่ สถาบัน หน่วยงาน และวัสดุสิ่งของที่มนุษย์สร้างขึ้นเทคโนโลยี สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ กิจกรรม ประเพณี หรือการดำรงชีวิตในชุมชนในท้องถิ่นที่มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการเรียนการสอนเพราะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม (2545 : 4) ได้ให้ความหมายของคำว่าแหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูล ข่าวสาร สารสนเทศ แหล่งความรู้ วิทยาการ ภูมิปัญญา ชาวบ้าน และประสบการณ์อื่น ๆ ที่สนับสนุน ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

ไชยยศ เรืองสุวรรณ (2533 : 21) กล่าวว่า แหล่งเรียนรู้ หมายถึงการจัดอบรม ทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้ในรูปแบบของข้อมูลความรู้ วัสดุสิ่งประดิษฐ์คิดค้น หรือมรดกทางสติปัญญา เพื่อการเผยแพร่โดยการจัดแหล่งข้อมูล จัดสถานที่หรือจัดแสดง เพื่อเรียนรู้ตามความต้องการของผู้เรียน เช่น ห้องสมุด หอจดหมายเหตุ พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สถาบันวิทยบริการ ด้านการเรียนรู้ สวนพฤกษศาสตร์ สวนสาธารณะ อุทยานการศึกษา อุทยานวิทยาศาสตร์ สถานปฏิบัติการณ์ ศูนย์กีฬาและนันทนาการ

กฤษณา ศรีเกียรติ (2545 : 5) กล่าวว่า แหล่งเรียนรู้ หมายถึง สถานที่ที่ดำเนินกิจกรรมตามปกติของสถานที่เหล่านั้น ซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และประสบการณ์ที่พึงประสงค์ ดังนั้นจะเห็นได้ว่า แหล่งเรียนรู้เป็นปัจจัยสำคัญในการที่จะดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งพอจะแบ่งแหล่งทรัพยากรการเรียนออกเป็น 6 ประเภท คือ

1. ด้านวัสดุ (Materials)
2. ด้านเครื่องมือ (Devices)
3. ด้านเทคนิค (Techniques)
4. ด้านการติดตั้งหรืออาคารสถานที่ (Setting)
5. ด้านเนื้อหาวิชา (Content)
6. ด้านบุคคล (People)

จากการศึกษาความหมายของแหล่งเรียนรู้ ดังกล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า แหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งที่มีข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ ประสบการณ์ตรง วัตถุสิ่งของต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น สมาคม บุคคล สถานที่ สถาบัน หน่วยงาน และวัตถุสิ่งของที่มนุษย์สร้างขึ้นเทคโนโลยี สิ่งที่มีอยู่ ตามธรรมชาติ กิจกรรม ประเพณี หรือการดำรงชีวิตของชุมชนในท้องถิ่นที่มีคุณค่า ที่สนับสนุน ส่งเสริมให้ผู้เรียนไปเรียน ไปรู้ แสวงหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวาง และต่อเนื่อง เกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

3. ประเภทของแหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้ เป็นแหล่งวิชาการที่มีความหมายกว้างขวาง จึงมีนักการศึกษาหลายคน ได้จัดประเภทของแหล่งเรียนไว้ดังนี้

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม (2545 : 6) แหล่งเรียนรู้จัดได้ 3 ประเภท ดังนี้

1. แหล่งเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เป็นประสบการณ์ที่ผู้เรียนสามารถ สร้างองค์ความรู้ได้จากสภาพจริง เช่น อุทยานแห่งชาติ สวนพฤกษชาติ ภูเขา ทะเล แม่น้ำ ลำคลอง ปรางค์การณ์ทางธรรมชาติ เช่น ฝนตก แดดออก น้ำท่วม ความแห้งแล้ง ฯลฯ

2. แหล่งเรียนรู้ที่จัด หรือสร้างขึ้น ซึ่งมีในสถานศึกษาหรือนอกสถานศึกษา เพื่อใช้เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ได้สะดวกและรวดเร็ว

2.1 แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา ได้แก่ ห้องเรียน ห้องสมุด สวนสมุนไพร สวนสุขภาพ สนามกีฬา ฯลฯ

2.2 แหล่งเรียนรู้นอกสถานศึกษา ได้แก่ ศาสนสถาน พิพิธภัณฑ์ สถาบันค้นคว้าวิจัย แหล่งวิชาการ แหล่งบริการ สวนสาธารณะ สวนสัตว์ ห้องสมุดประชาชน ศูนย์กีฬา ศูนย์การค้า

3. แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นทรัพยากรบุคคล ได้แก่ ครู ผู้ปกครอง ลูก ป้า น้า อา ตาสี ตาสายายมี ยายมา ตลอดจนบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ และเชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น บุคคลที่เป็นภูมิปัญญาในสาขาอาชีพ

ชาญชิตา สุวรรณเลิศ (2548 : 15) แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่รอบ ๆ ตัวเราทุกหนทุกแห่ง จะมีลักษณะแตกต่างกันออกไปมากมายหลายประเภท ซึ่งสามารถจำแนกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

1. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคล เช่น ครู เพื่อนในห้องเรียน เพื่อนต่างห้องเรียน เพื่อนต่างระดับ บุคลากรในโรงเรียน ผู้ปกครอง คนในชุมชน เป็นต้น

2. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นแหล่งวิชาการ ได้แก่ สถานที่ต่าง ๆ ภายในโรงเรียน และชุมชน เช่น ห้องสมุด วัด ตลาด ร้านค้า สถานีตำรวจ สถานีอนามัย โบราณสถาน สวนสัตว์ เป็นต้น

3. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติ เช่น ห้วย หนอง คลอง สวนสาธารณะ ป่า ต้นไม้ ใบไม้ อุทยานแห่งชาติ รวมทั้งสัตว์ต่าง ๆ เช่น สัตว์เลี้ยง สัตว์ป่า เป็นต้น

4. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีต่าง ๆ เช่น หนังสือ ตำรา วารสาร นิตยสาร สิ่งพิมพ์ แผ่นปลิว ป้ายโฆษณา รายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ เสียงตามสาย เกมคอมพิวเตอร์ และโปรแกรมคอมพิวเตอร์ต่าง ๆ

สุจิต ศิลารักษ์ (ม.ป.ป.: 2-4) กล่าวว่า แหล่งเรียนรู้ในชุมชนสามารถจัดให้มีรูปแบบต่าง ๆ ออกไปได้ตามชนิดของการจัด ซึ่งอาจจะแยกได้ดังนี้

1. แหล่งเสนอข้อมูลข่าวสาร คือ เป็นที่รวบรวมข่าวสารที่เป็นประโยชน์ และเหมาะสมกับความต้องการของประชาชนในชุมชน ซึ่งอาจประกอบด้วยหนังสือพิมพ์ สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ แผ่นปลิว แผ่นพับ และเอกสารทุกอย่างที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้

2. แหล่งที่เป็นสถานที่ต่าง ๆ ที่ให้คุณค่าทางวัฒนธรรม เช่น โบสถ์ วัด และศิลปะที่มีคุณค่าควรอนุรักษ์ไว้ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นผลส่งเสริมการเรียนรู้ช่วยให้ความหวงแหนในคุณค่าทางวัฒนธรรม อันเป็นมรดกของคนไทย

3. แหล่งที่เป็นบุคคลหรือกลุ่มคน หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น บุคคลเหล่านี้สำคัญมาก เพราะมีความชำนาญ และความเชี่ยวชาญ มีความสำเร็จในการประกอบอาชีพเป็นบุคคลที่ซึ่งสามารถหาได้ในท้องถิ่น ควรนำมาให้ความรู้แก่บุคคลอื่น

4. แหล่งทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น ตลอดจนหัตถกรรมพื้นเมือง จะเห็นได้ว่ามีอยู่กระจัดกระจายทั่วไป และแตกต่าออกไปแต่ละหมู่บ้าน แหล่งเรียนรู้ชนิดนี้ช่วยให้มองเห็นความสำคัญของท้องถิ่นของตนเองช่วยให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรเหล่านั้นให้มีประโยชน์สืบไป

5. แหล่งส่งเสริมกิจกรรม เช่น การจัดกิจกรรมทางอนามัย อาชีพ นิทรรศการ การอภิปราย การให้ความรู้บางเรื่องเพื่อส่งเสริมความเข้าใจและนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นการเพิ่มเติมความรู้เดิมให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

สิริยุพา ศกุนตะเสฐียร (2545 : 23) สรุปประเภทแหล่งเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่สัมพันธ์กับแนวคิดนักวิชาการ สรุปได้ 4 ประเภท คือ

1. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติหรือทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ภูเขา น้ำตก ทะเล ป่าไม้ ป่าชายเลน ดิน หิน แร่ พืช สัตว์ แม่น้ำ ลำคลอง หนอง บึง ทะเล อ่าว แสงแดด อากาศ รวมถึงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ

2. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคล สมาคม หมายถึงบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ พิเศษผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งแบ่งออกเป็นวิทยากรทั้งในและนอกท้องถิ่น ได้แก่ บุคคลที่มีความสำเร็จ ในการประกอบอาชีพ ด้านธุรกิจ ด้านอุตสาหกรรม ด้านการเกษตร ช่างฝีมือ นักดนตรี จิตรกร นักกีฬาอาชีพ นักธุรกิจ นายธนาคาร บุคคลที่เป็นตัวแทนทางราชการ ได้แก่ ตำรวจ ทหาร อนามัย พนักงานดับเพลิง ศึกษาพิเศษ พัฒนากร บุคคลที่เป็นตัวแทนองค์กรต่าง ๆ ได้แก่ เทศบาล นักการเมืองบุคคลที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ได้แก่ พระสงฆ์ แม่ชี

3. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นสถานที่ สถาบัน หน่วยงาน ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์หอศิลป์ ศูนย์วัฒนธรรม โรงเรียน สถานประกอบการ วัดหรือสถานที่ประกอบพิธีกรรม ทางศาสนา ปุชนิยสถาน ห้องฟู้ดจาลอง สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยาน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ ตลาด สถานที่สำคัญทางราชการ เป็นต้น

4. แหล่งเรียนรู้ทางด้านเทคโนโลยี กิจกรรม วัฒนธรรม ประเพณี ได้แก่ โสตทัศนูปกรณ์สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อสิ่งประดิษฐ์หรือสิ่งที่แสดงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและนวัตกรรม วัสดุอุปกรณ์ที่เป็นเทคโนโลยีพื้นบ้าน กิจกรรมการเคลื่อนไหวเพื่อแก้ไขปัญหาและปรับปรุงสภาพต่างๆ ในท้องถิ่นเช่น การรณรงค์เพื่อความสะดวก การส่งเสริมสนับสนุนการ เลือกลงหรือกระบวนการประชาธิปไตยในท้องถิ่น วัฒนธรรม พิธีหรือประเพณีต่าง ๆ ในท้องถิ่น วิถีการดำเนินชีวิต การละเล่นพื้นเมือง เป็นต้น

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2545 : 15) ได้จัดประเภทของแหล่งเรียนรู้ไว้เป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. แหล่งเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เป็นประสบการณ์ที่ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ได้จากสภาพจริง อาทิ อุทยานแห่งชาติ สวนพฤกษศาสตร์ ภูเขา ทะเล แม่น้ำ ลำคลอง ปรากฏการณ์ธรรมชาติต่าง ๆ

2. แหล่งการเรียนรู้ที่จัดสร้างขึ้น ซึ่งมีทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา เพื่อใช้เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ได้สะดวกและรวดเร็ว

2.1 แหล่งการเรียนรู้ในสถานศึกษา ได้แก่ ห้องเรียน ห้องสมุด ห้องศูนย์วิชาการ ห้องปฏิบัติต่างๆ สวนวิทยาศาสตร์ สวนวรรณคดี สวนสมุนไพร สวนสุขภาพ สนามกีฬา

2.2 แหล่งการเรียนรู้นอกสถานศึกษา ได้แก่ ศาสนสถาน พิพิธภัณฑ์ สถาบันค้นคว้าวิจัย สถานประกอบการ แหล่งวิชาการ แหล่งบริการ สวนสาธารณะ สวนสัตว์ ห้องสมุดประชาชน เรือห้องสมุด รถห้องสมุดเคลื่อนที่ ศูนย์กีฬา ศูนย์การค้า เครือข่ายอินเทอร์เน็ต

3. แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นทรัพยากรบุคคล ได้แก่ ครู ผู้ปกครอง บุคคลที่มีความรู้ ความสามารถและเชี่ยวชาญในด้านต่างๆ เช่น บุคคลที่เป็นภูมิปัญญาทางภาษา เพลงพื้นเมือง พิธีกรรมต่างๆ ฯลฯ ศิลปินแห่งชาติ บุคคลตัวอย่างทางการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจและสังคม

ชัยยศ อิ่มสุวรรณ (2544 : 22) แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต จำแนกประเภทของแหล่งการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ไว้ว่า แหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต บุคคลสามารถเรียนรู้ได้ ตามความสนใจ ตามศักยภาพและโอกาส ตามความสามารถ โดยการเรียนรู้ได้อย่างไม่เป็นทางการ แหล่งการเรียนรู้จึงเป็นที่เรียนของการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งมีอยู่ทั่วไปในสังคม หากจะกำหนดลักษณะของแหล่งการเรียนรู้ตามนัยของมาตรา 25 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติจะพบว่าแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ซึ่งอาจจำแนกประเภทแหล่งการเรียนรู้ไว้กว้าง ๆ 2 ประเภท คือ

1. แหล่งการเรียนรู้ที่จัดกระทำเพื่อวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ เช่น ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นต้น

2. แหล่งการเรียนรู้ที่จัดกระทำไว้เพื่อวัตถุประสงค์อื่นเป็นหลัก โดยมีหรือไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อการเรียนรู้ เช่น หอศิลป์ ศูนย์กีฬาและนันทนาการ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ เป็นองค์ประกอบของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ตัวแหล่งเรียนรู้ซึ่งเน้นไปที่สถานที่จัดเป็นแหล่งการเรียนรู้กิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการจัดกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับกลุ่ม คนกับสื่อกลุ่มกับกลุ่ม กลุ่มกับสื่อคนกับเหตุการณ์ กลุ่มกับเหตุการณ์ ความสัมพันธ์ลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นโดยลำพังเฉพาะตัวเฉพาะกลุ่มโดย ไม่สัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ ก็ได้ในขณะเดียวกันเป็นความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บน การสนทนา (Conversation Base) เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันอาจจะเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ อาจจะตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ได้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์จะพาไป

รามิเรซ (กรมสามัญศึกษา. 2542ก : 92 ; อ้างอิงมาจาก Ramirez. 1954 : 386)

จำแนกแหล่งความรู้ออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. แหล่งความรู้ที่เป็นธรรมชาติ ได้แก่ แสงแดด อากาศ ดิน น้ำ เป็นต้น
2. แหล่งความรู้ที่เป็นบุคคล ได้แก่ บุคคลที่มีความรู้ความสามารถ
3. แหล่งความรู้ทางด้านเทคโนโลยี ได้แก่ แหล่งความรู้ที่เกิดจากความเจริญ

ก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์ การคิดประดิษฐ์สิ่งต่างๆ เช่น เครื่องยนต์ เครื่องมือ เครื่องใช้

4. แหล่งความรู้ที่เป็นสถาบัน ได้แก่ สถาบันต่างๆ ที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น

เช่น โรงเรียน โบสถ์ เป็นต้น

Jarolimek (1969 : 189) ได้แบ่งแหล่งความรู้ออกเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทที่เป็นวัสดุในการอ่าน ได้แก่ หนังสือสิ่งพิมพ์ต่างๆ ประเภทที่ 2 คือ ไม่ใช่วัสดุในการอ่าน ได้แก่ รูปภาพ และสื่อ เทคโนโลยีต่างๆ เช่น เทป ฟลิ์ม แผนที่

Ramirez (1954 : 386) แยกแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนออกเป็น 4 ประเภท

ดังนี้

1. แหล่งความรู้ที่เป็นธรรมชาติ ได้แก่ แสงแดด อากาศ ดิน น้ำ
2. แหล่งความรู้ที่เป็นบุคคล ได้แก่ บุคคลที่มีความรู้ความสามารถ

ในชุมชน

3. แหล่งความรู้ทางด้านเทคโนโลยี ได้แก่ แหล่งความรู้ที่เกิดจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์ การคิดประดิษฐ์สิ่งต่างๆ เช่น เครื่องยนต์ เครื่องมือ เครื่องใช้

4. แหล่งความรู้ที่เป็นสถาบัน ได้แก่ สถาบันต่างๆ ที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น

เช่น โรงเรียน โบสถ์

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ และคารณี คำวังนัง (2545 : 19) ได้แบ่งแหล่งเรียนรู้เป็น 2 ประเภท คือ แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน และแหล่งเรียนรู้นอกสถานศึกษา ตัวอย่างแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ได้แก่ ห้องสมุดโรงเรียน ห้องหมวดวิชา ห้องสมุดเคลื่อนที่ มุมหนังสือในห้องเรียน ห้องพิพิธภัณฑ์ ห้องมัลติมีเดีย ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องอินเทอร์เน็ต ศูนย์วิชาการ ศูนย์วิทยบริการ ศูนย์โสตทัศนศึกษา ศูนย์สื่อการเรียนการสอน ศูนย์พัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์ ศูนย์กีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัด ครอบครัว ชุมชน สถานประกอบการ องค์กรภาครัฐและเอกชน ฯลฯ

พ่องศรี สมยา (2544 : 8) ได้กล่าวถึงแหล่งเรียนรู้ทั้งในและแหล่งเรียนรู้
นอกสถานศึกษา ดังนี้

1. แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน
  - 1.1 ห้องสมุด
  - 1.2 ห้องปฏิบัติการ
  - 1.3 ศูนย์พัฒนาการเรียนการสอนวิชาต่างๆ
  - 1.4 ศูนย์การเรียนรู้ด้วยตนเอง
  - 1.5 แหล่งธรรมชาติในโรงเรียน
  - 1.6 สวนต่างๆ ในโรงเรียน

ฯลฯ

2. แหล่งเรียนรู้นอกโรงเรียนและในวิถีชีวิต

- 2.1 ครอบครัว
- 2.2 ชุมชน
- 2.3 สถานประกอบการ
- 2.4 สถานที่ราชการ
- 2.5 แหล่งธรรมชาติ
- 2.6 สิ่งแวดล้อม
- 2.7 องค์กรภาครัฐและเอกชน
- 2.8 หอสมุดและห้องปฏิบัติในสถานศึกษาระดับที่สูงขึ้นไป

ฯลฯ

สรุปได้ว่า ประเภทของแหล่งเรียนรู้ มี 4 ประเภท คือ แหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคล
แหล่งเรียนรู้ที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งเรียนรู้ที่เป็นหลักวิชาการ และแหล่งเรียนรู้ที่เป็น
นวัตกรรม เทคโนโลยีในแต่ละชุมชน

4. ลักษณะของแหล่งเรียนรู้

จัดได้ 3 ประเภท คือ

- 4.1 แหล่งเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น อุทยานแห่งชาติ สวนพฤกษชาติ
ภูเขา แม่น้ำ ทะเล น้ำพุร้อน ปรางค์การณ์ทางธรรมชาติ เช่น ฝนตก แด่ดอก น้ำท่วม
ความแห้งแล้ง
- 4.2 แหล่งเรียนรู้ที่จัดขึ้นหรือสร้างขึ้น ซึ่งมีในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา
เพื่อใช้เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ได้สะดวกและรวดเร็ว

4.3 แหล่งเรียนรู้ที่เป็นทรัพยากรบุคคล ได้แก่ ครู ผู้ปกครอง พ่อแม่ พระภิกษุ สงฆ์ ตลอดจนผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญในอาชีพแขนงต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน รวมทั้งสถานที่ประกอบการ ร้านค้า หน่วยงาน หรือองค์กรต่างๆ ในท้องถิ่น (เอกสาร สน. ที่ 5/2545)

เนาวรัตน์ ลิจิตวัฒน์เศรษฐ (2544 : 29) กล่าวถึงลักษณะของแหล่งเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. จัดบรรยากาศในแหล่งเรียนรู้ให้เป็นสภาพจริง/เหมือนสภาพจริง
2. จัดทรัพยากรในแหล่งเรียนรู้พอเพียง
3. ปรับสภาพของสถานที่เรียนให้ผู้เรียนเรียนด้วยตนเองให้มากที่สุด
4. จัดบริเวณโรงเรียนให้เกิดแหล่งเรียนรู้และแหล่งสนับสนุนการเรียนรู้
5. จัดศูนย์วิทยากรให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย
6. จัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายโดยเน้นผู้เรียนเป็น

ศูนย์กลาง

7. การร่วมมือระหว่าง โรงเรียนและชุมชน ดูแลสภาพแวดล้อมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในและนอกโรงเรียน

5. ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้

- 5.1 เป็นแหล่งเสริมสร้างจินตนาการและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
- 5.2 เป็นแหล่งศึกษาตามอัธยาศัย
- 5.3 เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต
- 5.4 เป็นแหล่งสร้างความรู้ ความคิด วิชาการและประสบการณ์
- 5.5 เป็นแหล่งปลูกฝังค่านิยมรักการอ่าน และแหล่งศึกษาค้นคว้าแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

5.6 เป็นแหล่งสร้างความคิดเกิดอาชีพใหม่สู่ความเป็นสากล

5.7 เป็นแหล่งเสริมประสบการณ์ตรง

5.8 เป็นแหล่งส่งเสริมมิตรภาพความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน หรือผู้เป็น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

6. วิธีการใช้แหล่งเรียนรู้

วิธีการใช้แหล่งเรียนรู้ คือ การนำผู้เรียนไปสู่แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ทั้งในบริเวณโรงเรียน และนอกบริเวณโรงเรียน เพื่อให้เกิดความรู้และประสบการณ์จริง และสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยยึดหลักดังนี้

6.1 การใช้แหล่งเรียนรู้ต่างๆ ต้องเริ่มจากแหล่งเรียนรู้ที่อยู่ใกล้ตัว เช่น ในบ้าน ในห้องเรียน นอกบริเวณ โรงเรียน เช่น ไร่ นา แปลงเกษตรสาธิต ไร่นาสวนผสม โบราณสถาน โบราณวัตถุ สถานที่ราชการ สถานที่ประกอบการ เป็นต้น

6.2 การใช้แหล่งเรียนรู้เพื่อฝึกปฏิบัติ ทดลอง ศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง เช่น การปฏิบัติการเกี่ยวข้าว การทำนา การทำไร่ งานเชื่อม โลหะ งานปูน งานไม้ และการฝึกงาน ในสถานที่ราชการ สถานที่ประกอบการ เป็นต้น

ชัยวัฒน์ วรรณพงษ์ (2541 : 18) ได้กล่าวว่า หลักการจัดแหล่งเรียนรู้เพื่อให้การเรียนรู้ที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนมีความเข้มข้นคงทน ประการที่สำคัญคือ ต้องจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและมีความหลากหลาย โดยคำนึงถึงความสำเร็จของผู้เรียนเป็นสำคัญ พบว่า ผู้เรียนจะบรรลุเป้าหมายได้ดีถ้าลงมือปฏิบัติจริง และมีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้ และวิธีการหลากหลายจำเป็นต้องอาศัยแหล่งเรียนรู้ ประกอบกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสาระที่ต้องการและได้เรียนรู้ตามสภาพจริงเป็นสำคัญ ข้อควรคำนึงในการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนมีดังนี้

1. บรรยากาศในแหล่งเรียนรู้ให้เป็นสภาพจริง หรือเสมือนสภาพจริง
2. จัดทรัพยากรในแหล่งเรียนรู้ให้เพียงพอ
3. ปรับสภาพของสถานที่เรียนให้ผู้เรียนเรียนด้วยตนเองมากที่สุด
4. จัดบริเวณโรงเรียนให้เกิดแหล่งเรียนรู้และแหล่งสนับสนุนการเรียนรู้
5. จัดศูนย์วิทยากรให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย
6. จัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
7. มีความร่วมมือระหว่าง โรงเรียนและชุมชน ในการดูแลสภาพแวดล้อมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและนอกโรงเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544 : 55-59) ได้กล่าวว่าวิธีการจัดการเรียนรู้ในแต่ละแหล่งเรียนรู้นั้นจัดได้หลายลักษณะ คือ

1. จัดตามความพร้อมและศักยภาพของแหล่งเรียนรู้ เพื่อการนำเสนอข้อมูลได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ
2. จัดตามสาระความรู้สอดคล้องกับหลักสูตรชาติ เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสได้พบและมีส่วนร่วมในประสบการณ์ ได้ใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ทั้งในและนอกห้องเรียน ได้สัมผัสกับความเป็นจริงสร้างองค์ความรู้เองจากประสบการณ์ของตนเองทั้งจากการสำรวจ ตรวจสอบ ทดสอบความรู้ที่ได้รับและหาข้อสรุป

3. จัดตามความต้องการของผู้เรียน เพื่อสร้างสรรค์การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ตลอดจนพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้น

4. จัดโครงการหรือกิจกรรมที่รัฐบาลเห็นความสำคัญและให้การสนับสนุน
 สุมณ อมรวิวัฒน์ (2544 : 3) เห็นว่า การบริหารจัดการกระบวนการเรียนรู้จาก
 แหล่งวิทยาการในชุมชน แม้จะมีความยุ่งยาก ซับซ้อนกว่าการสอนซ้ำ ๆ ประจำวันในชั้นเรียน
 แต่ก็มิได้มีความยากลำบากเกินกว่าโรงเรียนจะจัดได้ การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ในชุมชน
 จะเป็นสะพานเชื่อมโยงให้โรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน คนในชุมชนมีส่วนร่วม
 ในการศึกษาแก่ลูกหลานของเขา

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2544 : 25 – 296) การมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่น
 ชุมชนท้องถิ่นมีความกว้างขวางไปจนถึง ประชาชน ผู้อาวุโส วัฒนาอาราม พุดง่าย ๆ คือ
 ทรัพยากรท้องถิ่นนั้นมีความหลากหลาย ไม่ได้จำกัดเฉพาะองค์กรปกครองท้องถิ่น การที่ระบบ
 การศึกษาให้ความสำคัญกับชุมชนท้องถิ่นมากขึ้นเพราะเห็นว่าประชาชนมีคำตอบ การจัดแนว
 ทางการเรียนรู้ที่หลากหลายโดยดูว่า ในชุมชนท้องถิ่นนั้นมีทรัพยากรการเรียนรู้ได้ ทรัพยากร
 ไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่องเงินอย่างเดียวแต่สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเราเป็นทรัพยากรได้ทั้งนั้น เท่าที่
 ผ่านมาโรงเรียนได้ตัดขาดออกจากชุมชนตัดขาดออกจากกระบวนการเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ หรือ
 ในเรื่องศิลปะ ดนตรี กีฬา การแสดง เราไปคิดว่าสิ่งเหล่านี้เป็นของแถมไม่อยู่ในหลักสูตร

นาตยา ปิรันธนานนท์ และคณะ (2542 : 131-132) ในการจัดแหล่งเรียนรู้ ควรให้
 ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงจากแหล่งเรียนรู้ ในชุมชนของผู้เรียนเอง ตามทฤษฎีการเรียนรู้
 จากชุมชนที่มีแนวคิดว่า

1. การเรียนรู้โดยพื้นฐานเป็นปรากฏการณ์ทางสังคม โดยทั่วไปเราจัดระบบ
 การเรียนรู้ตามสภาพสังคมที่เราอยู่ ดังนั้น โรงเรียนจึงเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับนักเรียนที่อยู่ใน
 ชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่

2. ความรู้ต้องบูรณาการกับชีวิตในชุมชน ความรู้ที่แท้จริงต้องมีการบูรณาการ
 ทั้งการปฏิบัติ ความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสังคมและรอบรู้ในชุมชนที่ตนอยู่อาศัย

3. กระบวนการเรียนรู้และการเป็นสมาชิกชุมชน เป็นสิ่งที่แยกออกจากกัน
 ไม่ได้ชุมชนกำหนดสิ่งที่จะให้เราเรียนรู้ และสิ่งที่เราเรียนรู้ก็กลับคืนสู่ชุมชนด้วย

4. ความรู้และการปฏิบัติแยกจากกันไม่ได้ เป็นไปไม่ได้ที่เราจะรู้อะไรโดย
 ไม่เคยลงมือทำ ในขณะที่เราทำอะไรได้เพราะเราได้เรียนรู้แล้ว

5. การมีส่วนร่วมในชุมชนเป็นการเพิ่มศักยภาพการเรียนรู้ การได้ร่วมลงมือ
 ปฏิบัติจริงในกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน มีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนเองและทำให้ชุมชน
 กลายเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้

เนาวรัตน์ ลิขิตวัฒนเสรษฐ์ (2544 : 31) กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้
ดังนี้

1. ตั้งมั่นว่าจะทำ จะสร้าง จะพัฒนา
2. ประชุมครูอาจารย์
3. ประชาสัมพันธ์ให้นักเรียน – ประชาชนทราบ
4. ตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการ
5. กำหนดนโยบายโดยยึดธรรมนุญ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ
แผนพัฒนาการศึกษา นโยบายกรม นโยบายกระทรวง
6. กำหนดเป้าหมายจะสร้างแหล่งเรียนรู้เพิ่มและพัฒนาเรียนรู้แหล่งเรียนรู้
ที่มีอยู่มากน้อยเพียงใด โดยคำนึงนโยบายการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ความพร้อม ความต้องการ
ของนักเรียนและชุมชน
7. ศึกษาเอกสารแหล่งเรียนรู้ นอกโรงเรียนอื่น ๆ ชุมชน สถานประกอบการ
บุคลากร ฯลฯ
8. สำรวจวิเคราะห์แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน
9. ตั้งคณะทำงาน
10. พัฒนากุศลกร ประชุม อบรม สัมมนา
11. จัดการทรัพยากร กำหนดบทบาทหน้าที่ งบประมาณ อาคารสถานที่
(วัสดุอุปกรณ์)
12. วางแผนการทำงาน จัดทำโครงการ ปฏิทินการปฏิบัติงาน
13. ดำเนินโครงการสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ คำนึงถึงการออกแบบ
(รูปแบบ วิธีการ)
14. ส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยใช้
แหล่งเรียนรู้ส่งเสริมให้นักเรียนเข้าใช้ โดยการประชาสัมพันธ์ จัดนิทรรศการ จัดสัปดาห์
แห่งการเรียนรู้
15. ประเมินและพัฒนาแหล่งเรียนรู้
16. สรุปหรือรายงาน
17. เผยแพร่ประชาสัมพันธ์

จากการศึกษาความเป็นมาแนวความคิดและหลักในการจัดแหล่งเรียนรู้ที่กล่าวมา
ข้างต้น สรุปได้ว่า การจัดแหล่งเรียนรู้ให้เป็นแหล่งข้อมูล กิจกรรม และกระบวนการจนผู้เรียน
เกิดการเรียนรู้และการศึกษาต่อเนื่อง และควรให้โอกาสแก่ทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ทุกระดับความรู้

และทุกอาชีพมีโอกาสพัฒนาการเรียนรู้ หากความรู้เพิ่มเติม ตามความสนใจ ความต้องการ จาก แหล่งเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้หมู่บ้านจะเป็นศูนย์การศึกษาตลอดชีวิตของท้องถิ่น ที่เหมาะสมที่สุดในปัจจุบัน และการที่โรงเรียนจะใช้แหล่งเรียนรู้เรียนรู้ได้อย่างเพียงพอทั้งในด้านรายละเอียดของ แหล่งเรียนรู้ วิธีการใช้แหล่งเรียนรู้ และการบริหารการใช้แหล่งเรียนรู้ให้เกิดประสิทธิผล

การบริหารการใช้แหล่งเรียนรู้ตามกระบวนการบริหารวงจรคุณภาพ

(Deming Cycle ; PDCA)

กระบวนการบริหารวงจรคุณภาพ PDCA มีนักวิชาการและนักการศึกษา กล่าวไว้ ดังนี้ วงจรคุณภาพของเดมิ่ง (PDCA) หมายถึง (1) การวางแผน (Plan) (2) การลงมือทำ (Do) (3) การประเมิน (Check) และ (4) การปรับปรุงในเชิงแก้ไขและป้องกันปัญหา (Action)

1. การวางแผน (Plan) หมายถึง การวางแผนซึ่งควรประกอบด้วย

- 1.1 การเลือกหัวข้อปัญหาในการปรับปรุงงาน
- 1.2 การหาองค์ประกอบใหญ่ ๆ ของปัญหาโดยวิธีการระดมสมอง
- 1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของปัญหา
- 1.4 การเลือกองค์ประกอบสำคัญของปัญหาโดยใช้แผนภูมิพาเรโต
- 1.5 การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาโดยวิธีระดมสมองและผังก้างปลา
- 1.6 การตั้งเป้าหมายที่แน่นอนและชัดเจนในการปรับปรุงงาน
- 1.7 การหาวิธีการแก้ไขปัญหา แล้วกำหนดเป็นแผนดำเนินการ

ในการดำเนินงานนั้น กระบวนการวางแผนถือว่ามีความสำคัญ หรือมีความจำเป็น อันดั่งหนึ่ง ดังคำกล่าวที่ว่า “การทำงานใดก็ตาม หากมีการวางแผนงานที่ดีก็เหมือนงานนั้นสำเร็จ ไปแล้วครึ่งหนึ่ง” (ไชยยศ เรืองสุวรรณ, 2533 : 21) และได้สรุปความหมายของการวางแผนไว้ว่า เพื่อเป็นการกำหนดวัตถุประสงค์ของงานให้ชัดเจน เป็นแนวทางในการประสานงานระหว่างหน่วยงานหรือบุคคล มิให้เกิดการทำงานซ้ำซ้อน ป้องกันปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน และเป็นมาตรฐานในการปฏิบัติงาน

2. การปฏิบัติ (Do) หมายถึง การหาความรู้เกี่ยวกับวิธีการดำเนินการ การลงมือดำเนินการแก้ไขปัญหา ตามวิธีการที่ได้กำหนดเอาไว้ในแผน รวมถึงการรวบรวมบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้องและผลลัพธ์การดำเนินงาน

3. การตรวจสอบ (Check) หมายถึง การติดตามประเมินผล หรือการตรวจสอบ การปฏิบัติงานเพื่อเปรียบเทียบกับมาตรฐาน ตรวจสอบผลลัพธ์ของการดำเนินงานเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานหรือตรวจสอบผลการแก้ไขปัญหเปรียบเทียบกับเป้าหมายที่วางไว้

4. การปรับปรุง (Action) หมายถึง การกำหนดมาตรการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้ไม่บรรลุเป้าหมาย หรือดำเนินการปรับปรุงแก้ไขปัญหาปัจจุบัน และ ป้องกันปัญหาในอนาคตแล้วจัดทำมาตรฐานการปฏิบัติงานไว้เพื่อป้องกันมิให้ปัญหาเดิมกลับคืนสภาพ

สมศักดิ์ สิ้นธุระเวชชัย (2546 : 187-190) กล่าวว่ากระบวนการจัดการที่สถานศึกษาควรนำมาใช้ในการบริหารคุณภาพ คือ การควบคุมคุณภาพโดยใช้วงจรเดมिंगในกิจกรรมต่าง ๆ ทุกระดับ การบริหารและการปฏิบัติ PDCA ย่อมาจาก Plan - Do - Check - Act แปลว่า วางแผน - ปฏิบัติ - ตรวจสอบ-ปรับปรุง ซึ่งต้องดำเนินการอย่างมีวินัยให้ครบวงจรหมุนเวียนพัฒนาไป ไม่มีหยุด

ส่วน สุนน อมรวิวัฒน์ และคณะ (2544 : 11-24) ได้กล่าวว่า แนวคิดของวงจรคุณภาพเดมिंग (Deming Cycle ; PDCA) นี้ ดร. วอลท์เตอร์ ชิวฮาร์ต (Walter Shewhart) เป็นผู้พัฒนาขึ้นเป็นคนแรกในปี ค.ศ. 1939 และ ดร. เอ็ดวาร์ด เดมिंग (Edward Deming) เป็นผู้นำมาเผยแพร่ในประเทศไทยเมื่อ ปี ค.ศ. 1950 จนเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในชื่อ วงจรเดมिंग (Deming Cycle) หรือวงจรคุณภาพควบคุมคุณภาพ (Quality Control Circle : PDCA) จุดมุ่งหมายของวงจร PDCA ซึ่งเป็นกิจกรรมพื้นฐานในการบริหารคุณภาพ ต้องการปรับปรุงการทำงานในแต่ละรอบของ PDCA อย่างต่อเนื่อง มีระบบและอย่างมีการวางแผนพัฒนาต่อไปเรื่อย ๆ หลักการบริหารด้วยวงจรคุณภาพของเดมिंग มี 4 ขั้นตอน ดังนี้

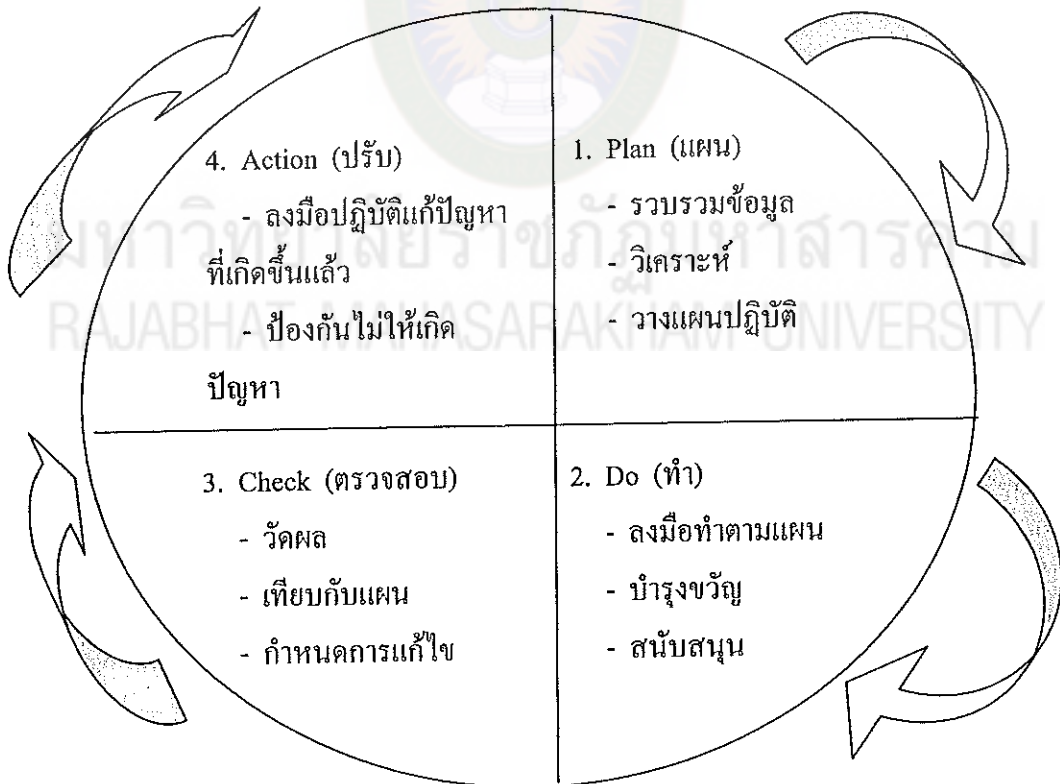
ขั้นที่ 1 การวางแผน (Plan-P) การวางแผนจะช่วยพัฒนาความคิดต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่รูปแบบที่เป็นจริงขึ้นมาในรายละเอียดให้พร้อมในการเริ่มต้นลงมือปฏิบัติ ดังนั้นการวางแผนจึงต้องมีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยละเอียดรอบคอบ เพื่อให้ได้แผนที่สมบูรณ์และดีที่สุด โดยกำหนดขอบเขตของปัญหาให้ชัดเจน กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมาย และกำหนด วิธีการที่จะบรรลุถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายให้ชัดเจนและถูกต้องแม่นยำที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

ขั้นที่ 2 การปฏิบัติตามแผน (Do-D) ประกอบด้วยการทำงาน 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การวางแผนกำหนดการ ในระยะนี้มีการแยกแยะกิจกรรมต่าง ๆ ที่ต้องการทำ กำหนดเวลาที่คาดว่าจะต้องใช้ในกิจกรรมแต่ละอย่าง และการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ระยะที่ 2 การจัดการ โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญหลายแขนงจากแหล่งต่าง ๆ มาช่วย และประสานงานกับฝ่ายต่าง ๆ ระยะที่ 3 พัฒนาความสามารถในการทำงานของผู้ร่วมงาน โดยการทำให้ผู้ร่วมงานเข้าใจถึงงานทั้งหมด ทราบเหตุผลที่ต้องกระทำ และสามารถใช้อดุลยพินิจที่เหมาะสมในการทำงานร่วมกัน

ขั้นที่ 3 การตรวจสอบ (Check-C) ทำให้ทราบสภาพการณ์ของงานที่เป็นอยู่เปรียบเทียบกับสิ่งที่วางแผนไว้ โดยมีกระบวนการดังนี้ กำหนดวัตถุประสงค์ของการตรวจสอบ รวบรวมข้อมูลพิจารณากระบวนการทำงานเป็นตอน ๆ เพื่อแสดงจำนวนและคุณภาพของผลงานที่ได้รับในแต่ละขั้นตอนเปรียบเทียบกับที่ได้วางแผนไว้ การรายงานและเสนอผลการประเมินรวม

ขั้นที่ 4 การแก้ไขปัญหา (Act-A) จากผลการตรวจสอบหากพบว่าเกิดปัญหา อุปสรรค และข้อบกพร่องทำให้งานที่ได้ไม่ตรงตามเป้าหมายหรือผลงานไม่ได้มาตรฐาน ต้องวิเคราะห์หาสาเหตุเพื่อวางแผนปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น หรือปฏิบัติการแก้ไขปัญหา ตามลักษณะปัญหาที่ค้นพบ โดยอาจใช้มาตรการดังนี้ การทบทวนนโยบาย การปรับปรุงระบบหรือวิธีการทำงานหรือการประชุมแก้ไขกระบวนการทำงาน หรือหากประสบผลสำเร็จ ก็วางแผนปรับปรุงให้ได้ผลดียิ่งขึ้นไปเรื่อย ๆ วงจรคุณภาพเดมมิง จึงเป็นวงจรการพัฒนาที่จะต้องหมุนให้มีการพัฒนาดีขึ้นเรื่อย ๆ ไม่หยุดนิ่ง

นิตย สัมภาษณ์ (2535 : 101-103) ได้สรุปหลักการและขั้นตอนของวงจรคุณภาพเดมมิง (Deming Cycle) ว่าเป็นหัวใจของกิจกรรมสร้างคุณภาพ มี 4 ขั้นตอน ที่เปรียบเสมือน 4 ส่วนของวงล้อที่หมุนไปเรื่อย ๆ ตลอดระยะเวลาของการดำเนินโครงการสู่ความก้าวหน้า คือ “คุณภาพของงานควบคู่ไปกับคุณภาพชีวิตการทำงาน” (Quality of Work Life) เรานิยมเรียกววงจรคุณภาพว่า PDCA ซึ่งหมายถึง การวางแผน (Plan) การลงมือทำ (Do) การตรวจสอบ (Check) การปรับปรุงแก้ไขในเชิงแก้ไขและป้องกันปัญหา (Action) ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 แสดงวงจรคุณภาพเดมมิง (Deming Cycle) (นิตย สัมภาษณ์. 2535 : 102)

ประไพ เกษแก้ว (2548 : 50) แนวคิดหลักการบริหารวงจรรคุณภาพของเดมมิ่ง (Deming Cycle) เป็นกระบวนการทำงานที่มุ่งส่งเสริมการปฏิบัติงานให้มีคุณภาพ ตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติตามแผนการตรวจสอบประเมินผลและการแก้ไขพัฒนา ซึ่งจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ครอบคลุมขั้นตอนซึ่งจะทำให้เกิดการปรับปรุงงาน ให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง และการทำงานให้ประสบผลสำเร็จนั้น การรวมกำลังกันเป็นหนึ่งเดียว การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมติดตามประเมินผลและร่วมปรับปรุงแก้ไข จากบุคลากรทุกระดับในสถานศึกษา ตลอดจนครอบครัวและชุมชนแวดล้อม เป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่ง

กรมสามัญศึกษา (2544 : 42 – 59) ให้แนวปฏิบัติในการบริหารการใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและท้องถิ่นเพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้ว่า โรงเรียนต้องกำหนดนโยบายและมาตรการผ่านหมวดวิชา ครูผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันวางแผน สำรวจ และใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งในโรงเรียนและในท้องถิ่นมาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาหรือกลุ่มวิชาต่างๆ ทั้งในและนอกเวลาเรียนเพื่อประโยชน์ ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โรงเรียนสามารถดำเนินการตามขั้นตอนวงจรรคุณภาพเดมมิ่ง (Deming Cycle) ดังนี้

1. การวางแผนการบริหารการใช้แหล่งเรียนรู้ ครูจะต้องวางแผนการสอน ผู้บริหารจะต้องวางแผนการบริหารการศึกษา ของโรงเรียนขั้นตอนการวางแผน จึงต้องมีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยละเอียดรอบคอบ เพื่อให้ได้แผนการใช้ที่สมบูรณ์และดีที่สุด การวางแผนการบริหารแหล่งเรียนรู้ที่ดีและมีประสิทธิภาพ จะทำให้การดำเนินงานการศึกษาของโรงเรียนประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพด้วยขั้นตอนการวางแผนเริ่มตั้งแต่ศึกษาหลักสูตร และความต้องการของครูและนักเรียน กำหนดยุทธศาสตร์และเป้าหมายวางแผนร่วมกัน ระหว่างผู้ใช้และผู้ให้บริการ กำหนด โครงการงาน กิจกรรม การจัดหรือหาแหล่งเรียนรู้ จัดทำแผนปฏิบัติงาน และการวางแผนการใช้นับเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญในการส่งเสริมให้ผู้เรียนและครูผู้สอนใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและในท้องถิ่น โดยคณะกรรมการบริหารหลักสูตรขั้นพื้นฐานของโรงเรียนมอบหมายให้ดำเนินการวางแผน การสำรวจแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น เพื่อนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนตามหลักสูตรของโรงเรียนและจัดทำสารสนเทศแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่น ทั้งในระดับโรงเรียนและระดับท้องถิ่น ตลอดจนถึงการจัดทำแผนการใช้แหล่งเรียนรู้ ดังนั้นการใช้แหล่งเรียนรู้เพื่อการเรียนการสอนควรมีแนวทางการใช้แหล่งเรียนรู้ โดยโรงเรียนจะต้องมีการจัดประชุมสัมมนาให้ความรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ให้กับบุคลากรในโรงเรียน พาไปทัศนศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ ส่งเสริมให้ร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานอื่น จัดศูนย์วิทยากรรวบรวมความรู้ไว้ให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง จัดการแข่งขันประกวดการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน การนิเทศภายในเพื่อส่งเสริมการใช้และการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ มีการประเมินและติดตามผลการพัฒนาบุคลากรด้านการจัด

และการใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน การนำข้อมูลจากการสำรวจแหล่งเรียนรู้มาจัดทำสารสนเทศ แหล่งเรียนรู้ รูปแบบสารสนเทศ แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและในท้องถิ่น สามารถจัดทำได้ตามความต้องการของผู้ใช้และประเภทของแหล่งเรียนรู้ โดยอาจจำแนกตามประเภทของแหล่งเรียนรู้ จำแนกตามสาระการเรียนรู้หรือกลุ่มวิชา

2. การดำเนินการบริหารการใช้แหล่งเรียนรู้ การปฏิบัติการใช้แหล่งเรียนรู้ ในโรงเรียนหรือในท้องถิ่น เพื่อประโยชน์ในการจัดกระบวนการเรียนรู้และให้เกิดประโยชน์สูงสุด และคุ้มค่าต่อผู้เรียนมากที่สุด โรงเรียนควรดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

2.1 การปฏิบัติการใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน

2.1.1 การประชาสัมพันธ์

2.1.2 จัดหาทรัพยากรสารสนเทศ สื่อ เทคโนโลยี

2.1.3 จัดเก็บให้เป็นระเบียบ

2.1.4 ผลิตคู่มือการใช้แหล่งเรียนรู้

2.1.5 จัดบริการ

2.1.6 จัดกิจกรรมแนะนำการใช้และการรณรงค์การใช้แหล่งเรียนรู้

2.1.7 นิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผล

2.2 การปฏิบัติการใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

2.2.1 การเตรียมการ ด้วยการประชุมชี้แจง ทำความเข้าใจในรายละเอียดของแผนการจัดและใช้แหล่งเรียนรู้กำหนดรายละเอียดในการดำเนินการจัดหางบประมาณ จัดเตรียมเอกสารประกอบการเรียน เตรียมอาหาร พาหนะและสถานที่

2.2.2 การประสานงานกับผู้เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงาน องค์กร หรือ ผู้รับผิดชอบแหล่งเรียนรู้ก่อนไปใช้บริการ วิทยากร ครูผู้สอนรายวิชาต่าง ๆ เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สามารถบูรณาการได้

2.2.3 การปฏิบัติกิจกรรมด้วยการปฐมนิเทศผู้เรียนเกี่ยวกับ วิธีการใช้ ระเบียบ มารยาท ข้อควรปฏิบัติในการใช้แหล่งเรียนรู้ กำหนดให้ผู้เรียนบันทึก สรุปรายงานผลการใช้ แหล่งเรียนรู้ดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการที่กำหนด

2.2.4 การสรุปให้นักเรียนรายงานผลการใช้และการรักษาแหล่งเรียนรู้ พร้อมทั้งประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้

3. การประเมินผลการบริหารการใช้แหล่งเรียนรู้ ในการใช้แหล่งเรียนรู้จะต้องมีการตรวจสอบหรือประเมินควบคู่กันไป มีวัตถุประสงค์เพื่อพิจารณารายงานผลการใช้แหล่งเรียนรู้

ตามสาระการเรียนรู้กลุ่มวิชาต่าง ๆ เพื่อรายงานผลการใช้แหล่งเรียนรู้ สถิติการใช้ทรัพยากรสารสนเทศที่ให้บริการรวมทั้งอุปสรรคปัญหา ให้โรงเรียนพิจารณาเพื่อสรุปรายงานพร้อมด้วยข้อเสนอแนะ และปรับปรุงแก้ไข เพื่อประกอบการวางแผนงานและโครงการในปีต่อไป และเพื่อทราบความสำเร็จในการดำเนินงาน หรือประเมินผลเป็นระยะ ๆ โดยวิเคราะห์ผลว่า ประสบผลสำเร็จหรือไม่ ยังมีปัญหาข้อบกพร่องอย่างไร การประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้อาจทำได้ 3 ลักษณะ คือ การประเมินก่อนใช้แหล่งเรียนรู้ การประเมินระหว่างใช้แหล่งเรียนรู้ การประเมินหลังใช้แหล่งเรียนรู้ ในการดำเนินงานในโรงเรียนมีขั้นตอนตรวจสอบได้ด้วยการกำหนดกรอบการประเมิน การประเมินผล การสรุปผล และจัดทำรายงานสำหรับวิธีการและหลักการประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้นั้น ต้องอาศัยข้อมูลที่รวบรวมไว้และใช้วิธีการหลากหลายวิธี และต้องมีหลักการและแนวทางในการประเมิน คือ

3.1 ประเมินร่วมกันให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

3.2 การประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้ควรเป็นกระบวนการต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

3.3 คุณค่าของการประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้อยู่ที่การนำผลการประเมินไปใช้พัฒนาและปรับปรุงให้ดีขึ้น

4. การปรับปรุงแก้ไขการบริหารการใช้แหล่งเรียนรู้ หมายถึง การจัดการหรือปฏิบัติเพื่อให้เกิดมาตรฐานในการเรียนรู้ของผู้เรียนในการใช้แหล่งเรียนรู้ โดยโรงเรียนได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ของผู้เรียนในการใช้แหล่งเรียนรู้ และบทบาทหรือแนวทางในการใช้แหล่งเรียนรู้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนนำโรงเรียนไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ อาจกล่าวได้ว่าแหล่งเรียนรู้เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนเมื่อผู้เรียนได้ใช้แหล่งเรียนรู้ในการศึกษาค้นคว้าแล้วจะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ทักษะและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตร ดังนั้นเมื่อพบปัญหาหรืออุปสรรคจากการศึกษาข้อมูลการใช้แหล่งเรียนรู้ต้องวิเคราะห์หาสาเหตุเพื่อวางแผนปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น หรือหากประสบผลสำเร็จก็วางแผนปรับปรุงให้ได้ผลดียิ่งขึ้นเรื่อย ๆ

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการบริหารด้วยวงจรคุณภาพเดมมิง (Deming Cycle) และศึกษาแนวปฏิบัติในการบริหารการใช้แหล่งเรียนรู้ของกรมสามัญศึกษา (2544 : 42-59) สามารถสรุปเป็นแนวคิดเพื่อศึกษาการบริหารการใช้แหล่งเรียนรู้ เพื่อสร้างความร่วมมือในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ภายใต้แนวคิดหลักการบริหารวงจรคุณภาพเดมมิง ได้ดังนี้

1. การวางแผนปฏิบัติงาน (Plan) ได้แก่ การศึกษาหลักสูตร การแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารการใช้แหล่งเรียนรู้ การกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบและมอบหมายงาน การวิเคราะห์หลักสูตรการกำหนดยุทธศาสตร์ เป้าหมาย การกำหนดโครงการ และกิจกรรมการจัดทำแผนปฏิบัติการในการดำเนินงาน การสำรวจแหล่งเรียนรู้และจัดทำสารสนเทศ การสำรวจความต้องการใช้แหล่งเรียนรู้การวางแผนพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ในเรื่องการใช้แหล่งเรียนรู้

2. การปฏิบัติตามแผน (Do) ได้แก่ การประชุมชี้แจงทำความเข้าใจการประชาสัมพันธ์ การประสานงานกับบุคลากรในสถานศึกษาและในชุมชน การจัดเตรียมบุคลากร สถานที่ วัสดุ อุปกรณ์และงบประมาณ จัดเอกสารประกอบการใช้แหล่งเรียนรู้ การส่งเสริมให้นักเรียนและครูใช้แหล่งเรียนรู้อย่างมีคุณค่า การดำเนินการใช้แหล่งเรียนรู้อย่างหลากหลาย สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษาจัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้และการบำรุงรักษาแหล่งเรียนรู้

3. การตรวจสอบประเมินผล (Check) ได้แก่ มีคณะกรรมการตรวจสอบและประเมินผลการบริหารการใช้แหล่งเรียนรู้เพียงพอและมีประสิทธิภาพ มีการกำหนดเกณฑ์ในการประเมินการบริหารการใช้แหล่งเรียนรู้ มีเครื่องมือประเมินการบริหารการใช้แหล่งเรียนรู้ กำหนดปฏิทินการประเมินการบริหารการใช้แหล่งเรียนรู้ มีการเปรียบเทียบผลการบริหารการใช้แหล่งเรียนรู้มีสถิติข้อมูล มีการสรุปและจัดทำรายงานการบริหารการใช้แหล่งเรียนรู้

4. การปรับปรุงพัฒนา (Act) ได้แก่ การวิเคราะห์ผลการบริหารการใช้แหล่งเรียนรู้ วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรคในการจัดแหล่งเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้ การนำข้อมูลผลการประเมินการบริหารการใช้แหล่งเรียนรู้ ไปวางแผนแก้ไขปรับปรุงอย่างมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย การวิจัยประสิทธิภาพการบริหารการใช้แหล่งเรียนรู้

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและความคิดที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญา ดังนี้

1. ความเป็นมาและความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น

โลกปัจจุบันเป็น โลกแห่งข้อมูลข่าวสาร ที่แพร่หลายทั่วถึงกัน ได้อย่างรวดเร็ว ไร้อาณาเขตขวางกั้น สภาพดังกล่าวมีส่วนกระทบถึงวิถีชีวิตของผู้คนพลเมืองโดยทั่วไป เพราะเป็นสภาพที่เอื้ออำนวยในการรับและถ่ายทอดเ้าศาสตร์หรือภูมิปัญญาตะวันตกเข้ามาในการพัฒนาประเทศและพัฒนาผลผลิต ตลอดจนการดำเนินชีวิต อย่างมิได้มีการปรับปนกับภูมิปัญญาไทย ที่มีความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นที่เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ทำให้ชุมชนชนบทประสบปัญหา ดังที่กล่าวไว้ว่า ชุมชนล่มสลาย อันมีผลรวม ไปถึงความทรุดโทรมของสิ่งแวดล้อมอย่างกว้างขวาง

การพยายามใช้กลไกทางการศึกษาจากเงื่อนไขที่เปิดโอกาสให้มีการพัฒนาหลักสูตร ตามความต้องการของท้องถิ่น เป็นช่องทางในการประยุกต์เอาภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีจุดเด่นที่สามารถพิสูจน์ตัวเองในการยืนหยัดอยู่รอดได้ ท่ามกลางกระแสการล่มสลายของชุมชน และการทรุดโทรมของสิ่งแวดล้อม ดังกล่าว มาสู่หลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ในแนวทางการคิดปฏิบัติจริง จากการประยุกต์ปรับปน ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาไทยกับปัญญาสากล เพื่อให้ผู้เรียนค้นพบคุณค่าภูมิปัญญาที่มีในท้องถิ่นที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตของชุมชนและสามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด นำมาซึ่งคุณภาพที่สงบสันติสุขของบุคคล ชุมชนและชาติ

2. ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการศึกษาความหมาย ที่ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการต่างๆ ซึ่งครอบคลุมคำว่า ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย ได้ให้ความหมายพอสรุปได้ ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542 : 826) ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

“ภูมิปัญญา” (ภูมิ) เป็นคำนาม หมายถึง พื้นความรู้ ความสามารถ

“ท้องถิ่น” เป็นคำนาม หมายถึง ท้องที่ใดท้องที่หนึ่งโดยเฉพาะ

“ชาวบ้าน” เป็นคำนาม หมายถึง คนชนบทหรือคนพื้นบ้าน

ความหมายตามพจนานุกรมมาประมวลก็จะให้ความหมายดังนี้ คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง พื้นความรู้ ความสามารถของคนชนบท หรือคนพื้นบ้าน ในท้องที่ใดท้องที่หนึ่งโดยเฉพาะ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2540 : 1) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า เป็นความสามารถ ทักษะ และเทคนิคอันเกิดจากการสะสมองค์ความรู้ มวลประสบการณ์ รวมทั้งด้านที่ผ่านกระบวนการสืบทอด ปรับปรุง พัฒนาและเลือกสรรมาแล้วเป็นอย่างดี สามารถแก้ปัญหา และพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยอย่างเหมาะสมกับยุคสมัย

เอกวิทย์ ฤ กลาง (2540 : 11) ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ความคิด ความเชื่อ ความซัดเจน ที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวและการดำรงชีพอยู่ในระบบนิเวศน์ หรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรมที่ได้มีการพัฒนาสืบสานกันมา

จารุณี แสงหิน (2545 : 13) ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ ความคิด ประสบการณ์ของบุคคลในท้องถิ่นที่ได้รับจากการทำงาน การประกอบกิจกรรมต่างๆ การเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคม และได้สั่งสม สร้างสรรค์ สืบสานจาก

รุ่นสู่รุ่น ในรูปแบบต่างๆ กัน อันมีจุดมุ่งหมายเพื่อการแก้ปัญหา พัฒนาวิถีชีวิตให้ผสมกลมกลืนกับยุคสมัย

มีชัย พดุงา (2546 : 39) ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความสามารถและทักษะของชาวบ้าน อันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกรร ประยุกต์ พัฒนาและถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหา และพัฒนาวิถีชีวิตของชาวบ้าน ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และเหมาะสมกับยุคสมัย ภูมิปัญญามีลักษณะเป็นองค์รวม และมีคุณค่าทางวัฒนธรรม เกิดขึ้นในวิถีชีวิต

กัลยานี ปฎิมาพรเทพ (2541 : 29) ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้สำคัญที่โรงเรียนจะต้องปลูกฝังให้กับเด็กและเยาวชนในชาติ ได้เรียนรู้เพื่อเป็นฐานของวิถีคิดและมีจิตสำนึกร่วมกันตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชนและประเทศชาติ เพราะการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนที่แท้จริงแล้วต่างก็เป็นรากเหง้าของแหล่งเรียนรู้และเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาติ

อานันท์ กาญจนพันธ์ (2542 : 3) กล่าวถึง ภูมิปัญญาท้องถิ่นว่าเป็นระบบหนึ่งของวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันระหว่างวัฒนธรรมประกอบด้วย 3 ประการ คือ

1. ระบบคุณค่า หมายถึง คีลธรรมของส่วนรวมและจิตวิญญาณของความ เป็นมนุษย์ที่สร้างสรรค์ มีการแสดงออกในรูปของจักรวาลความคิด ที่ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรม ความอุดมสมบูรณ์และความยั่งยืนของสังคมและธรรมชาติ บนพื้นฐานของการเคารพต่อส่วนรวม และเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเอง

2. ระบบภูมิปัญญา เป็นระบบที่ครอบคลุมวิถีคิดของสังคมไทย เป็นการจัดการความสัมพันธ์ทางสังคม และความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับธรรมชาติ ซึ่งปรากฏในรูปของกระบวนการเรียนรู้ การสร้างสรรค์ การผลิตใหม่ และการถ่ายทอดความรู้ผ่านองค์กรทางสังคมท้องถิ่น เพื่อปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อม

3. ระบบอุดมการณ์อำนาจ หมายถึง ศักดิ์ศรีและสิทธิความเป็นมนุษย์ที่จะ เสริมสร้างความมั่นใจและอำนาจให้กับคนในชุมชน เพื่อเป็นพลังในการเรียนรู้ สร้างสรรค์ ผลิตใหม่ และถ่ายทอดภูมิปัญญาให้ขึ้นไปตามหลักการของศีลธรรมที่เคารพความเป็นมนุษย์ ความเป็นธรรมและยั่งยืนของธรรมชาติ เพื่อรักษาความเป็นอิสระของตนเอง เมื่อต้องเผชิญหน้ากับการครอบงำจากภายนอก

ศักดิ์ชัย เกียรตินาคิน (2542 : 36) กล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า ภูมิปัญญานำมาสู่การดำรงอยู่ที่เป็นแบบแผนของชีวิต และสืบทอดต่อกันอย่างยาวนาน จนเกิดเป็นวัฒนธรรม และในระบบวัฒนธรรมก็มีคุณค่าทางภูมิปัญญาที่แสดงถึงวิธีการคิด การดำเนินชีวิต ที่มีลักษณะเฉพาะคนในแต่ละท้องถิ่น กระบวนการทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนา

อย่างมาก เพราะเป็นเรื่องที่ว่าด้วยคุณค่าของความเป็นมนุษย์ จารีต กฎเกณฑ์ อำนาจ การดำรงอยู่ และการสืบทอดต่อยังอนุชนรุ่นหลัง ภายใต้สถานการณ์ของสังคมที่แตกต่างกันและเคลื่อนไหวตลอดเวลา

ภูมิปัญญา (Wisdom) หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรม และความสนใจในการแก้ปัญหาของมนุษย์

ยิ่งยง เทาประเสริฐ (2537 : 30) ภูมิปัญญาพื้นบ้านหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ที่สั่งสมและสืบทอดกันมา อันเป็นความสามารถและศักยภาพในเชิงแก้ปัญหา การปรับตัวเรียนรู้และสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ เพื่อการดำรงอยู่รอดของเผ่าพันธุ์จึงตกทอดเป็นมรดก ทางวัฒนธรรมของชาติ เผ่าพันธุ์ หรือเป็นวิถีของชาวบ้าน

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการทัศน์ของบุคคลที่มีต่อตนเอง ต่อโลกและสิ่งแวดล้อม ซึ่งกระบวนการดังกล่าว จะมีรากฐานคำสอนทางศาสนา คติ จารีต ประเพณี ที่ได้รับการถ่ายทอดสั่งสอนและปฏิบัติสืบเนื่องกันมา ปรับปรุงเข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปแต่ละสมัย ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายเพื่อความสงบสุขในส่วนที่เป็นชุมชน และปัจเจกบุคคล ซึ่งกระบวนการทัศน์ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกได้ 3 ลักษณะ คือ

1. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติแวดล้อม
2. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับสังคมหรือการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์
3. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบการผลิตหรือประกอบอาชีพที่มีลักษณะมุ่งเน้นระบบการผลิตเพื่อตนเอง

เสรี พงศ์พิศ (2539 : 145) ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ในด้านต่างๆ ของการดำรงชีวิตของคนไทยที่เกิดจากการสะสมประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ประกอบกับแนวความคิดวิเคราะห์ในการแก้ปัญหาต่างๆ ของตนเอง จนเกิดหลอมตัวเป็นแนวคิดในการแก้ไขปัญหาที่เป็นลักษณะของตนเอง ที่สามารถพัฒนาความรู้ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกาลสมัย ในการแก้ปัญหาของการดำรงชีวิต

ประเวศ วะสี. (2539 : 88) ภูมิปัญญา (Wisdom) ภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หมายถึง พื้นฐานความรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้สั่งสมประสบการณ์ ถ่ายทอดสืบทอดกันมาทั้งทางตรง คือรู้ด้วยตนเอง และทางอ้อมคือเรียนรู้จากผู้ใหญ่

วิธียะ บุญยะนิวาสน์ (2542 : 14) และกองวิจัยการศึกษา (กรมวิชาการ. ม.ป.ป.) อธิบายถึงความหมายและลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า ทุกสิ่งที่ชาวบ้านคิดเอง ทำเอง เพื่อนนำมาใช้แก้ปัญหาในการดำเนินวิถีชีวิตประจำวันให้ปกติสุข อาศัยศักยภาพที่มีอยู่สั่งสม และ สืบทอดความรู้ ความคิดนั้นมาเป็นระยะนาน

ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะสำคัญ 4 ประการ คือ

1. มีวัฒนธรรมเป็นฐาน ไม่ใช่วิทยาศาสตร์
2. มีการบูรณาการสูง
3. สามารถเชื่อมโยงไปสู่นามธรรมที่ลึกซึ้งสูงขึ้น
4. เน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าวัตรธรรม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป. : 23) แบ่งประเภทภูมิปัญญาไทย โดยอาศัยเกณฑ์ 2 ด้าน คือ ด้านสังคมกับด้านมานุษยวิทยา ดังนี้

1. การแบ่งโดยใช้เกณฑ์ทางสังคม สามารถแบ่งได้ 2 ระดับ คือ ภูมิปัญญาส่วนบุคคลซึ่งบุคคลเป็นผู้คิด เป็นเจ้าของตำรับ ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือภูมิปัญญาที่คนทั้งชาติใช้ปฏิบัติกันในท้องถิ่นต่างๆ โดยไม่ทราบว่าใครเป็นเจ้าของ (บางที่เรียกว่าภูมิปัญญานิรนาม)

2. การแบ่งโดยใช้เกณฑ์ทางมานุษยวิทยา แบ่งโดยพิจารณาจากแหล่งกำเนิด 2 ระดับ คือภูมิปัญญาหลวง หรือของส่วนราชการ หรือของราชสำนัก ที่คนเชื่อและถือปฏิบัติรวมกัน เป็นมาตรฐานกลาง และภูมิปัญญาชาวบ้านซึ่งชาวบ้านในท้องถิ่นต่างๆ เป็นผู้คิดและถือปฏิบัติกันเองในท้องถิ่น

กล่าวโดยสรุป ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ ความสามารถในด้านต่างๆ ของคนในท้องถิ่น ที่สั่งสมและถ่ายทอดกันมาอย่างยาวนาน จากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง โดยผ่านกระบวนการด้านจารีตประเพณี วิถีความเป็นอยู่ การทำมาหากิน และพิธีกรรมต่าง ๆ

การจัดการความรู้ (Knowledge Management)

การศึกษาเรียนรู้ในปัจจุบัน สิ่งที่เราจะต้องได้ดำเนินการจากการได้รับความรู้หลายทาง ก็คือ การจัดการความรู้ ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ความหมายของ การจัดการความรู้ Knowledge Management

Laudon (2000 : 435) กล่าวถึง Knowledge Management ว่า การบริหารจัดการความรู้ในองค์กรมีความสำคัญเป็นพิเศษ ในองค์กรที่มีลักษณะการบริหารงานแบบแบนราบ และแบบเครือข่าย ซึ่งในการจัดการในระดับต่างๆ จะมีการจัดการแยกแยะความจริงในส่วนที่จะ

สามารถนำมาช่วยสมาชิกในทีม ในการพัฒนางานในหน้าที่ รวมทั้งการแบ่งปันข้อมูล เพื่อพัฒนา งานในส่วนงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกันด้วย

Stair (2001 : 202) กล่าวว่า การบริหารจัดการความรู้ เป็นกระบวนการ รวบรวม จัดการ ความรู้ความชำนาญ ไม่ว่าจะความรู้ที่อยู่นั้นจะอยู่ใน คอมพิวเตอร์ ในกระดาษ หรือตัวบุคคล โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อ จัดการให้บุคลากรได้รับความรู้ และแลกเปลี่ยนความรู้ ทำให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากเดิม โดยให้เกิดประสบการณ์และความชำนาญเพิ่มขึ้น

Tiwana (2000 : 5) ให้ความหมายการบริหารจัดการความรู้ว่า หมายถึง การจัดการ ความรู้ในองค์กรสำหรับงานด้านธุรกิจ

วีรวิช มาฆะศิริรานนท์ (2542 : 77-78) กล่าวถึง การบริหารจัดการความรู้ ว่าการ บริหารจัดการความรู้เป็นกระบวนการบริหารรูปแบบใหม่ ที่เน้นในด้านการพัฒนากระบวนการ ควบคุมไปกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โดยทุกกระบวนการจะต้องสัมพันธ์กับความคิด สร้างสรรค์ ที่เป็นผลมาจากการขยายวงและการประสานความรู้ รวมถึงการฉลาดคิดไปตลอด ทัวทั้งองค์กรอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเท่ากับว่าองค์กรที่มีการบริหารจัดการความรู้เนื้ออย่างเป็นระบบก็จะ เกิดเป็น โอกาสอันสำคัญต่อการพัฒนาให้เป็นองค์กรที่เปี่ยมไปด้วยการทำงานอย่างฉลาดคิดและ สร้างสรรค์ในที่สุด ทำให้องค์กรนั้นสามารถเผชิญกับการแข่งขันและการเปลี่ยนแปลงในทุกๆ รูปแบบ และสามารถฟันฝ่าอุปสรรคทั้งหมดได้เป็นอย่างดี

ศรันย์ ชูเกียรติ (2541 : 14) การจัดการความรู้ในองค์กร หมายถึง การจัดการ และรักษาระดับในการจัดเก็บองค์ความรู้ในองค์กรให้เป็นระบบเป็นระเบียบตลอดจนสามารถ นำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในทางปฏิบัติ

วิจารณ์ พานิช (2545 : 38 - 40) กล่าวว่า กระบวนการ (Process) ของการจัด การความรู้ ซึ่งได้แก่ การสร้างความรู้ขึ้นใช้เองจากการทำงานเพื่อหาแนวทางใหม่ ๆ หรือหานวัตกรรม ในการทำงาน ทำให้การทำงานหรือการประกอบกิจกรรมได้ผลดียิ่งขึ้น หรือการก้าวสู่กระบวนการ ทศน์ใหม่ กระบวนการสร้างความรู้ขึ้นใช้เองน่าจะมีทั้ง โดยตั้งใจหรือตั้งใจกับที่ทำได้โดยไม่เจาะจง แต่เกิดผลเป็นการสร้างความรู้ และกระบวนการสร้างความรู้ น่าจะประกอบด้วยกิจกรรมย่อย มากมาย ทำอย่างต่อเนื่องยาวนานควรหาทางระลึกลับย้อนกลับไปและรวบรวมข้อมูลดังกล่าวนำมา วิเคราะห์ทบทวนสังเคราะห์ขึ้นเป็นแนวทางสำหรับจัดกระบวนการของประชาคมต่อไป หรือ สำหรับแลกเปลี่ยนให้ประชาคมอื่นได้นำไปเป็นแนวทางและปรับใช้

การค้นคว้าหาความรู้จากภายนอก สำหรับนำมาใช้ประโยชน์ดำเนินการอย่างไร บ้าง ในสถานการณ์ใด ที่ทำให้มีการค้นคว้าหาความรู้จากภายนอกอย่างขะขันแข็งมากกว่าปกติ

แหล่งความรู้ที่ใช้มีที่ใดบ้าง แหล่งใดที่จัดได้ว่าเป็นแหล่งที่ดี คืออย่างไร วิธีการค้นคว้าทำอย่างไร บุคคลหรือสมาชิกองค์กร/เครือข่ายที่มีความสามารถพิเศษในการค้นคว้าหาความรู้จากภายนอก มีลักษณะอย่างไร มีการเปรียบเทียบ คัดเลือก หรือผสมผสานระหว่างความรู้ที่ค้นคว้ามาจากภายนอกกับความรู้ที่สร้างขึ้นเองจากการทำงานอย่างไรบ้าง เป็นต้น

การตรวจสอบ คัดเลือกความรู้ คัดเอาความรู้ที่ไม่แม่นยำทิ้งไป เอาความรู้ที่ไม่เหมาะสมต่อการใช้งานในบริบทของกลุ่มหรือองค์กรทิ้งไป ทำอย่างไร มีความรู้มากน้อยแค่ไหนที่ถูกคัดออกโดยกระบวนการนี้ ยกตัวอย่าง จะยิ่งดีถ้าทำตารางระบุรายชื่อความรู้ดังกล่าว ระบุว่าตัดทิ้งเพราะเหตุใด ผ่านกระบวนการตรวจสอบอย่างไรจึงเชื่อว่าเป็นความรู้ที่ไม่น่าเชื่อหรือไม่เหมาะสม คนที่มีลักษณะแบบใดที่มีความสามารถด้านนี้เป็นพิเศษ ถ้าจะพัฒนาขีดความสามารถของกลุ่ม/องค์กร ในด้านการตรวจสอบ/คัดเลือกความรู้ ควรจะมีวิธีดำเนินการอย่างไร เป็นต้น

การกำหนดความรู้ที่จำเป็นสำหรับการใช้งานมีการกำหนดหรือไม่ ถ้ามีการกำหนดโปรดระบุว่ามีความรู้ด้านใดบ้าง กระบวนการกำหนดทำอย่างไร ใช้เกณฑ์อะไร มีการปรับปรุงข้อกำหนดหรือไม่ ถ้ามีทำบ่อยแค่ไหน บุคคลที่เป็นแกนนำในด้านนี้คือใครบ้าง ทำไมจึงเป็นคนที่ทำภารกิจนี้ได้ดี เป็นต้น

สรุปได้ว่า การจัดการความรู้ หมายถึง การสร้างความรู้ขึ้นใช้เองจากการทำงาน เพื่อหาช่องทางใหม่ ๆ หรือหานวัตกรรมในการทำงาน ทำให้การทำงาน หรือการประกอบกิจกรรมได้ผลดียิ่งขึ้น

บริบทของโรงเรียนบ้านเม่นใหญ่

ผู้วิจัยได้ศึกษาบริบทของโรงเรียนจากสมุดหายเหตุของโรงเรียนบ้านเม่นใหญ่ และเอกสารข้อมูลสารสนเทศของโรงเรียนบ้านเม่นใหญ่ ได้ข้อมูลบริบทของโรงเรียนบ้านเม่นใหญ่ ดังนี้

1. ประวัติโรงเรียน

โรงเรียนบ้านเม่นใหญ่ เดิมเรียนร่วมกับโรงเรียนประชาบาลบ้านหนองจิก ซึ่งตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2465 ที่วัดบ้านหนองจิก ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จัดการเรียนเป็น 2 ห้อง คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ก และ 1 ข มีนายคง จันทาม เป็นครูใหญ่ และ นายดี แผลงสาเคน เป็นครูน้อย

ปัจจุบันโรงเรียนบ้านเม่นใหญ่ ตั้งอยู่หมู่ที่ 14 บ้านเม่นใหญ่ ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 มีหมู่บ้านที่อยู่ในเขตบริการของโรงเรียนบ้านเม่นใหญ่ทั้งหมด 5 หมู่บ้าน คือ บ้านเม่นใหญ่ หมู่ที่ 4 บ้านเม่นใหญ่ หมู่ที่ 14 บ้านหัวช้าง หมู่ที่ 11 บ้านกลาง หมู่ที่ 8 และบ้านเม่นน้อย หมู่ที่ 7 เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

2. จำนวนครูและบุคลากร

จำนวนครูมีทั้งหมด 16 คน มีผู้บริหาร 1 คน ครูผู้สอน 15 คน

จำนวนครูที่รับผิดชอบสอนการศึกษาปฐมวัย จำนวน 2 คน

จำนวนครูที่รับผิดชอบสอนประถมศึกษา จำนวน 8 คน

จำนวนครูที่รับผิดชอบสอนมัธยมศึกษา จำนวน 6 คน

3. จำนวนนักเรียน

โรงเรียนบ้านเม่นใหญ่ มีนักเรียนในปีการศึกษา 2552 จำนวนทั้งหมด 161 คน โดยเป็นนักเรียนในระดับการศึกษาปฐมวัย จำนวน 21 คน แยกเป็นชาย 15 คนและหญิง 6 คน นักเรียนในระดับประถมศึกษาปีที่ 1 - ประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 109 คน แยกเป็นชาย 53 คน หญิง 56 คน นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 - มัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 31 คน แยกเป็นชาย 16 คน หญิง 15 คน

4. ผลงานดีเด่นของโรงเรียน

4.1 โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพดีเด่นของ สปจ. มหาสารคาม ปี 2542

4.2 โรงเรียนจัดกิจกรรมแม่ไม้มวยไทยดีเด่นของ สปจ. มหาสารคาม ปี 2542

4.3 โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพดีเด่นของ สปช. ปี 2543

4.4 โรงเรียนดีเด่นขนาดกลางระดับมัธยมศึกษา ของคุรุสภาจังหวัดมหาสารคาม ปี 2545

4.5 โรงเรียนดีเด่นขนาดกลางระดับมัธยมศึกษา ของเขตการศึกษา 10 ปี 2545

4.6 โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพดีเด่นระดับทองของสาธารณสุขจังหวัดมหาสารคาม ปี 2548

5. ผลงานดีเด่นของครู

5.1 ครูต้นแบบปฏิรูปการเรียนรู้ (Teacher Award) สาขาวิทยาศาสตร์ ของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม ปี 2545

5.2 ครูที่ผลิตสื่อการสอนภาษาอังกฤษ ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ปี 2547

5.3 ครูต้นแบบปฏิบัติการเรียนรู้ ครูเกียรติยศ (Teacher Award) สาขาพลศึกษา ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ปี 2548

5.4 ครูครูสภาคีเด่น ระดับประถมศึกษา ของประเทศ ปี 2551

6. ผลงานดีเด่นของนักเรียน

6.1 รางวัลชนะเลิศเหรียญทอง การตอบปัญหาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของเขตปฏิบัติการนิเทศที่ 2 ปี 2547

6.2 รางวัลชนะเลิศเหรียญทอง การตอบปัญหาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ปี 2547

6.3 รางวัลชนะเลิศเหรียญทอง การร้องเพลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโครงการมหกรรมดนตรีและนาฏศิลป์นักเรียน ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ปี 2547

6.4 รางวัลชนะเลิศอันดับที่ 2 การแข่งขันกรีฑา(กระโดดไกล)ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ปี 2547

6.5 รางวัลชนะเลิศ การแข่งขันฟุตบอล นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 (อายุไม่เกิน 12 ปี) ของ ปี 2547ของเขตปฏิบัติการนิเทศที่ 2 ปี 2547

7. ชุมชน ภูมิปัญญา และสถานที่สำคัญในชุมชน

7.1 ไร่นาสวนผสมของนายไพบูลย์ เพชรไพฑูรย์

7.2 วัดบ้านเม่นใหญ่

7.3 การย้อมผ้าของนางซารี พลสมชัย

7.4 คุ้มบ้านเม่นน้อย

8. การรับการประเมินคุณภาพของสถานศึกษา

โรงเรียนบ้านเม่นใหญ่ ได้รับการประเมินคุณภาพภายนอกจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) และได้ผ่านการประเมินทั้ง 2 รอบ คือ

8.1 รอบแรก เมื่อวันที่ 8-10 กรกฎาคม 2546 มีการประเมินทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านผู้บริหาร ด้านครูผู้สอน และด้านนักเรียน และได้รับข้อเสนอแนะในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ไว้ 2 มาตรฐาน คือ มาตรฐานที่ 1 นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และก่านิยมที่พึงประสงค์ และมาตรฐานที่ 4 นักเรียนมีการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดสร้างสรรค์

8.2 รอบที่สอง เมื่อวันที่ 22-24 กรกฎาคม 2549 มีการประเมิน ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านผู้บริหาร ด้านครูผู้สอน และด้านนักเรียน และได้รับข้อเสนอแนะในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ดังนี้

8.2.1 ข้อเสนอแนะ

- 1) ควรพัฒนาเรื่องการจัดทำหลักสูตร การปรับปรุงหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
- 2) มีการนิเทศติดตามการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ และมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ
- 3) การส่งเสริม การจัดหาสื่อ ห้องสมุด และเทคโนโลยีอื่น ๆ ให้เพียงพอแก่ความต้องการ

8.2.2 ทิศทางการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา

- 1) สถานศึกษาควรจัดอบรม/สัมมนาให้ความรู้ในการจัดการศึกษา การจัดทำหลักสูตรให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถในการคิดวิเคราะห์
- 2) มีการใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น และนำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้ในการจัดทำหลักสูตร ให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถในการคิดวิเคราะห์
- 3) สถานศึกษาควรมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และนำมาใช้อย่างจริงจังต่อเนื่อง

บริบทของชุมชนบ้านเม่นใหญ่

ชุมชนบ้านเม่นใหญ่ ประกอบด้วย 5 หมู่บ้าน ดังนี้ (สถานีอนามัยบ้านหนองจิก. 2551 : 12)

1. บ้านเม่นใหญ่ หมู่ที่ 4 ผู้ใหญ่บ้านคนแรก คือนายชา ภักดี ปัจจุบันคือนายมี สำราญรัตน์
2. บ้านเม่นใหญ่ หมู่ที่ 14 ผู้ใหญ่บ้านคนแรก คือนายชา ภักดี ปัจจุบันคือนายสมบัติ ภาวูดานนท์
3. บ้านกลาง หมู่ที่ 8 ผู้ใหญ่บ้านคนแรก คือนายอินทร์ พิมพ์โพธิ์ ปัจจุบันคือนายสมพงษ์ อาจเดช
4. บ้านหัวช้าง หมู่ที่ 11 ผู้ใหญ่บ้านคนแรก คือนายแสวง สาพิมาน ปัจจุบันคือนายทองม้วน ใหม่คามิ

5. บ้านเม่นน้อย หมู่ที่ 7 ผู้ใหญ่บ้านคนแรก คือนายชา ภัคดี ปัจจุบันคือนายเลิศ สาพิมาน

1. สภาพทั่วไปของชุมชนบ้านเม่นใหญ่

ชุมชนบ้านเม่นใหญ่มีทั้งหมด 5 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านเม่นใหญ่ หมู่ที่ 4 บ้านเม่นใหญ่ หมู่ที่ 14 บ้านหัวช้าง บ้านกลาง และบ้านเม่นน้อย แต่ละหมู่บ้านจะอยู่ใกล้กับ โรงเรียนและมี ระยะทางที่ไม่ห่างกันนักในแต่ละหมู่บ้าน โดยระยะทางของชุมชน บ้านเม่นใหญ่หมู่ที่ 4 และ หมู่ที่ 14 อยู่ติดกับโรงเรียน ห่างจากอำเภอเมือง ประมาณ 7 กิโลเมตร บ้านกลาง หมู่ที่ 8 อยู่ ติดกับโรงเรียนห่างจากอำเภอเมือง ประมาณ 7 กิโลเมตร บ้านเม่นน้อย หมู่ที่ 7 เป็นหมู่บ้าน ที่ห่างจากโรงเรียนที่สุด ประมาณ 3 กิโลเมตร ห่างจากอำเภอเมือง ประมาณ 5 กิโลเมตร บ้านหัวช้าง หมู่ที่ 11 อยู่ห่างจากโรงเรียนประมาณ 1 กิโลเมตร ห่างจากอำเภอเมือง ประมาณ 6 กิโลเมตร การสัญจรไปมาสะดวก ชุมชนบ้านเม่นใหญ่ ทั้ง 5 หมู่บ้าน พื้นที่ส่วนมากเป็น พื้นที่ราบ ส่วนพื้นที่ราบบางส่วนของบ้านเม่นใหญ่ หมู่ที่ 4 และบ้านเม่นน้อย จะมีพื้นที่ติดกับ อ่างเก็บน้ำแก่งเลิงจาน ซึ่งเป็นอ่างเก็บน้ำในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ในฤดูแล้งพื้นที่ ที่ติดกับแก่งเลิงจานจะสามารถรับน้ำจากคลองที่ปล่อยน้ำจากแก่งเลิงจาน สามารถที่จะทำนาปรัง และปลูกพืชอื่น ๆ ได้ เช่น ถั่ว มะเขือ ข้าวโพด พืชผักสวนครัว ชนิดต่าง ๆ สำหรับบ้านเม่นใหญ่ หมู่ที่ 14 บ้านกลางและบ้านหัวช้างจะอาศัยน้ำในฤดูฝนเท่านั้น แต่มีบางพื้นที่ของคนในชุมชน จะขุดบ่อ นำน้ำมาใช้ได้ตลอดปี บางครั้งก็นำน้ำจากบ่อในพื้นที่ตนเองมาปลูกข้าว ปลูกผักสวนครัว ปลูกไม้ผล ได้หลายชนิด

1.1 อาณาเขตของชุมชนบ้านเม่นใหญ่

ทิศเหนือ ติดกับแก่งเลิงจาน บ้านดอนตูมดอนโด ตำบลแก่งเลิงจาน

อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ทิศตะวันออก ติดกับ บ้านท่าแร่ บ้านหนองจิก ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมือง

จังหวัดมหาสารคาม

ทิศตะวันตก ติดกับ บ้านดงเค็ง ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมือง

ทิศใต้ติดกับ บ้านหนองใหญ่ ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมือง

1.2 จำนวนประชากรของชุมชนบ้านเม่นใหญ่

บ้านเม่นใหญ่หมู่ที่ 4 จำนวนประชากร ทั้งหมด 321 คน ชาย 112 คน หญิง 209 คน มีสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล คือ นางจำปี นาคำ นายพินยา อุปแสน

บ้านเม่นใหญ่หมู่ที่ 14 จำนวนประชากร ทั้งหมด 403 คน ชาย 182 คน หญิง 221 คน มีสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล คือ นายเคน แก้วหานาม นายเครือณรงค์ จำผิวพรรณ

บ้านกลาง จำนวนประชากร ทั้งหมด 410 คน ชาย 199 คน หญิง 211 คน มีสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล คือ นายสมัคร ยีชวน นายเสาร์ ลมงาม

บ้านหัวช้าง จำนวนประชากร ทั้งหมด 325 คน ชาย 179 คน หญิง 146 คน มีสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล คือ นางหนูกาย จันซอนแก่น นายไพวรรณ วงศ์พิมพ์

บ้านเม่นน้อย จำนวนประชากร ทั้งหมด 378 คน ชาย 192 คน หญิง 186 คน มีสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล คือ นายใจ พิมพ์โพธิ์ นายเสาร์ สมบัติ

ประชากรรวมในชุมชนบ้านเม่นใหญ่ ทั้งหมด 1,837 คน ชาย 864 คน หญิง 973 คน

2. เศรษฐกิจ

คนในชุมชนบ้านเม่นใหญ่ จะมีรายได้เฉลี่ยในระดับต่ำ เนื่องจากคนในชุมชนส่วนมากจะประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำไร่ รายได้จะมาจากอาชีพหลักคือการทำเกษตรกรรม บางครอบครัวก็อาจมีรายได้เพิ่มขึ้นมา คือรายได้จากการทำกสิกรรม คือการเลี้ยงสัตว์ การทำไร่มันสำปะหลัง การประมงน้ำจืด ในบางพื้นที่ที่อยู่ติดกับอ่างเก็บน้ำแก่งเลิงจาน เช่น การจับสัตว์น้ำ

3. ภูมิปัญญาของชุมชน

ชุมชนบ้านเม่นใหญ่ จะอยู่ห่างจากอำเภอเมืองไม่มากก็ตาม ชุมชนยังมีวิถีชีวิตที่คงความเป็นชุมชนชนบทอยู่มาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และวิถีชีวิต นอกจากนี้ชุมชนบ้านเม่นใหญ่ทั้ง 5 หมู่บ้าน ยังมีแหล่งเรียนรู้ที่เป็นทั้งสถานที่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีปราชญ์ชาวบ้านในเรื่องต่าง ๆ เหลืออยู่หลายเรื่อง ชุมชนบ้านเม่นใหญ่ มีภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องทั้งประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนในชุมชนมากมาย เช่น

3.1 ประเพณี วัฒนธรรม เช่น วันสำคัญทางศาสนา ประเพณีบวชนาค บุญข้าวก่ำ

3.2 ความเชื่อ เช่น ประเพณีการเลี้ยงปู่ตา พิธีคำโพธิ์คำไพร พิธีแต่ง สะเดาะเคราะห์ พิธีไล่ผีสาว พิธีสงฆ์หลวงพ่อใหญ่

3.3 วิถีชีวิต คนในชุมชนยังใช้ชีวิตแบบชนบท เพราะมีความหลากหลายทางชีวภาพ เช่น การหาปลาโดยใช้เครื่องมือที่มีแต่โบราณ การเก็บเห็ด การใช้พืชสมุนไพรที่ใช้ไล่แมลง การใช้พืชสมุนไพรรักษาโรค การทอผ้าไหม การทอผ้าฝ้าย การย้อมผ้าจากสีของเปลือกไม้

4. แหล่งเรียนรู้ในชุมชน

ชุมชนบ้านเม่นใหญ่ มีแหล่งเรียนรู้ที่เป็นทั้งสถานที่และตัวของปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนมากมาย เช่น

- 4.1 กูโบราณบ้านเม่นน้อย อยู่ที่บ้านเม่นน้อย หมู่ที่ 7
- 4.2 วัดบ้านเม่นใหญ่ อยู่ที่บ้านเม่นใหญ่ หมู่ที่ 14
- 4.3 ไร่นาสวนผสมของนายไพบุลย์ เพชรไพฑูรย์ เกษตรกรตัวอย่างของธนาคารสหกรณ์เพื่อการเกษตร จังหวัดมหาสารคาม อยู่ที่บ้านหัวช้าง หมู่ที่ 11
- 4.4 โคนหนองแสง อยู่ติดกับบ้านเม่นใหญ่ หมู่ 14
- 4.5 ลำห้วยปอบิด ลำห้วยในหมู่บ้านกลาง หมู่ที่ 8
- 4.6 แก่งเลิงจาน อยู่ติดกับบ้านเม่นน้อย หมู่ที่ 7
- 4.7 นายเหลือ แสนบุญ อายุ 75 ปี อยู่บ้านเม่นใหญ่ มีความรู้เรื่องการแต่งสะพานเคราะห์ พิธีกรรมทางศาสนา พิธีไล่ผีสาร พิธีค้าโพธิ์ค้าไทร พิษสมุนไพรร ฯลฯ
- 4.8 นายเก็ง คำทุม อายุ 81 ปี อยู่บ้านเม่นน้อย มีความรู้ เรื่องพิธีกรรมทางศาสนา ประวัติคูโบราณบ้านเม่นน้อย พิษสมุนไพรร ฯลฯ
- 4.9 นายไพบุลย์ เพชรไพฑูรย์ อายุ 60 ปี อยู่บ้านหัวช้าง มีความรู้เรื่องสมุนไพรร กำจัดแมลง พิษสมุนไพรรที่เป็นยาพื้นบ้าน พิษสมุนไพรรที่ใช้ย้อมสี ฯลฯ
- 4.10 นายเสถียร ฅณาศรี อายุ 60 ปี อยู่บ้านกลาง มีความรู้เรื่องพิษสมุนไพรรเทคนิคการหาปลา การหาและเก็บเห็ด อุปกรณ์ในการหาปลา ฯลฯ
- 4.11 นางซารี พลสมชัย อายุ 71 ปี อยู่บ้านเม่นใหญ่ หมู่ 4 มีความรู้เรื่องการย้อม ผ้าจากเปลือกไม้ที่ได้วัตถุดิบจากป่าโคกหนองแสง ฯลฯ
- 4.12 นายศักดิ์ นันทะวงศ์ อายุ 65 ปี อยู่บ้านเม่นใหญ่หมู่ที่ 14 มีความรู้เรื่องการจักสาน เช่น การสานกระติบ, ตะกร้า ฯลฯ

5. ประเพณี วัฒนธรรมของชุมชน

คนในชุมชนเขตบริการของบ้านเม่นใหญ่ทุกหมู่บ้านยังนับถือประเพณี ฮีต 12 ครอง 14 ซึ่งมีดังนี้

5.1 ฮีต 12

- 5.1.1 เดือนอ้าย(เดือนเจียง)-บุญข้าวกรรม
- 5.1.2 เดือนยี่ - บุญอุณลาน
- 5.1.3 เดือนสาม-บุญข้าวจี

- 5.1.4 เดือนสี่-บุญแวง
- 5.1.5 เดือนห้า-บุญสงกรานต์
- 5.1.6 เดือนหก-บุญบั้งไฟ
- 5.1.7 เดือนเจ็ด-บุญซำฮะ
- 5.1.8 เดือนแปด-บุญเข้าพรรษา
- 5.1.9 เดือนเก้า-บุญข้าวประดับดิน
- 5.1.10 เดือนสิบ-บุญข้าวสาก
- 5.1.11 เดือนสิบเอ็ด-บุญออกพรรษา
- 5.1.12 เดือนสิบสอง-บุญกฐิน

5.2 ครองสิบสี่ มีคำฮีดนำหน้าด้วย คือ

- 5.2.1 ฮีดเจ้าครองขุน เป็นหลักสำหรับผู้ปกครองในสมัยโบราณ ขุนก็คือเจ้าเมือง เช่น ขุนเบญจ ขุนลอ ขุนทิง เป็นต้น (ภาคกลางก็มีเช่นพ่อขุนรามคำแหง)
- 5.2.2 ฮีดท้าวครองเพี้ย (เจ้าปกครองขุน)
- 5.2.3 ฮีดไพร่ครองนาย (ไพร่ปฏิบัติต่อนาย)
- 5.2.4 ฮีดบ้านครองเมือง (ประเพณีของบ้านเมือง)
- 5.2.5 ฮีดปู่ครองย่า
- 5.2.6 ฮีดตาครองยาย
- 5.2.7 ฮีดพ่อครองแม่ (พรหมวิหารธรรม)
- 5.2.8 ฮีดไก่ครองเขย (หลักปฏิบัติของลูกสะใภ้ลูกเขย)
- 5.2.9 ฮีดป้าครองลุง
- 5.2.10 ฮีดลูกครองหลาน
- 5.2.11 ฮีดเจ้าครองแค้น (ธรรมของผู้ชายที่มีต่อเด็ก)
- 5.2.12 ฮีดปีครองเดือน (คือฮีดสิบสองนั่นเอง)
- 5.2.13 ฮีดไฮ้ครองนา
- 5.2.14 ฮีดวัดครองสงฆ์

สรุปได้ว่า จากการศึกษาบริบทของชุมชนบ้านเม่นใหญ่ ยังมีความหลากหลายทางชีวภาพ มีสถานที่สำคัญ ภูมิปัญญาในท้องถิ่น และปราชญ์ชาวบ้าน มีความเหมาะสมที่จะนำมาจัดตั้งเป็นแหล่งเรียนรู้ เพื่อนำพัฒนาให้สถานศึกษามีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ดีขึ้นต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

สุพล บทจร (2552 : บทคัดย่อ) รายงานการประเมินโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการกระบวนการเรียนรู้สู่คุณภาพผู้เรียน โรงเรียนชุมชนวัดควนมืด สรุปผล ได้ว่า 1. การประเมินโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการกระบวนการเรียนรู้สู่คุณภาพผู้เรียน โรงเรียนชุมชนวัดควนมืดด้านสภาพแวดล้อมตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามโดยรวม มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด 2. การประเมินโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการกระบวนการเรียนรู้สู่คุณภาพผู้เรียน โรงเรียนชุมชนวัดควนมืด ด้านปัจจัยนำเข้า ตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก 3. การประเมินโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการกระบวนการเรียนรู้สู่คุณภาพผู้เรียน โรงเรียนชุมชนวัดควนมืด ด้านกระบวนการ ตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด 4 การประเมินด้านผลผลิตทั้งหมด 4 ด้านสรุปผลได้ดังนี้

1. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ประจำปีการศึกษา 2548 และปีการศึกษา 2549 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในภาพรวม บรรลุตามเป้าที่กำหนดไว้ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับชาติ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทุกสาระการเรียนรู้มีค่าพัฒนาขึ้น ยกเว้นสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ

2. ทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง จากแหล่งเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 โรงเรียนชุมชนวัดควนมืด ทุกรายการมีค่าร้อยละ 80 ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดทุกรายการ

3. พฤติกรรมการสอน โดยส่งเสริมให้นักเรียนใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของคณะครูโรงเรียนชุมชนวัดควนมืด ทุกรายการมีค่าร้อยละ 80 ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดทุกรายการ

4. การประเมินความพึงพอใจในการดำเนินงาน โครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการกระบวนการเรียนรู้สู่คุณภาพผู้เรียน โรงเรียนชุมชนวัดควนมืด ตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามโดยรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

สมใจ แซ่โจ้ว (2541 : 115) ได้ศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการศึกษานอกสถานที่ สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา : กรณีศึกษา โรงเรียนวัดชนะสงครามและ โรงเรียนวัดบูรณาวาส กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาหลักของการจัดการศึกษานอกสถานที่คือ ค่าใช้จ่าย

โดยเฉพาะค่ายานพาหนะ ทั้งนี้เพราะสถานที่ที่ไปศึกษาอยู่ห่างไกล สิ่งที่โรงเรียนต้องการ ความช่วยเหลือ คือการจัดบริการยานพาหนะในการไปศึกษานอกสถานที่และการติดต่อแหล่งทรัพยากรที่จะไปศึกษา

พวงรัตน์ วิทย์ตมาภรณ์ (2541 : 101) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การใช้แหล่งความรู้ในชุมชน ในการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต (วิชาสังคมศึกษา) ในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาพบว่า ครูผู้สอนมีความเห็นว่าการนำแหล่งความรู้ในชุมชนมาใช้ในการเรียนการสอน มีประโยชน์มากที่สุดต่อการเรียนการสอน วิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต (สังคมศึกษา) ส่วนด้านตัวผู้เรียนจากการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้เรียนมีความสนใจและกระตือรือร้นในการเรียน โดยใช้แหล่งความรู้จากชุมชน ต้องการให้ครูนำแหล่งความรู้จากชุมชนมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนมากกว่าการสอนแบบปกติ เพราะเป็นวิธีการสอนอีกรูปแบบหนึ่งที่ผู้เรียนได้ไปสัมผัสกับสถานที่จริง ผู้เรียนก็เบื่อกับที่จะต้องเรียนเฉพาะในห้องเรียน

ณรงค์ สายทอง (2547 : 121) ได้ศึกษา การพัฒนาแหล่งเรียนรู้โรงเรียนนางรอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า การดำเนินการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านห้องสมุด โรงเรียนนางรองพิทยาคม โดยใช้กลยุทธ์การประชุมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน และการนิเทศ ติดตาม ทำให้ได้ห้องสมุดที่มีแบบการบริหารจัดการที่ชัดเจน มีทรัพยากรสารนิเทศที่มีคุณภาพ และเพียงพอในการศึกษาค้นคว้า การจัดกิจกรรมสอดคล้องกับการเรียนการสอนและให้บริการอย่างมีประสิทธิภาพ ที่สำคัญการจัดการเรียนการสอน ต้องสอดคล้องกับการใช้หลักสูตรให้การบริการในโรงเรียนและชุมชน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อนัญชัย จำนวนนรินทร์รักษ์ (2547 : 98) ได้ศึกษาการดำเนินงานเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนชัยภูมิภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ พบว่า สภาพการดำเนินงานเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนก่อนการพัฒนาทางด้านกายภาพมีแหล่งเรียนรู้ไม่เพียงพอได้ดำเนินการพัฒนาโดยจัดทำบริเวณ โรงเรียนให้เป็นฐานความรู้ให้นักเรียนสามารถศึกษาผลการดำเนินงานส่งผลให้กลุ่มผู้เข้าร่วมศึกษาค้นคว้ามีความรู้ ความเข้าใจ สามารถดำเนินการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน โดยจัดทำเป็นฐานการเรียนรู้ มีทักษะกระบวนการตามขั้นตอน เป็นผลให้นักเรียนมีความพึงพอใจ ได้รับความรู้จากแหล่งเรียนรู้และเป็นบุคคลแหล่งการเรียนรู้

ปรีชา มาละวรรณโน (2545 : 95-96) วิจัยการพัฒนาแหล่งความรู้ ในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดขอนแก่น ด้านวิชาการและด้านการสนับสนุนและส่งเสริมวิชาการ มีการจัดแหล่งการเรียนรู้อยู่ในโรงเรียนในระดับ พอใช้ ปัญหาในการพัฒนา คือ ด้านงบประมาณและวัสดุครุภัณฑ์ ด้านการบริหารจัดการ ด้านอาคารสถานที่ และด้านบุคลากร และการให้บริการ

รวี วสันต์ (2544 : 123) ได้ศึกษาความร่วมมือระหว่างสถาบันศึกษากับชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดหนองคาย ผลการศึกษา ค้นพบว่าข้าราชการครู โรงเรียนมัธยมศึกษา มีความร่วมมือกับชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อมในด้านการบริการข้อมูลข่าวสาร การสนับสนุนที่ชุมชนให้กับโรงเรียน การรายงานผลประจำปี ของโรงเรียนต่อชุมชน และยกย่องบุคลากรในชุมชนที่มีผลงานดีเด่นเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับ ปานกลางและข้าราชการครูในโรงเรียนที่มีขนาดและสภาพต่างกัน มีความร่วมมือกับชุมชนด้าน สิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกัน

สรุปได้ว่า จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ การร่วมมือกันจัดแหล่งเรียนรู้ทั้ง ในโรงเรียนและในชุมชน จะทำให้เกิดแหล่งเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพ การศึกษาให้ดีขึ้น

2. งานวิจัยต่างประเทศ

Daniel Goleman เขียนใน Emotional Intelligence และ best sellers กล่าวถึง ศาสตราจารย์ Robert Rosenthal กล่าวว่า หลักในการสร้างความร่วมมือที่ดี ในการทำงานนั้น ประกอบด้วย

1. การเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน นับเป็นองค์ประกอบแรกที่สำคัญ เพื่อทำความเข้าใจร่วมกันหนึ่งในความร่วมมือ คือความสามารถที่จะเข้าใจถึงความรู้สึกของคนอื่น ที่ทำให้เกิดความเท่าเทียมกันได้ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของแต่ละ แต่เราไม่สามารถที่จะเข้าใจ ความรู้สึก อารมณ์ของคนทุกคนได้

2. การสร้างความรู้สึกที่ดี, น้ำเสียงและสีหน้า ซึ่งเราสามารถสื่อสารเพิ่มเติมได้จากเนื้อหาที่ต้องการสื่อ

3. การประสานงานที่ดี การประสานงานที่ดีนั้นจะต้องมีจังหวะและโอกาส ที่ลงตัวเข้ามามีส่วนร่วมด้วย จึงจะทำให้ขับเคลื่อนไปได้ดี ทำให้เป็นกันเอง สบาย และอยู่ใกล้ชิด และมีบรรยากาศแบบผ่อนคลาย

บี. อินดริยันโต (Indriyanto. 1993 : 3418-A) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาอิทธิพลของ แหล่งเรียนรู้ในบ้านกับแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับ ประถมศึกษาในประเทศอินโดนีเซีย ผลการวิจัยพบว่า ในระหว่างตัวแปรบ้านและแหล่งเรียนรู้ ในชุมชน ผู้ปกครองและชุมชนมีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน เพราะผู้ปกครอง มีส่วนร่วมในการเรียนการสอน ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์สูงขึ้น เมื่อเทียบกับ แหล่งชุมชนใดก็ตามที่ได้รับความร่วมมือจากบ้านและแหล่งชุมชนน้อย ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก็มีแนวโน้มต่ำลง

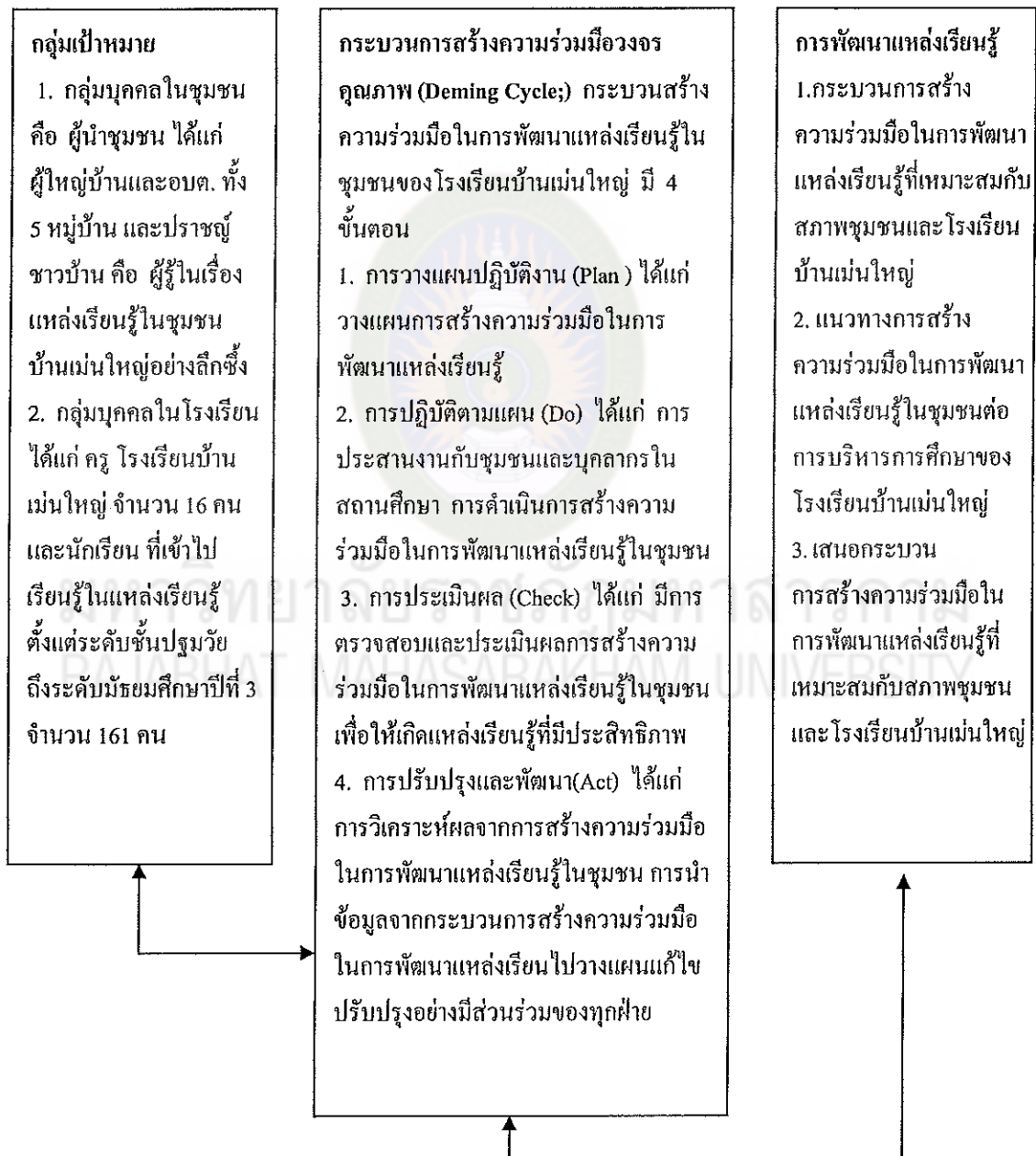
เบิร์คส์ (Burks, 1994 : 196) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง สภาพและการส่งเสริมการใช้ห้องสมุดของโรงเรียนมัธยมศึกษา 3 แห่ง ในมลรัฐเท็กซัสตอนเหนือ (North Texas) พบว่า ครูมีบทบาทและอิทธิพลต่อนักเรียนในการใช้ทรัพยากรห้องสมุด ซึ่งครูจำนวนมากยังไม่ตระหนักถึงคุณค่าของหนังสือและสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ในห้องสมุดที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน บรรณารักษ์และครูต้องทำงานสัมพันธ์กันมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้บรรณารักษ์ต้องส่งเสริมให้ทุกคนใช้ห้องสมุดเป็นศูนย์กลางการศึกษาของโรงเรียนเพิ่มขึ้น ส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะในการค้นคว้า ข้อมูลจากวัสดุห้องสมุดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมให้ห้องสมุดมีความพร้อมมีคุณค่าสอดคล้องกับวิชาการของโรงเรียน และประสานงานกับครูผู้สอนนำนักเรียนเข้าไปใช้ห้องสมุดในการจัดการเรียนการสอน จากงานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า บรรณารักษ์นอกจากการปฏิบัติงานส่งเสริมให้ทุกคนได้ใช้วัสดุห้องสมุดอย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ยังต้องประสานงานร่วมมือกับครูผู้สอนในการจัดการเรียนการสอน โดยการใช้ห้องสมุดเป็นศูนย์กลางศึกษาค้นคว้าอีกด้วย

คีฟ (Keefe, 2003 : 1613-A) ได้ศึกษาการเรียนรู้อัตนวิสัยทัศน์ว่า สามารถบูรณาการหลักสูตรการเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาได้อย่างไร ศูนย์การเรียนดังกล่าวเป็นการถ่ายทอดโทรทัศน์วงจรปิด โดยเชื่อมสัญญาณไปยังห้องเรียนทุกห้อง การบริการการเตรียมเรียงติดต่อวิดิทัศน์ แก่นักเรียนและครู สร้างบทเรียนวิดิทัศน์ และชุดการประชุมวิดิทัศน์ ซึ่งเป็นการเตรียมประสบการณ์ การเรียนผ่านการปฏิบัติกร่วมกับผู้เชี่ยวชาญอื่น ๆ รวมทั้งกลุ่มนักเรียนในพื้นที่ห่างไกลหรือการเรียนอิเล็กทรอนิกส์ภาคสนาม พิพิธภัณฑน์ โรงภาพยนตร์เป็นต้น ศูนย์การเรียนดังกล่าว ได้สร้างสิ่งแวดล้อมทางการเรียนให้แพร่กระจายเพิ่มและขยายการเรียนรู้ เกิดขึ้นที่โรงเรียนวิธีการในการศึกษาขึ้นอยู่กับลักษณะของการประเมินรุ่นที่ 4 ของ Guba และ Lincoln เพื่อพัฒนากรณีศึกษาการบูรณาการของการใช้ศูนย์การเรียนวิดิทัศน์ในโรงเรียนประถมศึกษาที่เน้นการใช้เทคโนโลยี การบรรยายสิ่งที่เกิดขึ้นในศูนย์การเรียน วิดิทัศน์ในโรงเรียนประถมศึกษาที่เน้นการใช้เทคโนโลยี ซึ่งใช้เวลาสังเกตนานกว่า 2 ปี ได้ถูกมากำหนดกรอบในการอ้างอิงสิ่งที่เกี่ยวข้องและประเด็นปัญหา ที่เป็นลักษณะการประเมิน รุ่นที่ 4 ซึ่งขึ้นอยู่กับสาระสะท้อนความคิดเห็นของครูหลังจากที่ได้สังเกตพฤติกรรมการเรียนของผู้เรียนผ่านวิดิทัศน์ และความสัมพันธ์ของการเรียนกับวิดิทัศน์ กับการเรียนด้วยเทคโนโลยีอื่น ๆ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าครูได้ปรับตัว ปรับหลักสูตรให้สมบูรณ์ขึ้นครูมีโอกาสพัฒนาเร็วขึ้น ภายในโรงเรียนมีการแนะนำแหล่งเรียนรู้อย่างกว้างขวาง รวมทั้งความสามารถของครูที่ประสบความสำเร็จในการสอนตามทฤษฎีสร้างสรรคความรู้และมีแรงกระตุ้น ในการจัดการเรียนการสอน โดยใช้วิดิทัศน์

สรุปได้ว่า จากการศึกษาวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง การสร้างความร่วมมือกันจัดแหล่งเรียนรู้ทั้งในโรงเรียนและชุมชน สามารถทำให้ครูและนักเรียนพัฒนาการเรียนรู้ได้

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การดำเนินการวิจัยใช้กระบวนการตามกระบวนการบริหารวงจรรคุณภาพ (Deming Cycle; PDCA) ระหว่าง โรงเรียน ชุมชน และนักวิจัย ในการสร้างความร่วมมือในการพัฒนา แหล่งเรียนรู้ในชุมชนโรงเรียนบ้านเม่นใหญ่ โดยนักวิจัยใช้กระบวนการสร้างความร่วมมือ เป็นตัวขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายคุณภาพชีวิตและคุณภาพการศึกษาที่ดีขึ้น ดังแผนภูมิที่ 3

แผนภูมิที่ 3 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย